

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ

Озиқ-овқат маҳсулотлари технологияси кафедраси

Ж.М.Қурбонов

**“Патентшунослик” фанидан
маърузалар матни**

САМАРҚАНД - 2007

Тузувчи: СамИСИ профессори, т.ф.д. Ж.М. Қурбонов

Тақризчилар: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
профессори Маматов И.М.
Самарқанд қишлоқ хўжалиги институти доценти
Шукуров И.Х.

“Озиқ-овқат маҳсулотлари технологияси” кафедрасининг 2007 йил
январ ойидаги йиғилиши билан тавсия этилган. Баённома № 6

Институт ўқув-услугий кенгаши № ____ баёни билан тасдиқланган
_____ 2006 й.

Аннотация

Ушбу маърузалар матнида патентшунослик асосларини ташкил этувчи манбаълар, яъни интеллектуал мулк, саноат мулки, ихтиролар, фойдали моделлар, саноат намуналари, шунингдек товар ва хизмат кўрсатиш белгилари, тушунчаларининг моҳияти, ҳуқуқий муҳофазаси ва уларни расмийлаштирилиши бўйича маълумотлар келтирилган.

Маърузалар матни магистратура мутахассисликлари учун мўлжалланган.

1-майруза

Сўз боши. Ўзбекистонда интеллектуал мулк муҳофазаси бўйича ишларнинг ташқиллантирилиши

Калит сўзлар: Интеллектуал мулк; устувор йўналишлар; Вена конвенцияси; ДИТД; патент; Патент идораси; саноат мулки; селекция ютуқлари.

1. Ўзбекистонда интеллектуал мулк муҳофазаси бўйича ишларнинг ташқиллантирилиши моҳияти

Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилашда фуқаролик жамиятига ўтиш, барча соҳаларда қонун устуворлигини таъминлаш билан, мамлакатни модернизацияси ва ислоҳ этишда Президентимиз томонидан белгиланган устувор йўналишларда иқтисодий ислоҳ қилиш бўйича қабул қилинаётган чоралар иқтисодий соҳаларини ривожлантиришнинг муҳим мақсадли дастурларининг амалга оширилиши, тадбиркорлик ва инвестиция муҳитига ижобий таъсир этиб, барча соҳаларда таркибий ўзгаришларнинг давом эттирилиши, мамлакатимизда интеллектуал мулк соҳибларининг кўпайишига олиб келияпти.

Маълумки, ҳар қандай мамлакатнинг ривожланганлик даражаси, ундаги интеллектуал мулкнинг ривожланганлик даражасига боғлиқ. Шунинг учун, барча мамлакатлар ўз интеллектуал мулкларини ривожлантириш борасида, айниқса унинг давлатда ва бутун дунёда ҳимояланишига катта эътибор берадилар.

Агар биз инсоннинг ақлини, тафаккурини, билимини ва илмини, заковатини, қобилиятини ва ҳ.к. унинг интеллекти десак, унда ана шулар ёрдамида яратилган, ижод этган маҳсулот ёки мулк унинг интеллектуал мулки деб юритилади.

Интеллектуал мулкнинг асосий манбаи бўлиб инсоннинг илмий-тадқиқот фаолияти, инсон яшаб турган жамиятнинг бу фаолиятга, айниқса, билимига, илмига, умуман фанга техникавий ривожланишга бўлган муносабати ва мамлакатнинг илмий ва технологик салоҳияти ҳисобланади.

Ҳозирги вақтда интеллектуал мулкнинг яратилиши ва ҳуқуқий муҳофазаси бўйича ишларининг ташкиллаштириш дунё мамлакатларида давлат миқёсида – муҳим давлат ишлари сифатида олиб борилади. Чунки, ҳар қандай мамлакатнинг ривожланиш даражаси, ундаги интеллектуал мулк бўйича ишлар қандай даражада олиб борилишига, унинг янги техника-технологиялар яратилишига, жамият ва табиат қонунларини ўрганиб, ҳаётга тадбиқ этганлигига боғлиқдир. Шунинг учун ҳам, ер юзидаги минглаб илмий муассаса ва корхоналарида, мунтазам равишда миллионлаб илмий тадқиқот натижалари олиниб, таҳлил этилиб инсон ҳаёти – амалиётига тадбиқ этиб – башарият цивилизациясининг ривожланишига ҳисса қўшиб келмоқда.

Бугунги кунда Ўзбекистон ҳам ўзининг ривожланган интеллектуал мулк материал базаси кенг илмий фонди, илмий ишлари дунё миқёсида тан олинган юқори малакавий илмий кадрлари билан Марказий Осиёдаги катта салоҳиятга эга бўлган илмий марказ ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси илмий-изланиш комплексини жами соҳалар профили бўйича 363 академик, олий таълим ташкилотлари ташкил топган.

Бунда 102 – илмий-изланиш институти; 55 – олий ўқув юрлари илмий-изланиш бўлимлари; 65 – лойиҳа-конструкторлик ташкилотлари; 32 – илмий ишлаб чиқариш бирлашмалари ва экспериментал корхоналар; 30 – ахборот-ҳисоб марказлари мавжуд.

Ўзбекистон ўзининг фан ва технологиялари ривожланишини дунё ҳамжамияти билан қадамма-қадам ҳамкорликда, ўзаро келишувида олиб бормоқда. Ҳозирда, Ўзбекистон Рио Декларациясига, БМТнинг иқлим ўзгариши, биологик турли хиллик, саҳроланишга қарши конвенциясига, озон қатламини ҳимоялаш Вена конвенциясига, хавфли чиқиндиларнинг ташилиши ва чиқарилишини назорат қилиш Базен конвенциясига қўшилиб

ратификация қилган. Бундан ташқари, яна 12 дан кўп атроф-муҳитни сақлаш бўйича халқаро битимлар ва ҳамкорлик шартномаларига қўшилган. Масалан: “Ўзбекистон Республикасининг 1968 йил 8 октябрда Локарнода имзолаган Саноат намуналарининг халқаро тансифини таъсис этиш тўғрисидаги Локарно битимига қўшилиши ҳақида”ги, “Ўзбекистон Республикасининг 200 йил 1 июлда Женевада Дипломатик конференция томонидан қабул қилинган Патент ҳуқуқи тўғрисидаги Шартномага қўшилиши ҳақида”ги қонунлари чиқарилди.

Ўзбекистон ҳукумати фаоллигида Орол денгизи ва Орол денгизи бассейнида экологик муҳитни яхшилаш учун концепция ишлаб чиқилди ва бу концепция 1994 йили Марказий Осиё давлатлари томонидан қабул қилинди ва бу ҳақда Халқаро конференция (1995 йил сентябр Нукусда) ўтказилди ва Нукус Декларацияси қабул қилинди.

Юртимиз ҳаётида турли хилдаги Миллий дастурлар ишлаб чиқилганки, уларнинг асосий вазифаси иқтисодиётимиз асосий тармоқларини технологик модернизация қилиш, экспорт потенциалини ривожлантириш ва Ўзбекистоннинг дунё иқтисодиёт (сообщество)га интеграциясини амалга оширишдан иборатдир.

Давлатнинг илмий-техника сиёсатида, 2006-2008 йилларга мўлжалланган амалий тадқиқотлар Давлат илмий-техника дастурларнинг номлари ва улар доирасида амалга ошириладиган илмий тадқиқотларнинг устивор йўналишлари (ДИТД-1-11) Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Илмий-техника тараққиётини Мувофиқлаштириш Кенгаш раиси томонидан тасдиқланган.

Юқорида келтирилган манбалардан маълум бўлдики, Ўзбекистон сўнгги йилларда интеллектуал мулк бўйича фаолияти самарадорлигини оширишга, ижтимоий ва иқтисодий ривожланишда, мамлакатни демократик янгилашда фаннинг родини кучайтиришга қаратилган кенг кўламли ишлар амалга оширилиб келмоқда. Замонавий саноат ишлаб чиқариш, энергетика, қишлоқ хўжалиги

ва иқтисодиётнинг бошқа тармоқлари, фан ва техниканинг ғоят муҳим илмий ва технологик муаммоларни ҳал қилишга қаратилган фундаментал, амалий тадқиқотлар ва инновация ишлар соҳасидаги 25 давлат илмий-техника дастури бўйича ишлар олиб борилмоқда.

Илмий-тадқиқот муассасаларини базавий таъминлаш тизимидан илмий-техник вазифаларни ҳал қилишга қаратилган мақсадли лойиҳаларни молиялашга ўтиш илмий жамоалар ижодий фаоллигини рағбатлантирилишини, уларнинг саъй-ҳаракатлари реал якуний натижаларга эришишга сафарбар қилинишини, фан ва техника тараққиётининг долзарб масалалари ҳал қилинишини, уларнинг ишлаб чиқаришга жорий этилишини таъминлади. Илмий-техника, айниқса интеллектуал мулкни муҳофазаси соҳасида халқаро алоқалар жадал ривожланмоқда. Бундай натижалар, албатта илмий изланиш ишлари юртимизда давлат томонидан тўғри йўналтирилганлигини натижасидир.

Ўзбекистонда интеллектуал мулкни ривожланишини асосий йўналишларини Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорлари билан аниқланиб берилди ва истиқболли – ўта муҳим интеллектуал ишларнинг барча соҳаларига биринчи ўринда кадрлар жалб этилиб керакли материал ва молиявий ресурслар билан таъминланади. Ўзбекистон халқининг фаровонлигини оширувчи, кўзланган иқтисодий ва социал мақсадлар, жамиятнинг маънавий-маданий ҳаётини ривожлантирувчи, давлатимиз хавфсизлигини мустаҳкамловчи барча илмий-изланиш ишлари-истиқболли, ўта муҳим илмий ишлар ҳисобланади.

Илмий изланишларнинг умумий ташкиллантирилиш ва ривожланишини умумий бошқарилиши Олий Мажлис, унинг фан, таълим, маданият ва спорт бўйича қўмитаси, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги

Фан ва технологияларни ривожлантиришни мувофиқлаштириш қўмитаси олиб борсада интеллектуал мулк ҳуқуқий муҳофазасини Ўзбекистон Патент идораси олиб боради.

Мақсадга мувофиқ шуни айтиб ўтиш керакки, Ўзбекистонда мустақилликнинг дастлабки кунлариданоқ фан ва техника соҳасининг ривожланиши учун кўплаб ташкилий-амалий ишлар олиб борилди. Жумладан, 1992 йил 18 февралда Ўзбекистон Республикаси “Фан ва техника қўмитаси” тузилди, 2002 йил 20 февралдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил этишни такомиллаштириш тўғрисида”ги 3029 фармони ва Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 4 мартдаги “Илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил этишни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 77-қарорига биноан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида “Илмий-техника тараққиётини Мувофиқлаштириш кенгаши” тузилди ва технологиялар маркази ҳамда йирик илмий ва инвестиция лойиҳаларини экспертизадан ўтказиш кенгаши ташкил этилди, 2006 йил 7 августдан Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Фан ва технологиялар ривожланишини мувофиқлаштириш ва бошқаришни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” қарори билан, мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ривожланишида фаннинг ролини кучайтириш, илмий-техника тараққиёти бошқарувини эркинлаштириш, илмий тадқиқотлар технологик ва конструкторлик ишланмалари даражаси, сифати ва долзарблигини ошириш, улардан самарали фойдаланиш учун шароит яратиш мақсадида, мувофиқлаштириш кенгаши ва унинг ижрочи органлари – Фан ва технологиялар маркази ҳамда йирик илмий ва инвестиция лойиҳаларини экспертизадан ўтказиш кенгаши тугатилиб, ўрнига Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида “Фан ва технологияларни ривожлантиришни мувофиқлаштириш қўмитаси” ташкил этилди. Қўмитанинг таркибий қисми 42 киши, ижро аппарати бошқарув ходимларининг энг кўп сони 25 киши этиб белгиланди.

Қўмитанинг асосий вазифаларига: фан ва технологияларни ривожлантиришнинг устивор йўналишини ишлаб чиқиш; устивор йўналишларни амалга ошириш бўйича фаолиятни мувофиқлаштиришни

таъминлаш; илмий-тадқиқот ишлар натижаларини қўлланилишини мониторинг қилишни ташкил этиш; халқаро ҳамкорликни ривожлантириш. Илмий лойиҳалар танловига қатнашиш учун кўмаклашиш ва бошқалар.

Олий Мажлис депутатлари орасидан сайланган махсус фан, таълим, маданият ва спорт қўмитаси турли вазирликлар, марказий муассасалар, корпорация, концернлари, уюшма ва компанияларидаги илмий изланиш ишларининг натижаларини баҳолаш ва назоратини олиб боради ва интеллектуал мулк равнақига катта ҳисса қўшади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси давлат бошқарувининг олий органи сифатида, юртимизда олиб борилаётган илмий изланиш ишларининг умумий раҳбарлигини олиб боради. Шу билан бирга юртимизда фан ва техника умумий сиёсатини таъминлайди; ахборотлар ишлаб чиқаришни ташкиллаштиради; илмий ва илмий техникавий муаммоларнинг асосий йўналишларини аниқлайди; илмий изланиш ишларининг эффективлигини ошириш учун аниқ қарорлар қабул қилиб, илмий изланиш натижаларини халқ хўжалиги соҳасига тадбиқ этишни ташкиллаштиради.

Ўзбекистон Фан ва техника давлат қўмитаси фан ва техника асосий йўналишини белгилайди, илмий-изланишларнинг эффективлигини ошириш, олинган натижаларни амалиётга тадбиқ этиш чора-тадбирларни кўради; илмий-техникавий ахборотларнинг тадбиқи назоратини олиб боради; тармоқлараро муаммоларни координация ишларини амалга ошириш билан бирга фан ва техника соҳасида алоқаларни олиб боришни амалга оширади.

Фан ва техника қўмитаси илмий-техникавий ахборот бўйича методологик раҳбарликни ва асосий йўналиш ишларининг бажарилиш назоратини ва илғор технологияларни ва ташвиқот қилиш ишларини олиб боради.

Юқорида қайд этилган барча ташкилий-амалий ишлар Ўзбекистонда интеллектуал мулкнинг яратилиши унинг муҳофазаси бўйича қилинган муҳим ишлар ҳисобланиб, унинг равнақига ўз ҳиссасини қўшади.

2. Интеллектуал мулк муҳофазасида патент ва унинг фан, ижод, илмий техникавий ривожланишдаги роли

Юқорида қайд этиб ўтганимиздек, интеллектуал мулк асосини фан-ижод, техника ва ишлаб чиқариш бўлиб, булар бир-бирига чамбарчас боғланган. Энг янги илмий ижод маҳсулидан унинг амалиётга тадбиқ этилишигача бўлган йўлни ташкил тади.

Бундаги илмий-техникавий ривожланиш, халқ хўжалиги ишлаб чиқариш ва хизмат соҳасида иқтисодий қонунларига асосланган ҳолда, мунтазам равишда фан ва техника ютуқларини амалиётда қўллаб бориш билан олиб борилади.

Илмий-техникавий ривожланишда, мамлакатдаги ихтирочиликга бўлган муносабат ўта муҳим ҳисобланади. Ихтироларнинг халқ хўжалигида қўлланилиши натижасида олинган иқтисодий самара илмий-техникавий ривожланишнинг ҳал қилувчи омилларидан ҳисобланади. Шунинг учун ҳам интеллектуал мулк бўлган ихтиро – патентларнинг янги технология, техника сифатида халқ хўжалигига тадбиқи юртимиз иқтисодиётига ялпи ишлаб чиқариш суръатини жадаллаштиради.

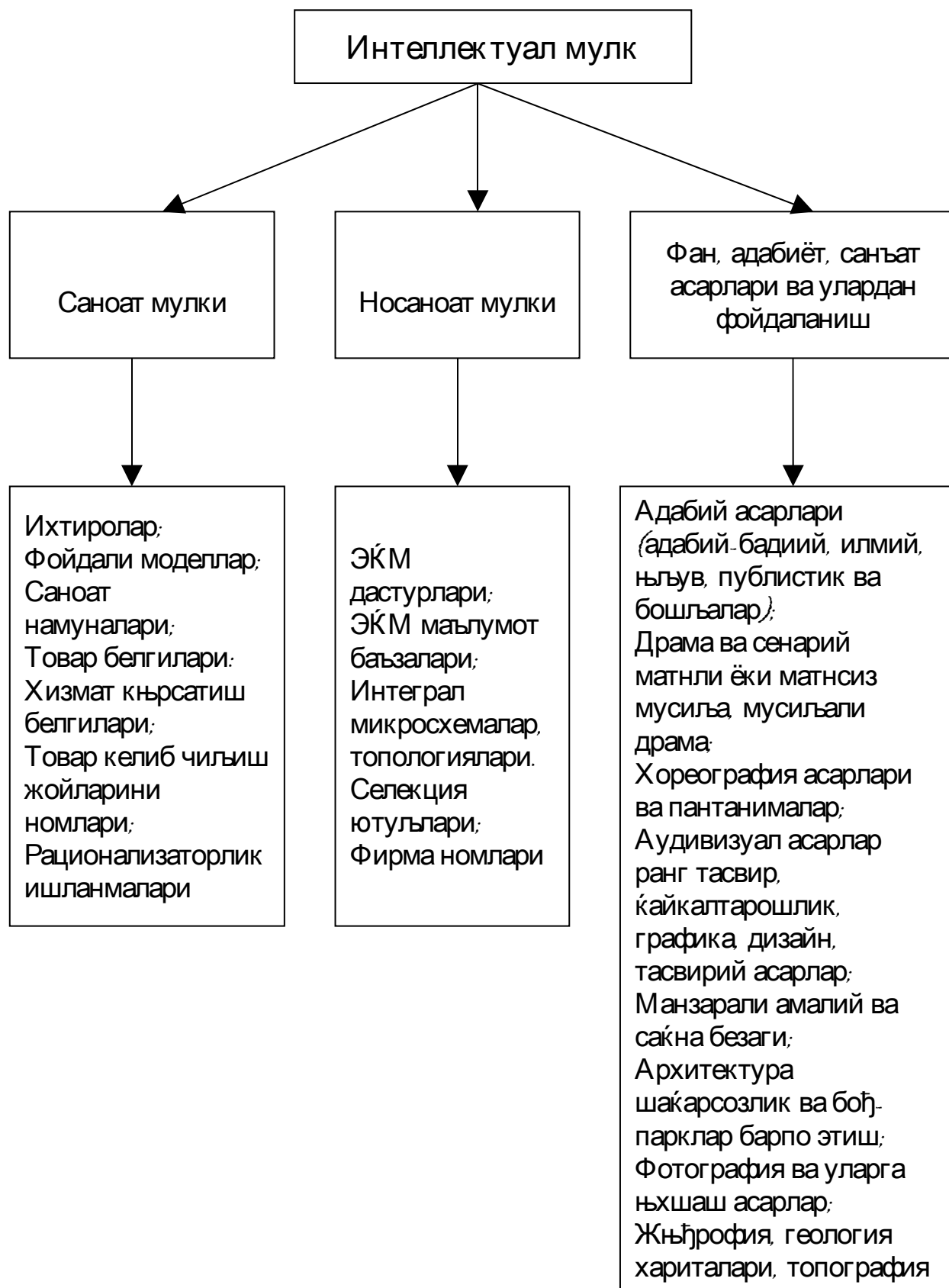
Иқтисодиётимизнинг жадал ривожланиш вақтида мавжуд ва бўлажак интеллектуал мулкнинг муҳофазасига юртимизга катта эътибор берилаяптики, бунга айниқса юқорида келтирилган, мустақиллик йилларида қабул қилинган қонун ва қоидалар бунинг исботи бўла олади.

Интеллектуал мулк структуравий таркиби бўйича у асосан саноат мулки, носаноат мулки ва фан адабиёт саноат асарлари ва улардан фойдаланиш бўйича бўлинади (расм 1).

Юртимизда кўпгина ривожланган мамлакатлар қатори интеллектуал мулкнинг муҳофазаси ҳуқуқий асослари яратилгани, мулк соҳибларининг барча ҳуқуқлари, қабул қилинган қонун ва қоидалар орқали тўла муҳофазаланади.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистонда бу борада жуда муҳим ишлар бажарилди. Жумладан: “Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари

тўғрисида”ги, “Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товарлар келиб чиқиш жойларининг номлари тўғрисида”ги, “Селекция ютуқлари тўғрисида”ги, “Электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурлар ва маълумотлар базаларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида”ги, “Интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида”ги, “Фирма номлари тўғрисида”ги, “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонунларининг қабул қилиниши, шулардан келиб чиққан ҳолда, интеллектуал мулкларни соҳибига айланиш учун талабномалар бериш, уни кўриб чиқиш ва Давлат рўйхатидан ўтиш қоидаларининг яратилиши мисол бўла олади. Шу билан бирга Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамаси қошидаги ваколатли Давлат Патент идорасини ташкил этилиши ва шу орқали саноат мулки, жумладан ихтиролар, саноат намуналари, фойдали моделлар, товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари, товар келиб чиққан жой намуналарини, шунингдек селекция ютуқлари, электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурлар, маълумотлар базалари ва интеграл микросхемалар топологияларининг ҳуқуқий муҳофазаси соҳасида ягона давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга оширишга иштирок этади.

Расм 1. Интеллектуал мулк структуравий таркиби.

3. Ўзбекистон патент идораси ҳақида

Ўзбекистон Патент идораси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 14 июндаги 209-сонли қарорига асосан такшил этилган бўлиб, шу қарор билан тасдиқланган Низом асосида иш юритади.

Низомнинг умумий қоидаларига асосан, “Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида”, “Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товарлар келиб чиқиши жойларининг номлари тўғрисида”, “Селекция ютуқлари тўғрисида”, “Электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурлар ва маълумотлар базаларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида”, “Интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонунларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Давлат патент идорасининг (кейинги ўринларда – Патент идораси деб аталади) асосий вазифалари, функциялари ва ваколатларини белгилайди.

Патент идораси саноат мулкани, шу жумладан ихтироларга, саноат намуналарига, фойдали моделларга, товар белгиларига, хизмат кўрсатиш белгиларига ва товарлар келиб чиқиши жойларининг номлари (кейинги ўринларда – саноат мулки объектларига) ҳуқуқларни муҳофаза қилиш соҳасида, шунингдек селекция ютуқларини, электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурларни (кейинги ўринларда – ЭХМ учун дастурлар деб аталади), маълумотлар базаларини ва интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш борасида ягона давлат сиёсатини шакллантириш ва рўёбга чиқаришда иштирок этувчи ваколатли давлат органи ҳисобланади.

Патент идораси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига ҳисобот беради.

Патент идораси ўз фаолиятини давлат органлари, ихтирочилар ва рационализаторларнинг жамоат ташкилотлари, илмий-тадқиқот муассасалари, фаолияти интеллектуал мулк муҳофазаси билан боғлиқ бўлган бошқа ташкилотлар билан ўзаро ҳамкорликда амалга оширади.

Патент идорасининг асосий вазифалари ва функцияларига қуйидагилар киради:

- саноат мулки объектларини, селекция ютуқларини, ЭҲМ учун дастурларни, маълумотлар базаларини, интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш соҳасидаги давлат сиёсатининг рўёбга чиқарилишини таъминлаш;

- саноат мулки объектлари, селекция ютуқлари, ЭҲМ учун дастурлар, маълумотлар базалари, интеграл микросхемалар топологияларига ҳуқуқий муҳофаза хизмати кўрсатиш;

- расмий рўйхатдан ўтказилган ЭҲМ учун дастурлар, маълумотлар базалари ва интеграл микросхемалар топологияларига оид патент ҳужжатларининг давлат фондини ва маълумотлар банкини шакллантириш;

Ўзбекистон Республикасида илмий-техника, бадий конструкторлик ва бошқа ижодиётларнинг ривожланиши учун шароитлар яратишга кўмаклашиш.

Бундан ташқари Патент идораси ўзига юкланган асосий вазифаларга мувофиқ қуйидаги функцияларни бажаради: ҳуқуқий муҳофаза қилиш соҳасида давлат сиёсатини шакллантириш бўйича таклифлар киритади ва уни рўёбга чиқаришда бевосита иштирок этади; қонун ҳужжатларини тайёрлашда қатнашади, шунингдек ўз ваколатлари доирасида зарур норматив ҳужжатлар қабул қилади; рўйхатдан ўтказишга оид буюртманомаларни давлат экспертизасидан ўтказишга берилган буюртманомаларнинг белгиланган талабларига мувофиқлигини текшириш натижаларига кўра расмий рўйхатдан ёки рўйхатдан ўтказишни рад этиш тўғрисида қарорлар қабул қилади; давлат рўйхатидан ўтказишни амалга оширади, шунингдек муҳофаза қилиш ҳужжатларини беради, тегишли давлат реестрларини юритади; муҳофаза қилиш ва бошқа зарур ҳужжатларнинг ягона шаклларини белгилайди; давлат илмий-техника экспертизасини ўтказишда қатнашиш учун манфаатдор вазирликлар, идоралар ва ташкилотлар мутахассисларини белгиланган тартибда жалб этади; фойдаланиш ҳуқуқини бериш тўғрисидаги

лицензия шартномаларини, шунингдек, уларни тўлиқ ёки қисман бериш тўғрисидаги ёки уларнинг кафолати тўғрисидаги шартномаларни рўйхатдан ўтказди; рўйхатдан ўтказилган шартномалар ва лицензиялар тўғрисидаги маълумотлар банкини юритади;

Патент идорасининг бюллетенларини ва бошқа расмий нашрларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш масалалари бўйича бошқа маълумотлар ва материалларни чоп этишни ташкил қилади ва амалга оширади; давлат патент тизимини ривожлантиришнинг муҳим истиқболли муаммоларини ишлаб чиқиш ва ҳал этиш учун вақтинчалик ижодий илмий жамоларни ташкил қилади; ҳуқуқий муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги кадрларни тайёрлашни ва уларнинг малакасини оширишни ташкил этади.

Бундан ташқари, Патент идорасининг халқаро фаолияти мавжуддир.

Патент идораси:

- интеллектуал мулк ҳуқуқларини муҳофаза қилиш соҳасида халқаро ҳамкорликни белгиланган тартибда амалга оширади;

- ўз ваколати доирасида Ўзбекистон Республикасининг тегишли халқаро шартномалари (битимлари)дан келиб чиқадиган Ўзбекистон Республикаси мажбуриятларининг бажарилишини таъминлайди;

- тегишли халқаро ташкилотлар, патент идоралари ва чет мамлакатларнинг бошқа ташкилотлари билан ҳамкорлик қилиш ва шартномалар тузиш тўғрисида музокаралар олиб боради ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг топшириғига биноат мазкур шартномаларни имзолайди;

- интеллектуал мулк ҳуқуқларини муҳофаза қилиш соҳасидаги чет эл тажрибасини ўрганиш ва ундан фойдаланишни ташкил қилади.

Шунингдек, патент идорасининг ҳуқуқлари, Патент идорасининг жавобгарлиги, Патент идорасининг фаолиятини ташкил этиш ҳам ушбу Низомда батафсил кўрсатилган.

Патент идорасини Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан лавозимга тайинладиган ва лавозимдан озод қилинадиган Директор бошқаради.

Директорнинг Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан лавозимга тайинладиган ва лавозимдан озод қилинадиган икки нафар ўринбосари, шу жумладан бир нафар биринчи ўринбосари бўлади.

Патент идорасида ҳайъат тузилади, унинг таркибига Директор (ҳайъат раиси) ва унинг ўринбосарлари, шунингдек Патент идорасининг бошқа раҳбар ходимлари киради. Ҳайъат 7 кишидан иборат таркибда тузилади.

Ҳайъат маслаҳатлашув органи ҳисобланади, у ўзининг мунтазам равишда ўтказиладиган мажлисларида Патент идораси ва унинг таркибий бўлинмалари фаолиятининг муҳим масалаларини кўриб чиқади.

Апелляция кенгаши таркибига Патент идораси директори, унинг ўринбосарлари ва бош экспертлар киради.

Ҳозирги вақтда Патент идорасининг куйидаги бўлимлари мавжуд:

- Кадрлар бўлими.
- Молия бўлими.
- Эксперт бўлими.
- Халқаро алоқалар ва патент кооперацияси бўлими.
- Ахборот технологиялари бўлими.
- Интеллектуал мулк объектларини таъминоти бўлими.
- Интеллектуал мулк объектларининг расмий экспертизаси бўлими.
- Ихтиролар ва фойдали моделларнинг давлат илмий-техника экспертизаси бўлими.
- Саноат намуналари, товар белгилари ва товарлар келиб чиққан жой номларини давлат экспертизаси бўлими.
- Интеллектуал мулк объектларини рўйхатдан ўтказиш ва муҳофаза ҳужжатларини бериш бўлими.
- Патент – ахборот таҳлили маркази (ПАТМ).

- Патент ҳужжатлари давлат фонди.
- Маъмурий-ҳўжалик бўлими.
- Хавфсизлик хизмати бўлими.
- Истиқболли ва тезкор режалаштириш, мувофиқлаштириш ва назорат қилиш бўлим.

4. Патентшунослик курсининг мақсади ва вазифалари

“Патентшунослик” фанининг мақсади, талабаларни интеллектуал мулк ҳуқуқий ҳимоясида ихтирочилик патент ҳужжатлари билан боғлиқ бўлган кўникмаларни шакллантиришдан иборат.

Фаннинг мақсадидан келиб чиққан ҳолда, унга қуйидаги вазифалар қўйилади: патент ишларининг ташкилланрилиши, ихтирочилик – патентлаштириш ишларининг қонуний ҳимояланиши, ихтиролар, фойдали моделлар, саноат намуналари, товарлар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари, товарлар келиб чиқиш жойларининг номлари, электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурлар ва маълумотлар базаларини, фирма номлари ҳақида маълумот ва уларни тасдиқловчи ҳужжатларнинг расмийлаштирилиши, Ўзбекистон патент идораси ахборотномаси, ихтирочиликнинг молиялаштирилиши ва бошқалар ҳақида маълумотлар бериш.

“Патентшунослик” фанини ўрганган магистр: интеллектуал мулк ҳуқуқий асослари бўлган Ўзбекистон Республикаси қонунларига ва Ўзбекистон патент идораси қоидаларига риоя қилиб, мустақил равишда ихтирочилик ишлари билан шуғулланиши, ихтиролар, фойдали моделлар, хизмат кўрсатиш белгилари, товарлар келиб чиқиш жойларининг номлари, электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурлар ва маълумотлар баъзаларини, фирма номлари ва бошқаларни рўйхатдан ўтказиш учун талабнома тузиш, топшириш ва кўриб чиқиш – расмийлаштириш ишларини олиб бориш ва бошқа кўникмаларга эга бўлиши керак.

Назорат саволлари:

1. Ўзбекистонда интеллектуал мулк.
2. Интеллектуал мулк муҳофазаси, моҳияти.
3. Интеллектуал мулкнинг материал базаси.
4. ДИТД номлари ва унинг моҳияти.
5. Интеллектуал мулк муҳофазасида патент ва унинг фан, ижод ривожланишидаги роли.
6. Ўзбекистонда Патент идораси ва вазифалари.
7. Патентшунослик фанининг мақсади ва вазифалари.

2-март

Интеллектуал мулк ҳуқуқий муҳофазаси асослари

Калит сўзлар: Ихтиро; фойдали модель; саноат намуналари; экспертиза; Патент идораси; объект; апелляция; патент эгаси; товар белгилари; хизмат кўрсатиш белгилари; ЭХМ; микросхемалар топологияси; фирма номлари.

1. “Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси қонунининг МОҲИЯТИ

“Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси қонуни 1994 йил 6 майда мустақиллигимизнинг дастлабки кунларида қабул қилинган эди (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1994 йил № 5, 138-модда, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1998 йил № 3, 38-модда). Лекин унеча, яъни 1 октябр 1992 йилдан Ўзбекистонда Президент ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг 15 сентябр 1992 йил №432 қарори билан “ Ўзбекистон Республикаси саноат мулки вақтинча низоми” қабул

қилинган эди. Ушбу низом, юқорида қайд этилган қонунни қабул қилингунга қадар қўлланилиб келинди.

Ўзбекистон иқтисодиётининг жадал суръатларда ривожланиши ва унинг халқаро муносабатларда салоҳиятининг ошиши билан ушбу қонуннинг бутун дунё амалиётини ўрганган ҳолда янги таҳрири ишлаб чиқилди ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 2002 йил 29 августда “Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси қонуни қабул қилинди.

Ушбу қонун жами 39 модда, VII бўлимдан иборат бўлиб, унда умумий қоидалар (1-8 моддалар), Саноат мулки объектнинг ҳуқуқ субъектлари (9-13 моддалар), патент бериш ҳақидаги талабнома (14-19 моддалар), патент бериш ҳақидаги талабномани экспертизадан ўтказиш (20-23 моддалар), Саноат мулки объектига патент олиш ва бу патентнинг амал қиллишини тугатиш (24-29 моддалар), Саноат мулки объектларидан фойдаланиш (30-33 моддалар) ва яқунловчи қоидалар (34-39 моддалар)дан ташкил топган.

Ушбу қонуннинг мақсади 1-моддада белгиланганидек – ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналарини (бундан буён матнда саноат мулки объектлари деб юритилади) яратиш, ҳуқуқий муҳофаза қилиш ҳамда улардан фойдаланиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат.

Саноат мулки объектлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонун ва бошқа қонун ҳужжатларидан иборатдир.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида Ўзбекистон Республикасининг саноат мулки объектлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

Ўзбекистон Республикаси Давлат патент идораси (бундан буён матнда Патент идораси деб юритилади) саноат мулки объектларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш соҳасидаги давлат сиёсатининг амалга оширилишини таъминлайди.

Патент идораси саноат мулки объектларига патент бериш ҳақидаги талабномаларни (бундан буён матнда патент бериш ҳақидаги талабнома деб юритилади) кўриб чиқиш учун қабул қилади, улар бўйича давлат экспертизасини ўтказди, уларни давлат рўйхатига олади, саноат мулки объектларига патентлар беради, расмий ахборотнома нашр этади, саноат мулки объектлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг қўлланилишига доир қоидалар қабул қилади ва тушунтиришлар беради ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланадиган Патент идораси тўғрисидаги низомга мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширади.

Давлат бюджети маблағлари, патент божлари, шунингдек Патент идораси томонидан кўрсатиладиган хизматлар ва тақдим этиладиган материаллар учун тўланадиган ҳақ Патент идораси фаолиятини молиялаштириш манбалари ҳисобланади.

Патент идорасининг Апелляция кенгаши (бундан буён матнда Апелляция кенгаши деб юритилади) қарорлар чқаришда мустақилдир ва ўқз фаолиятида ушбу Қонун ҳамда бошқа қонун ҳужжатларига амал қилади.

Апелляция кенгаши:

Патент идорасининг талабномада кўрсатилган саноат мулки объектлари хусусидаги қарори устидан;

саноат мулки объектларига патент берилганлигига қарши манфаатдор юридик ва жисмоний шахслар томонидан;

саноат мулки объектлари патентларининг ҳуқуқийлигига қарши берилган апелляцияларни кўриб чиқади.

Апелляция кенгаши ўз ваколатлари доирасида апелляцияларнинг бошқа турларини ҳам кўриб чиқиши мумкин.

Апелляция кенгаши тўғрисидаги низом Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

Саноат мулки объектига бўлган ҳуқуқ муаллифга (ҳаммуаллифларга) ёки унинг (уларнинг) ҳуқуқий ворисига (ҳуқуқий ворсиларига) тегишли бўлади ва патент билан тасдиқланади.

Агар саноат мулки объектини бир нечта шах сбир-биридан мустақил равишда яратган бўлса, патент олиш ҳуқуқи патент бериш ҳақидаги талабномани Патент идорасига биринчи бўлиб топширган шахса тегишли бўлади.

Муаллиф (ҳаммуаллифлар), агар ўзи (ўзлари) яратган саноат мулки объектини бошқалар ғайриқонуний ўзлаштириб олиши натижасида бу объектга талабнома топширилган ёки патент олинган бўлса, патент берилганлигига қарши эътироз билдириш ёхуд патент эгаси сифатида ўзига (ўзларига) патентнинг ўтказилишини суд тартибида талаб қилиш ҳуқуқига эга.

Саноат мулки объектнинг ҳуқуқий субъектлари. Ижоди меҳанти билан саноат мулки объектини яратган жисмоний шахс шу объектнинг муаллифи деб эътироф этилади.

Агар саноат мулки объекти бир нечта жисмоний шахснинг биргаликдаги ижодий меҳанти асосида яратилган бўлиб, улар ўртасида тузилган шартномада бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, уларнинг барчаси шу объектнинг тенг ҳуқуқли ҳаммуаллифлари деб эътироф этилади.

Патент эгаси; патент эгасининг саноат мулки объектидан фойдаланиш ҳуқуқи; патент эгаси мутлақ ҳуқуқининг бузилиши сифатида эътироф этилмайдиган ҳаракатлар; патент эгаси мутлақ ҳуқуқининг бузилиши; ихтирога патент бериш ҳақидаги талабнома; фойдали моделга патент бериш ҳақидаги талабнома; саноат намунасига патент бериш ҳақидаги талабнома; саноат мулки объекти устуворлиги; талабномаларни ўзгартириш.

Патент бериш ҳақидаги талабномани экспертизадан ўтказишда: патент бериш ҳақидаги талабноманинг давлат экспертизаси; расмий экспертиза; фойдали модель ҳақидаги талабнома экспертизаси.

Саноат мулки объектига патент олиш ва бу патентнинг амл қилишини тугатишида: саноат мулки объектини давлат рўйхатига олиш; саноат мулки объекти рўйхатга олингани тўғрисидаги маълумотларни расман эълон қилиш; саноат мулки объектига патент бериш; саноат мулки объекти

патентини ҳақиқий эмас деб эътироф этиш; саноат мулки объекти патентнинг амал қилиниши тугатиш; саноат мулки объекти патентидан воз кечиш.

Саноат мулки объектларидан фойдаланишда: ихтиро, фойдали модель, саноат намунасидан фойдаланиш; аввал фойдаланганлик ҳуқуқи; саноат мулки объектдан фойдаланиш ҳуқуқини бериш; саноат мулки объектларидан фойдаланишнинг давлат томонидан рағбатлантирилиши.

Қонуннинг яқунловчи қоидаларида: патент божлари, яъни саноат мулки объектларига ҳуқуқий муҳофаза бериш билан боғлиқ юридик аҳамиятга эга ҳаракатларни бажарганлик учун патент божлари ундирилади. Патент божлари Патент идорасига тўланади.

Патент божларининг миқдори ва уларни тўлаш муддатлари, уларни тўлашдан озод қилиш, тўлов миқдорларини камайтириш ёки уларни қайтариб бериш учун асослар, шунингдек патент божларидан фойдаланиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Патент вакиллари; саноат мулки объектларини бошқа давлатларда патентлаш; чет эллик юридик ва жисмоний шахсларнинг ҳуқуқлари; низоларни ҳал этиш; саноат мулки объектлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик.

Саноат мулки объектлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганликда айбдор шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўладилар.

2. Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товарлар келиб чиқиш жойлари номларининг моҳияти

Интеллектуал мулкнинг саноат мулки таркибига кирувчи товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиқиш жойлари номлари тўғрисида ҳуқуқий муҳофазаси ҳам мустақилликнинг дастлабки кунларидан ишлаб чиқилиб, юртимиз иқтисодиёти ҳаётида қўлланилди.

Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 7 майда қабул қилинган “Маҳсулот белгилари ва хизмат белгилари тўғрисида”ги қонун (Олий Кенгаш ахборотномаси, 1993 йил №6, 244-модда), 1997 йил 26 декабардаги ҳамда 2000 йил 15 декабрданги қабул қилинган қўшимчалар ва ўзгартиришлар билан, 2001 йил 30 августгача амалиётда қўлланилиб келинди.

Ушбу қонунлар такомиллаштирилиб, давр талабларидан келиб чиққан ҳолда, бутун дунё тажрибалари натижаларидан келиб чиққан ҳолда “Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиқиш тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси қонуни ишлаб чиқилиб 2001 йил 30 августда қабул қилиниб, амалга критилди.

Ушбу қонун 38 моддадан иборат бўлиб, товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиққан жой номлари ҳолда юзага келадиган муносабатларни тартибга солади.

Қонуннинг 1-5 моддаларида асосан, қонун мақсади, ҳужжатлари товар белгиси, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиқиш жой номлари, рўйхатдан ўтказилиши ва ҳ.к. ҳақида маълумотлар берилгани билан муҳофазаси кўрсатилган.

Товар келиб чиққан жой номини ҳуқуқий жиҳатдан муҳофазаси, ушбу қонуннинг 6-моддасида келтирилган: Товар келиб чиққан жой ҳуқуқий жиҳатдан уни ушбу Қонунда белгиланган тартибда шунингдек Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ равишда муҳофаза қилинади.

Товар келиб чиққан жой номи мазкур жўғрофий объектдаги, номи ўзлари ишлаб чиқараётган, ишлатиладиган бир ёки бир неча юридик ёки жисмоний шахс томонидан рўйхатдан ўтказилиши мумкин.

Товар келиб чиққан жой номини рўйхатдан ўтказган шахс бу номдан, башарт мазкур шах сёки асосан мазкур жўғрофий объектга хос табиий шароитлар ёки бошқа омиллар билан ёхуд табиий бирикмаси билан

белгиланадиган товарни ишлаб чиқараётган бўлса, фойдаланиш ҳуқуқини олади.

Ушбу қонунда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган товар келиб чиққан жой номидан жўғрофий объектда жойлашган ва айнан шундай хусусиятларга эга бўлган товар ишлаб чиқариш жисмоний шахсга ҳам берилиши мумкин.

Қонуннинг 7-моддасида кўрсатилганидек Ўзбекистон Республикаси Давлат патент идораси товар келиб чиққан жой номларини муҳофаза қилиш соҳасидаги ваколатли органи ҳисобланади.

Қонунда: Товар белгисини, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой номларини рўйхатга олиш учун талабнома бериш; товар белгисини ва товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой ҳуқуқини рўйхатдан ўтказиш учун бериладиган талабномага доир талаблар; Товар белгилари сифатида рўйхатидан ўтказилмайдиган белгилар; Товар келиб чиққан жой номи сифатида рўйхатдан ўтказилмайдиган товар белгилари; Товар белгисининг устуворлиги; Товар белгисини, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой номдан фойдаланиш ҳуқуқини рўйхатдан ўтказишга доир талабномани давлат экспертизасидан ўтказиш; товар белгисини, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой ҳуқуқини рўйхатдан ўтказишга доир талабномани расмий экспертизадан ўтказиш; талабнома ифодаланган белгини экспертизадан ўтказиш ва давлат экспертизасидан ўтказиш натижалари устидан шикоятлар ҳақида ҳам батафсил кўрсатилган.

Товар белгиси, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан ҳуқуқий рўйхатдан ўтказишга доир моддалар 17, 18, 19 – моддаларда келтирилган.

Рўйхатдан ўтказилган товар белгисига доир гувоҳнома ва товар келиб чиққан жой чиққан жой номидан фойда олиш, амал қилиш ҳамда 20, 21, 22 ва унга ўзгартиришлар критиш 23-модда, ҳақиқий эмас деб топиш, тугатилиши 24, 25 – моддаларда келтирилган.

Бундан ташқари қонунда: товар белгисига доир мутлақ ҳуқуқ; товар белгисидан фойдаланиш; товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш; огоҳлантирувчи тамғалаш; товар белгисига доир ҳуқуқни бошқа шахсга ўтказиш; товар белгиси эгаси бўлмиш юридик шахсни қайта ташкил этиш пайтида; товар белгисини такрорий рўйхатдан ўтказиш шартлари ҳақида ҳам батафсил айтиб ўтилган.

Қонуннинг 33-моддасида патент божлари ҳақида шундай дейилади: Товар белгиларини, товар келиб чиққан жой номини ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш билан боғлиқ юридик аҳамиятга молик ҳаракатларни амалга оширганлик учун патент божлари олинади. Бу унинг Ушбу Қонунда назарда тутилган вазифаларни бажаришга доир ҳаражатларни қоплаш учун тўланади.

Албатта, қонун сўнгида патент вакиллари; товар белгисини ва товар келиб чиққан жой номини бошқа давлатларда; чет эллик юридик ва жисмоний шахсларнинг ҳуқуқлари; низоларни ҳал этиш; товар белгилари ва товар келиб чиққан жой номлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларга жавобгарлик тўғрисида ҳам маълумотлар ёритиб ўтилган.

3. Электрон ҳисоблаш машиналари интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида қонуннинг моҳияти

Фан, техника ва ишлаб чиқаришда электрон ҳисоблаш машиналарининг (ЭҲМ) кириб бориши, ҳозирги вақтда илмий-техника истиқболини бусиз тасаввур ҳам қилиб бўлмаслиги ва бе борада бутун ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларда истиқболли дастурларнинг бажарилишида, уларнинг асоси бўлган интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофазасини қонун билан белгиланиши ўта муҳим ҳисобланади.

“Интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси қонуни 30 август 2001 йилда қабул қилинган бўлиб, 21 моддадан иборатдир.

Ушбу қонун, бу тўғрисидаги барча муносабатларни тартибга солиш билан бирга интеграл микросхемалар, интеграл микросхемалар топологияси, уларнинг ҳуқуқий эгаси тушунчаларини асослаб беради (2-модда).

Интеграл микросхемалар топологияларни ҳуқуқий муҳофаза қилиш объекти ва шартларида: Интеграл микросхеманинг ушбу белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган ўзига хос топологияси (бундан буён матнда топология деб юритилади) интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш объекти ҳисобланади.

Муаллифнинг ижодий фаолият натижасида яратилган ва яратилган санасида интеграл микросхемалар ишлаб чиқувчи ёки тайёрловчиларга маълум бўлмаган топология бошқача ҳолат исботлангунга қадар ўзига хос деб эътироф этилади.

Яратилган санасида интеграл микросхемалар ишлаб чиқувчи ёки тайёрловчиларга маълум бўлган элементлардан таркиб топган топологияга, агар бундай элементлар йиғиндиси ушбу модда иккинчи қисмининг талабларига тўла мувофиқ бўлсагина, ҳуқуқий муҳофаза берилади.

Ушбу Қонун билан бериладиган ҳуқуқий муҳофаза топологияга сингдирилган ғоялар, усуллар, тизимлар, технология ёки кодлаштирилган ахборотга нисбатан татбиқ этилмайди.

Яратилган топологиялар муаллифи, ҳаммуаллифлик, топологияларданг фойдаланиш ҳуқуқининг берилиши ва мутлоқ ҳуқуқнинг бузилиш ҳоллари ҳам қонуннинг 4, 5, 6 – моддаларида келтирилган.

Масалан, топология муаллифи деб, ижодий меҳнат билан топологияни яратган шахс шу топология муаллифи деб эътироф этилади. Агар топология икки ёки ундан ортиқ жисмоний шахсларнинг биргаликдаги ижодий меҳнати билан яратилган бўлса, улар биргаликда муаллифлар (ҳаммуаллифлар) деб эътироф этилади.

Топологияни яратишга шахсан ижодий хисса қўшмаган, бироқ муаллифга техник, ташкилий кўмаклашган жисмоний шахслар муаллифлар деб эътироф этилмайди.

Муаллифнинг топологияга бўлган ҳуқуқи бошқа шахсга ўтказилмайдиган шахсий номулкий ҳуқуқ ҳисобланади ва қонун билан муҳофаза қилинади.

Ушбу қонунда хизмат топологияси деган тушунча критилиб, унда (7-модда), бу қуйидагича изоҳланади: Ходим ўз хизмат вазифаларини ёки иш берувчининг бажариши вақтида яратган (хизмат топологияси) топологиянинг рўйхатдан ўтказилгани тўғрисида гувоҳнома олиш ҳуқуқи, башарти бу улар ўртасидаги шартномада назарда тутилган бўлса, иш берувчига тегишли бўлади.

Хизмат топологияси учун муаллифга мукофот пулининг миқдори, шартлари ва тартиби у билан иш берувчи ўртасидаги шартнома билан белгиланади.

Ушбу қонунда: топологияни рўйхатдан ўтказиш учун талабнома бериш; топологияни рўйхатдан ўтказишга доир талабноманинг давлат экспертизаси; давлат экспертизасининг хулосаси устидан шикоят қилиш; топологияни рўйхатга олиш; топология рўйхатдан ўтказилгани тўғрисидаги маълумотномаларни эълон қилиш тартиблари ҳам батафсил берилган.

Рўйхатдан ўтказилган топологияларга гувоҳнома берилади, гувоҳнома фойдаланиш муддати, уларга бўлган ҳуқуқларнинг бошқа шахсга ўтказилиши, гувоҳноманинг бекор бўлиши, патент божларининг тўлаб борилиши ва бошқалар ҳақида қолган моддаларда берилган.

Албатта, ушбу қонун электрон ҳисоблаш машиналари интеграл микросхемалар топологияларини Ўзбекистонда ривожланишида катта роль ўйнайди деб ҳисоблаймиз.

4. Фирма номлари, селекция ютуқлари ва муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисидаги қонунлар ҳақида умумий маълумотлар

Юртимизда сўнги вақтларда тадбиркорликка бўлган эътибор, кўплаб фирма ва корхоналарнинг ташкил этилиши, уларнинг кун сайин ривожланиб бораётганлиги, бозор иқтисодиёти муносабатида ўтишдаги шарт-шароит талабларига биноан уларнинг ривожланишини ва муҳофазасини ҳуқуқий ҳимояланиши йўлида қабул қилинган ҳужжатлардан бири бу “Фирма номлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг қонуни ҳисобланади.

Ушбу қонун 2006 йил 20 июнда қонунчилик палатаси томонидан қабул қилинган. 2006 йил 25 августда Сенат томонидан мақулланиб, 2006 йил 18 сентябрда № УРҚ-51 Президент томонидан амалга кiritилган бўлиб, унинг мақсади фирма номларини ҳуқуқий жиҳатдан муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборатдир.

Фирма номи деганда: Фирма номи юридик шахс бўлган тижорат ташкилотининг (бундан буён матнда юридик шахс деб юритилади) индивидуал номи бўлиб, унга доир мутлақ ҳуқуқ юридик шахс давлат рўйхатидан ўтказилган вақтда юзага келади.

Юридик шахс тўлиқ фирма номи билан бирга қисқартирилган фирма номига ҳам эга бўлиши мумкин.

Юридик шахснинг фирма номида унинг ташкилий-ҳуқуқий шакли кўрсатилиши керак.

Қонунда назарда тутилган ҳолларда фирма номида юридик шахс фаолитининг хусусияти кўрсатилиши керак.

Қонунда фирма номида кўрсатилиши лозим бўлган белгилар қуйидагича изоҳланади:

1) давлатнинг расмий номи, халқаро, ҳукуматлараро ёки нодавлат номи тижорат ташкилотининг қисқартирилган ёки тўлиқ номи;

2) тарихий ёки Ўзбекистон Республикасида машҳур бўлган шахснинг тўлиқ ёки қисқартирилган исми, белгиланган тартибда бериладиган рухсатсиз;

3) фирма номининг эгаси, унинг фаолият тури ёки у келиб чиққан фалокат хусусидаги сохта ёки истеъмолчини чалғитиши мумкин бўлган белгилар;

4) жамият манфаатларига, инсонпарварлик ва ахлоқ принципларига зид бўлган белгилар кўрсатилмаслиги керак.

Фирма номида:

- илгари Ўзбекистон Республикасида бошқа юридик шахс номига рўйхатдан ўтказилган ёки рўхатдан ўтказиш сўраб талабнома берилган, илгарироқ устуворликка эга бўлган фирма номлари;

- илгари Ўзбекистон Республикасида бошқа шахс номига рўйхатдан ўтказилган ёки рўйхатдан ўтказиш сўраб талабнома берилган, шунингдек Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ рўйхатдан ўтказилмай муҳофаза қилинадиган товар белгилари (хизмат кўрсатиш белгилари);

- белгиланган тартибда қонун ҳужжатлари билан муҳофаза қилинадиган товарлар келиб чиққан жойларнинг номлари билан, шундай номдан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлган шахс номига рўйхатдан ўтказиш ҳоллари бундан мустасно, адаштириб юбориш даражасида бир хил ёки уларга ўхшаш бўлган белгилар ҳам кўрсатилмаслиги керак.

Ушбу модда биринчи қисмининг 1-бандида кўрсатиб ўтилган белгилар, агар бунга тегишли давлат органининг ёки ташкилотнинг рухсати бўлса, фирма номига критилиши мумкин.

Фирма номи тўғрисидаги қонун жами 17 моддадан иборат бўлиб, унда муҳофаза қилиш, унинг ҳуқуқи, фойдаланишлиги, ҳуқуқнинг бошқа шахсга ўтиш ва бошқалар келтирилган.

Ўзбекистон Республикаси “Селекция ютуқлари тўғрисида”ги қонун 1996 йил 30 августда қабул қилинган бўлиб, 2002 йил 29 августда эса унинг

такомиллашган, замон талабларига жавоб берувчи янги тахририда қабул қилинди ва амалга қрилди.

Ушбу қонун 5 бўлим, 45 моддадан иборат бўлиб, унинг мақсади селекция ютуқларини яратиш, ҳуқуқий муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат.

Унинг асосий тушунчасини селекция ютуқлари, яъни ўсимликларнинг янги нави, ҳайвонларнинг янги зоти ташкил этади ва асосан: селекция ютуқининг патентга лаёқатлилиги; селекция ютуғига патент олиш; патент эгасининг ҳуқуқи; патент амал қилишнинг тугатилиши ҳақида маълумотлар келтирилган.

Ўзбекистон Республикасининг “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги қонуни 2006 йил 23 мартда Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилиниб, 2006 йил 9 июнда Сенат томонидан мақуullanган ва 2006 йил 20 июнда Президент томонидан амалга қрилган.

Ушбу қонун 6 бобдан 70 моддадан иборат бўлиб: мақсади фан, адабиёт ва санъат асарларини (муаллифлик ҳуқуқи), ижролар, фонограммалар, эфир ёки кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи такшилотларнинг кўрсатувлари ёки эшиттиришларини (турдош ҳуқуқлар) яратиш ҳамда улардан фойдаланиш билан боғлиқ ҳолда юзага келадиган муносабатларни тартибга солишдан иборат.

Қонуннинг асосий тушунчаларини: асар нусхаси; асарни омма олдида намойиш этиш; асарни ошкор қилиш; аудиовизуал асар; аудиовизуал асарни тайёрловчи; барчанинг эътиборига етказиш; барчанинг эътибори учун юбориш; ёзув; ижро; ижрочи; кабел орқали юбориш; манзарали-амалий санъат асари; маълумотлар базаси; муаллиф; омма олдида ижро этиш; прокатга бериш; репрографик такрорлаш; ретрансляция; такрорлаш; фонограмма; фонограмма нусхаси; фонограммани тайёрловчи; халқ ижодиёти асарлари; чоп этиш; эфирга узатиш; эфир ёки кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи ташкилот; эфир ёки кабель орқали

кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи ташкилотнинг кўрсатуви ёки эшиттириши ва ҳуқуқ эгаси ташкил этади.

Бундан ташқари муаллифлик ҳуқуқи, унинг мулкӣ ҳуқуқлари, турдош ҳуқуқлар, мулкӣ ҳуқуқларни жамоавий бошқариш, муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқларни ҳимоя қилиш ва бошқалар кўрсатилганки, улар ҳозирги замон талабларига тўла жавоб беради.

Назорат саволлари:

1. “Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида” Ўз.Р. Қонунининг моҳияти.
2. Саноат мулки объектларига патент бериш бўйича талабномалар.
3. “Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиқиш тўғрисида” Ўз.Р. Қонуни.
4. ЭХМ да интеграл микросхемалар топологиялари моҳияти.
5. Фирма номлари ҳақида умумий маълумотлар.
6. Селекция ютуқлари ва муаллифлик ҳуқуқлари ҳақида умумий маълумотлар.

3-маъруза

Саноат мулки моҳияти ва унинг расмийлаштирилиши.

Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари мазмунӣ тушунчаси моҳияти

Калит сўзлар: Саноат мулки тушунчаси; мулк таркиби; Давлат реестри; ЭХМ учун дастурлар; саноат мулки объектлари; фойдали модель; патент эгаси; талабнома; ихтиро тури; саноат намуналари.

1. Саноат мулки тушунчаси ва унинг таркиби

Саноат мулки интеллектуал мулкнинг муҳим таркибий қисми бўлиб у ихтиролар, фойдали моделлар, саноат намуналарини ҳамда товар белгилари,

хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиққан жой номларини ўз ичига олади. Саноат мулки сифатида бирон-бир моддий объектларни – корхоналар биноларини, асбоб-ускуналарни ва бошқаларни кўзда тутиш нотўғри ҳисобланади.

Саноат муқлига бўлган ҳуқуқлар муаллифлик ҳуқуқидаги каби уларнинг яратилиши факти билан эмас, балки улар Патент идорасида белгиланган тартибда экспертизадан, Давлат рејстрида рўйхатдан ўтказилганидан, рўйхатдан ўтказилганлиги тўғрисидаги маълумотларни Патент идорасининг бюллетенида эълон қилинганидан ва муҳофаза ҳужжатлари берилганидан кейингина пайдо бўлади.

Селекция ютуқлари, ЭҲМ учун дастурлар, маълумотлар базалари ва интеграл микросхемалар топологиялари каби объектлар саноат мулки объектлари бўлиб ҳисобланмайдилар. Улар интеллектуал мулкнинг алоҳида турлари бўлиб ҳисобланадилар. Селекция ютуқлари, ЭҲМ учун дастурлар, маълумотлар базалари ва интеграл микросхемалар топологияларига муҳофаза ҳужжатлари шунингдек Патент идораси томонидан берилади.

Патент бу – патент эгасининг ихтиро, саноат намунаси, фойдали модел, селекция ютуқларига эгалик қилиш, улардан фойдаланиш ва уларни тасарруф этишга бўлган мутлақ ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжатдир.

Саноат мулки объектларини ҳуқуқий муҳофазаси ҳақида гапирар эканмиз, бундай муҳофаза “Ихтирлар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида” қонунда батафсил келтирилган.

Саноат мулки объектлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари. Саноат мулки объектлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонун ва бошқа қонун ҳужжатларидан иборатдир.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида Ўзбекистон Республикасининг саноат мулки объектлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

Саноат мулки объектларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш. Саноат мулки объектига бўлган ҳуқуқ муаллифга (ҳаммуаллифларга) ёки унинг (уларнинг) ҳуқуқий ворисига (ҳуқуқий ворсиларига) тегишли бўлади ва патент билан тасдиқланади.

Агар саноат мулки объектини бир неча шах сбир-биридан мустақил равишда яратган бўлса, патент олиш ҳуқуқи патент бериш ҳақидаги талабномани Патент идорасига биринчи бўлиб топширган шахсга тегишли бўлади.

Муаллиф (ҳаммуаллифлар), агар ўзи (ўзлари) яратган саноат мулки объектини бошқалар ғайриқонуний ўзлаштириб олиш натижасида бу объектга талабнома топширилган ёки патент олиган бўлса, патент берилганлигига қарши эътироз билдириш ёхуд патент эгаси сифатида ўзига (ўзларига) патентнинг ўтказилишини суд тартибида талаб қилиш ҳуқуқига эга.

Саноат мулки объектининг патенти давлат экспертизаси ўтказилгандан кейин берилади.

Ихтиро патенти ихтиронинг янгилигини, ихтиролик даражасини, унинг ҳақиқийлигини ва патент эгасининг ихтирога эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ҳамда уни тасаруф этишга доир мутлақ ҳуқуқини тасдиқлайди.

Фойдали модель патенти фойдали моделнинг янгилигини, унинг ҳақиқийлигини ва патент эгасининг фойдали моделга эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ҳамда уни тасарруф этишга доир мутлақ ҳуқуқини тадиқлайди.

Саноат намунаси патенти саноат намунасининг янгилиги ва ўзига хослигини; унинг ҳақиқийлигини ҳамда патент эгасининг саноат намунасига эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этишга доир мутлақ ҳуқуқини тасдиқлайди.

Саноат мулки объекти патентининг тўла ҳажмдаги ҳуқуқий муҳофазаси ёки бу муҳофазанинг фақат бир қисми ҳақиқий эмаслигини исботлаш вазифаси патенти ҳақиқий эмас деб даъво қилётган тараф зиммасига юкланади.

Патент эгасининг мутлақ хуқуқи саноат мулки объекти рўйхатга олинганлиги тўғрисидаги маъумотлар Патент идорасининг расмий ахборотномасига эълон қилинган санадан эътиборан амалда деб ҳисобланади.

Патент идорасига патент бериш ҳақидаги талабнома топширилган санадан эътиборан ҳисобланганда ихтиро патенти йигирма йил мобайнида, саноат намунаси патенти ўн йил мобайнида, фойдали модель патенти беш йил мобайнида амал қилади.

Ихтиро патентининг амал қилиши қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда патент эгасининг илтимосномасига биноан Патент идораси томонидан кўпи билан беш йил муддатга узайтирилиши мумкин. Бундай ихтиро патентининг амал қилишини ўзлаштириш тартиби Патент идораси томонидан белгиланади.

Саноат намунаси патентининг ва фойдали модель патентининг амал қилиш муддати патент эгасининг илтимосномасига биноан Патент идораси томонидан тегишлича беш йилга ҳамда уч йилга узайтирилиши мумкин.

Ихтиро ҳамда фойдали модель патенти таъминлайдиган ҳуқуқий муҳофаза ҳажми уларнинг формуласи билан, саноат намунаси патенти таъминлайдиган ҳуқуқий муҳофаза ҳажми эса буюмнинг (макетнинг, расмнинг) тасвирида акс эттирилган муҳим белгилари ва (ёки) уларнинг комбинацияси (бундан буён матнда унинг муҳим белгилари мажмуи деб юритилади) билан белгиланади.

Саноат мулки объекти патенти, шунингдек уни олиш ҳуқуқи мерос бўлиб ўтади.

Саноат мулки объектининг ҳуқуқ субъектлари. Саноат мулки объектининг муаллифи. Ижодий меҳнат билан саноат мулки объектини ратган жисмоний шахс шу объектнинг муаллифи деб эътироф этилади.

Агар саноат мулки объекти бир нечта жисмоний шахснинг биргаликдаги ижодий меҳанити асосида яратилган бўлиб, улар ўртасида

тузилган шартномада бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, уларнинг барчаси шу объектнинг тенг ҳуқуқли ҳаммуаллифлари деб эътироф этилади.

Муаллифлик ҳуқуқи бошқага ўтказилмадиган ва топширилмайдиган шахсий номулкий ҳуқуқдир.

Патент эгаси. Саноат мулки объектнинг патенти қуйидагиларга берилади:

- саноат мулки объектнинг муаллифига (ҳаммуаллифларига) ёки унинг (уларнинг) меросхўри томонидан патент бериш ҳақидаги талабномада ёки саноат мулки объекти рўйхатдан ўтказилгунга қадар Патент идорасига топширилган талабнома берувчини ўзгартириш ҳақидаги аризада кўрсатилган юридик ва (ёки) жисмоний шахсларга (уларнинг ўзи рози бўлган тақдирда);

- ушбу моддада назарда тутилган ҳолларда иш берувчига.

Ходим томонидан ўз хизмат вазифаларини ёки иш берувчидан олган аниқ топшириқни бажариш муносабати билан яратилган саноат мулки объектнинг патентига бўлган ҳуқуқ, агар бу ҳол улар ўртасида тузилган шартномада назарда тутилган бўлса, иш берувчига тегишли бўлади.

Агар иш берувчи билан муаллиф (ҳаммуаллифлар) ўртасидаги шартномада ушбу модданинг иккинчи қисмидаги қоидалар назарда тутилган бўлмаса, у ҳолда муаллиф (ҳаммуаллифлар) талабнома топшириш ва саноат мулки объектнинг патентини ўз номига олиш ҳуқуқига эга бўлади. бунда иш берувчи патент эгасига шартномага белгиланадиган миқдорда товон тўлаб, ўз ишлаб чиқаришида тегишли саноат мулки объектдан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлади.

Иш берувчи саноат мулки объектини сир сақлаган тақдирда муаллифга (ҳаммуаллифларга) мутаносиб равишда ҳақ тўлаши шарт, ҳақ миқдори шартномада белгиланади.

Патент эгасининг саноат мулки объектдан фойдаланиш ҳуқуқи.

Агар саноат мулки объектдан ўз хоҳишича фойдаланиш бошқа патент эгаларининг ҳуқуқларини, шу жумладан бошқа шахсларнинг мазкур

объектдан фойдаланишини тақиқлаб қўйиш ҳуқуқини бузмаса, бундай фойдаланиш патент эгасига тегишлидир, шу зайдда фойдаланиш ушбу Қонунга мувофиқ патент эгасининг ҳуқуқини бузиш деб ҳисобланмайдиган ҳоллар бундан мустасно.

Бир неча паент эгасига қарашли бўлган саноат мулки объектдан фойдаланиш борасидаги ўзаро муносабатлар улар ўртасидаги келишувга биноан белгиланади. Бундай келишув бўлмаган тақдирда, ҳар бир патент эгаси муҳофаза қилинаётган саноат мулки объектдан ўз хоҳишича фойдаланиши мумкин, лекин қолган патент эгаларининг розилигисиз объектга мутлақ лицензия беришга ёки патентни ўзга шахсга топширишга ҳақли эмас.

Патент эгаси патент билан тасдиқланган саноат мулки объектига бўлган ҳуқуқи патентдан ўзганинг фойдасига воз кечиш тўғрисидаги шартнома бўйича ёки саноат мулки объектдан фойдаланиш ҳуқуқини лицензия шартномаси бўйича ҳар қандай юридик ёхуд жисмоний шахсга (шахсларга) топшириши мумкин. Патентдан ўганинг фойдасига воз кечиш тўғрисидаги шартнома ва лицензия шартномаси Патент идорасида рўйхатдан ўтказилиши керак.

Патент эгаси фойдаланилаётган саноат мулки объектлари патентланганлигини кўрсатувчи огоҳлантириш тамғасидан фойдаланиши мумкин.

Патент эгалари патент рўйхатга олинган санадан бошлаб уч йил мобайнида саноат мулки объектдан фойдаланмаса ёки етарли даражада фойдаланмаса, ушбу муҳофаза этилаётган саноат мулки объектдан фойдаланишни хоҳловчи ва фойдаланишга тайёр ҳар қандай шахс, патент эгаси лицензия шартномаси тузишдан бош тортган тақдирда, ўзига мажбурий номутлақ лицензия беришни сўраб сулга илтимоснома билан мурожаа қилиши мумкин.

Патент эгаси мутлақ ҳуқуқининг бузилиши сифатида эътироф этилмайди **харакатлар.** Қуйидаги ҳолларда патент эгаси мутлақ ҳуқуқининг бузилиши сифатида эътироф этилмайди:

- Ўзбекистон Республикасида муҳофаза қилинаётган саноат мулки объектларидан таркиб топган қурилмаларни Саноат мулки муҳофаза қилиш бўйича Париж конвенцияси иштирокчиси бўлган бошқа давлатнинг транспорт воситасида мазкур восита вақтинча ёки тасодифан Ўзбекистон Республикаси ҳудудида турган вақтда, башарти бу қурилмалардан фақат мазкур воситанинг эҳтиёжлари учун фойдаланиладиган бўлса, қўллаш;

- патент билан муҳофаза қилинаётган саноат мулки объектларидан таркиб топган воситалар устида илмий-тадқиқот ёки тажриба ўтказиш;

- патентлар билан муҳофаза қилинаётган саноат мулки объектларидан таркиб топган воситаларни табиий офатлар, ҳалокатлар, эпидемиялар ва бошқа фавқулодда ҳолатлар қўллаш;

- патентлар билан муҳофаза қилинаётган саноат мулки объектларидан таркиб топган воситаларни, агар бу воситалар фуқаролик муомаласига қонуний йўл билан киритилган бўлса, қўллаш;

- патентлар билан муҳофаза қилинаётган саноат мулки объектларидан таркиб топган воситаларни даромад олмай шахсий мақсадларда қўллаш;

- дорихоналарда шифокор рецепти бўйича дориларни бир маротабалик тайёрлаш.

Патент эгаси мутлақ ҳуқуқининг бузилиши. Патент билан муҳофаза қилинаётган саноат мулки объектларидан ушбу Қонуннинг 11 ва 32-моддаларида назарда тутилган қоидаларга хилоф равишда фойдаланаётган ҳар қандай шахс патент эгасининг мутлақ ҳуқуқини бузувчи ҳисобланади.

Патентланган саноат мулки объектдан фойдаланган ҳолда буюмларни рухсатсиз тайёрлаш, қўллаш, импорт қилиш, сотишга таклиф этиш, сотиш, фуқаролик муомаласига бошқа йўсинда киритиш ёки шу муқсадда сақлаб туриш, шунингдек ихтиро патенти билан муҳофаза қилинаётган усулни қўллаш ёхуд ихтиро патенти билан муҳофаза қилинаётган усулда бевосита

тайёрланган буюмларни фуқаролик муомаласига киритиш ёки шу мақсадда сақлаб туриш патент эгаси мутлақ ҳуқуқининг бузилиши деб эътироф этилади.

Саноат мулки объектдан патент эгасининг мутлақ ҳуқуқини бузган ҳолда фойдаланаётган шахслар патент эгасининг талабига кўра:

- патент эгасининг мутлақ ҳуқуқини бузувчи ҳаракатларни тўхтатишлари;

- патент эгасига етказилган зарарнинг ўрнини қонун ҳужжатларига мувофиқ қоплашлари шарт.

Саноат мулкига патент бериш ҳақидаги талабнома ва экспертизадан ўтказиш патентлаш ва унинг амал қилиши, фойдаланиши бўйича бажариладиган ишлар, кейинги маърузаларда унинг таркибий қисмлари бўйича келтирилган.

2. Ихтиронинг мазмуни, тушунчаси ва тузилиши

Ўзбекистон Республикасининг “Ихтирлар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида” Қонунига (янги таҳрири 29.08.2002 й. да тасдиқланган) мувофиқ қурилмалар, усуллар, моддалар, микроорганизмларнинг штаммлари, ўсимликлар ва ҳайвонлар турлари, аввалдан маълум бўлган қурилмалар, усуллар, моддаларни янги вазифада қўлланилиши ихтирлар сифатида тан олинади.

Ўзбекистонда жаҳон тажрибасидан келиб чиққан ҳолда илмий назариялар ва математик усуллар, ташкилий ва бошқарув усуллари, шартли белгилар, иш жадваллари, қоидалар, ақлий операцияларни бажариш қоидалари ва усуллари, электрон ҳисоблаш машиналари учун алгоритмлар ва дастурлар, бинолар, иншоотлар, ҳудудларнинг жойлашиши лойиҳалари ва схемалари, эстетик эҳтиёжларни қаноатлантиришга йўналитирилган буюмларнинг фақат ташқи кўринишига тааллуқли ечимлар, интеграл микросхемалар топологиялари, ўсимликлар павлари ва ҳайвон зотлари,

жамият манфаатлари, инсонпарварлик ва ахлоқ принципларига қарама-қарши бўлган ечимлар ихтиро деб тан олинмайди.

Ихтирога бўлган ҳуқуқ патент билан тасдиқланади. Патент эгасига ихтирога эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш мутлақ ҳуқуқи берилади.

Ихтиро патентланиши учун янги, саноатда қўлланила олиши ва ихтирочилик даражасига эга бўлиши лозим (сўнгги талаб таклиф қилинаётган техник ечим ушбу соҳадаги мутахассис учун яққол аён бўлмаслиги кераклигини англатади).

Патент тегишли патент божлари тўланган ҳолларда давлат экспертизаси ўтказилганидан сўнг ижобий қарор чиқарилганига берилади ва Патент идорасига патент бериш учун талабнома топширилган санадан бошлаб йигирма йил давомида амал қилади.

Ихтиронинг патентга лаётқатлилиқ шартлари. Агар ихтиро сифатида кўрсатилган объект янги, ихтиролик даражасига эга ва уни саноатда қўллаш мумкин бўлса, у ҳуқуқий муҳофаза қилинади.

Агар ихтиро техника тараққиёти даражасидан маълум бўлмаса, у янги деб ҳисобланади.

Агар ихтиро техника тараққиёти даражаси ҳақидаги маълумотлардан яққол аён бўлмаса, у ихтиролик даражасига эга бўлади.

Техника тараққиёти жаҳонда оммага ошкор бўлган ҳар қандай маълумотларни ўз ичига олади.

Ихтиронинг янгилигини аниқлаш чоғида бирмунча олдин устуворликка эга бўлган ҳолда топширилган ва чақириб олинмаган патент бериш ҳақидаги талабномалар ҳам ҳисобга олинади.

Агар ихтиродан саноат, қишлоқ хўжалиги, соғлиқни сақлаш ва бошқа соҳаларда фойдаланиш мумкин бўлса, у саноатда қўллаш мумкин деб ҳисобланади.

Ихтирога тааллуқли ахборотнинг муаллиф, талабнома берувчи ёки улардан бевосита ёхуд билвосита шу ахборотни олган ҳар қандай шахс

томонидан оммавий тарзда ошкор этилиши, агар ихтирога патент бериш ҳақидаги талабнома ахборот ошкор этилган санадан эътиборан кўпи билан олти ой ичида Патент идорасига топширилган бўлса, ихтиронинг патентга лаёқатлилигини тан олишга таъсир кўрсатадиган ҳолат сифатида эътироф этилмайди. Бунда ушбу ҳолни исботлаб бериш вазифаси муаллиф, талабнома берувчи зиммасида бўлади.

Қуйидагилар ихтиро сифатида эътироф этилади:

- қурилмалар;
- усуллар;
- моддалар;
- микроорганизмларнинг штаммлари;
- ўсимликлар ва ҳайвонлар ҳужайраларининг турлари;
- илгаридан маълум бўлган қурилмалар, усуллар, моддаларнинг,

микроорганизмлар штаммларининг янги мақсадида қўлланилиши.

Қуйидагилар ихтиро сифатида эътироф этилмайди:

- илмий назариялар ва математика усуллари;
- ташкил этиш ва бошқариш усуллари;
- шартли белгилар, жадваллар, қоидалар;
- ақлий операцияларни бажариш қоидлари ва усуллари;
- электрон ҳисоблаш машиналари учун алгоритмлар ва дастурлар;
- бинолар, иншоотлар, ҳудудларни режалаштириш лойиҳалари ва чизма

тарҳлари;

- эстетика талабларини қаноатлантиришга йўналтирилган, буюмларнинг фақат ташқи кўринишига оид ечимлар;

- интеграл микросхемаларнинг топологиялари;

- ўсимлик навлари ва ҳайвон зотлари;

- жамоат манфаатларига, инсонпарварлик ва ахлоқ қоидаларига зид ечимлар.

Қонуннинг 6-моддасига мувофиқ агар ихтиро сифатида кўрсатилган объект янги, ихтирлик даражасига эга ва уни саноатда қўллаш мумкин бўлса, у ҳуқуқий муҳофаза қилинади.

Агар ихтиро техника тараққиёти даражасидан маълум бўлмаса, у янги деб ҳисобланади.

Агар ихтиро техника тараққиёти даражаси ҳақидаги маълумотлардан яққол аён бўлмаса, ихтиролик даражасига эга бўлади.

Техника тараққиёти даражаси ихтиро устуворлиги санасига қадар жаҳонда оммага ошкор бўлган ҳар қандай маълумотларни ўзи ичига олади.

Агар ихтиро саноат, қишлоқ хўжалиги, соғлиқни сақлаш ва бошқа соҳаларда фойдаланиш мумкин бўлса, саноатда қўллаш мумкин деб ҳисобланади.

Қонуннинг 6-моддааси саккизинчи қисмига мувофиқ қурилмалар, усуллар, моддалар, микроорганизмларнинг штаммлари, ўсимликлар ва ҳайвонлар хужайраларининг турлари, илгаридан маълум бўлган қурилмалар, усуллар, моддаларнинг, микроорганизмлар штамmlарининг янги мақсадда қўлланилиши ихтиро сифатида эътироф этилади.

а) Ихтиро тури – “қурилма”

ихтиро тури сифатида қурилмаларга конструкциялар, конструктив элементлар ёки уларнинг функционал конструктив бирликда бўлган мажмуидан иборат буюмлар киради.

Қурилмаларга машиналар, асбоблар, аппаратлар, ускуналар, инструментлар, маҳкамловчи буюмлар, машина деталлари, алоқа воситалари, қурилиш конструкциялари ва бошқалар киради.

б) Ихтиро тури – “усул”

ихтиро тури сифатида усулларга моддий объект (қурилма, муҳит, электр заряди, магнит майдони ва бошқалар) устида моддий воситалар ёрдамида ўзаро боғлиқ ҳаракатларни бажариш жараёнлари киради.

в) Ихтиро тури – “модда”

Ихтиро тури сифатида моддаларга:

- кимёвий бирикмалар, буларга шартли равишда юқори молекуляр бирикмалар ва ген инженерияси маҳсулотлари бўлган рекоминант нуклеин кислоталар, векторлар киритилган;

- композициялар (таркиблар, аралашмалар, қотишмалар, эритмалар ва бошқалар);

- ядровий парчаланиш маҳсулотлари киради.

г) Ихтиро тури – “микроорганизм штамми, ўсимликлар ва ҳайвонлар ҳужайраларининг турлари (линиялари)”

Микроорганизм штаммлари, ўсимликлар ва ҳайвонлар ҳужайраларининг турлари (линиялар)га:

- бактериялар, вируслар, бактериофаглар, микро сув ўтлари, микроскопик замбуруғлар ва бошқаларнинг штаммлари;

- микроорганизмлар, ўсимликлар ёки ҳайвонлар ҳужайраларининг турлари (линиялари) консорсиумлари;

- хусусан микроорганизмлар, ўсимликлар ва ҳайвонларнинг плазмидлари, векторлари, барқарор трансформасияланган ҳужайралари, трансген ўсимликлар ва ҳайвонларга доир бўлган генетик конструкциялар киради.

д) Ихтиро тури – “аввалдан маълум бўлган қурилма, усул, модда, штамми янги мақсадда қўлланилиши”

Ихтиро тури сифатида аввалдан маълум бўлган қурилма, усул, модда, штамми янги мақсадда қўлланилишига уларнинг ўзгача мақсадга мувофиқ ишлатилиши киради.

Аввалдан маълум бўлган (табiiй ва сунъий йўл билан олинган) моддаларни ижтимоий истеъмолни қаноатлантириш учун биринчи марта ишлатилиши янги мақсадда ишлатишга тенглаштирилади.

Қуйидагилар:

- илмий назариялар ва математика усуллари;

- ташкил этиш ва бошқариш усуллари;

- шартли белгилар, жадваллар, қоидалар;

- ақлий операцияларни бажариш қонидлари ва усуллари;
- электрон ҳисоблаш машиналари учун алгоритмлар ва дастурлар;
- бинолар, иншоотлар, ҳудудларни режалаштириш лойиҳалари ва схемалари;
- эстетика талабларини каноатлантиришга йўналтирилган, маҳсулотларнинг фақат ташқи кўринишига оид ечимлар;
- интеграл микросхемаларнинг топологиялари;
- ўсимлик навлари ва ҳайвон зотлари;
- жамоат манфаатларига, инсонпарварлик ва ахлоқ қоидаларига зид ечимлар ихтиролар деб тан олинмайди.

Қонуннинг 15-моддаси биринчи қисмига мувофиқ талабнома битта ихтирога ёки ягона ихтирочилик фикрини (ихтиро бирлиги талабини) ташкил этган тарзда бир-бири билан узвий боғланган ихтиролар гуруҳига тааллуқли бўлиши керак.

Агар ихтиро формуласида битта ихтиро тавсифланган бўлса;

- ихтиро формуласида бир турдаги (бир қанча қурилмалар, бир қанча турлар ва бошқалар), бир хил мақсадда фойдаланишга мўлжалланган, принципиал айнан бир хил йўл (вариантлари) билан айнан бир хил техника натижасини олишни таъминлайдиган объектларга тааллуқли ихтиролар гуруҳи тавсифланган бўлса;

- бири иккинчисини олиш (тайёрлаш) учунг мўлжалланган бўлса (масалан, қурилма ёки модда ва қурилма ёки моддани бутунлай ёки уларнинг бир қисмини олиш усули);

- бири иккинчисини амалга ошириш учун мўлжалланган бўлса (масалан, усул ва усулни бутунлай ёки унинг амалларидан бирини ошириш учун қурилма);

- бири иккинчисидан (иккинчисида) фойдаланиш учун мўлжалланган бўлса (масалан, усулда фойдаланиш учун мўлжалланган учул ва қурилма; усул ёки қурилма ва унинг бир қисми; қурилма ёки моддани улардан янги мақсадда фойдаланиш учун қўллаш ва ушбу мақсадга мувофиқ улардан

фойдаланиш усули; курилма ёки моддадан янги мақсадда фойдаланиш ва таркибий қисми бўлган курилма ёки композиция) ихтиро бирлиги талабига риоя қилинган деб ҳисобланади.

3. Фойдали моделлар мазмуни, тушунчаси ва кўриниш ҳоллари

Фойдали модел қонунга асосан, курилмаларнинг конструктив бажарилишига тушунилади. Агар, фойдали модел ҳақиқатан ҳам янги бўлса, унга қонунга асосан ҳуқуқий ҳимоя патент кўринишида Патент идораси томонидан беш йил муддатга берилади.

Фойдали моделнинг патентга лаёқатлилиқ шартлари “Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 7-моддасида келтирилган. Жумладан, шундай дейилган: Агар фойдали модель сифатида кўрсатилган объект янги бўлса ва уни саноатда қўллаш мумкин бўлса, у ҳуқуқий муҳофаза қилинади.

Агар фойдали моделнинг муҳим белгилари мажмуи техника тараққиёти даражасидан маълум бўлмаса, у янги деб ҳисобланади.

Техника тараққиёти даражаси талабномада кўрсатилган фойдали модель амалга ошириши мумкин бўлган вазифаларни бажара оладиган воситалар ҳақидаги Ўзбекистон Республикасида ҳамма фойдалана оладиган барча маълумотларни, шунингдек уларни қўллашга доир маълумотларни ўз ичига олади.

Фойдали модель, агар ундан амалда фойдаланиш мумкин бўлса, саноатда қўллаш мумкин деб ҳисобланади.

Фойдали моделга тааллуқли ахборотнинг муаллиф, талабнома берувчи ёки улардан бевосита ёхуд билвосита шу ахборотни олган ҳар қандай шахс томонидан оммавий тарзда ошкор этилиши, агар фойдали моделга патент бериш ҳақидаги талабнома ахборот ошкор этилган санадан эътиборан кўпи билан олти ой ичида Патент идорасига топширилган бўлса, фойдали моделнинг патентга лаёқатлилигини тан олишга таъсир кўрсатадиган ҳолат

сифатида эътироф этилмайди. Бунда ушбу ҳолни исботлаб бериш вазифаси муаллиф, талабнома берувчи зиммасида бўлади.

Қурилманинг конструктив йўл билан бажарилиши фойдали моделларга тааллуқлидир.

Ушбу Қонун 6-моддасининг тўққизинчи қисмида кўрсатилган объектлар фойдали моделлар сифатида муҳофаза қилинмайди.

4. Саноат намуналари мазмуни, тушунчаси ва тузилиши

Саноат намуналари - бу саноатда ишлаб чиқариладиган буюмнинг (товарнинг) ташқи оригинал кўриниши белгиларидан унинг бадиий конструкторлик ечимига айтилади.

Саноат намунасига ҳуқуқий муҳофазаси учун Қонунда белгиланганидек (8-модда) унинг патентга лаёқатлилик шартлари бажарилиши керак.

Агар саноат намунаси сифатида кўрсатилган объект янги ва оригинал (ўзига хос) бўлса, у ҳуқуқий муҳофаза қилинади.

Агар саноат намунасининг муҳим белгилари мажмуи саноат намунасига устуворлик бериш санасига қадар жаҳонда оммага ошкор бўлган маълумотлардан аён бўлмаса, у янги деб эътироф этилади.

Саноат намунасининг янгилигини аниқлаш чоғида бирмунча олдин устуворликка эга бўлган ҳолда топширилган ва чақириб олинмаган патент бериш ҳақидаги талабномалар ҳам ҳисобга олинади.

Саноат намунаси, агар унинг муҳим белгилари мажмуи буюм хусусиятларининг ижодий жиҳатлари билан боғлиқ бўлса, оригинал деб эътироф этилади.

Саноат намунасига тааллуқли ахборотнинг муаллиф, талабнома берувчи ёки улардан бевосита ёхуд билвосита шу ахборотни олган ҳар қандай шахс томонидан оммавий тарзда ошкор этилиши, агар саноат

намунасига патент бериш ҳақидаги талабнома ахборот ошкор этилган санадан эътиборан кўпи билан олти ой ичида Патент идорасига топширилган бўлса, саноати намунасининг патентга лаёқатлилигини тан олишга таъсир кўрсатадиган ҳолат сифатида эътироф этилмайди. Бунда ушбу ҳолни исботлаб бериш вазифаси муаллиф, таабнома берувчи зиммасида бўлади.

Буюмнинг ташқи кўринишини ифодаладиган бадий-конструкторлик ечими саноат намуналари жумласига киради.

Қуйидагилар саноат намуналари деб эътироф этилмайди:

- матбаа маҳсулотлари;
- архитектура объектлари (кичик архитектура шаклларида ташқари), саноат, гидротехника иншоотлари ва бошқа стационар иншоотлар;
- суюқ, газсимон, сочилувчан ёки шунга ўхшаш моддалардан иборат ўзгарувчан шаклдаги объектлар;
- буюмнинг фақат техник вазифаси билан боғлиқ бўлган ечимлар;
- жамоат манфаатларига, инсонпарварлик ва ахлоқ қоидаларига зид ечимлар.

Назорат саволлари:

1. Саноат мулки тушунчаси ва моҳияти.
2. Патент қандай маънони билдиради?
3. Саноат мулки объектининг ҳуқуқ субъектлари.
4. Ихтиронинг мазмуни ва тузилиши.
5. Ихтиро сифатида эътироф этиладиган турлари.
6. Фойдали моделлар тушунчаси ва унинг кўриниш ҳоллари.
7. Саноат намуналари тушунчаси ва тузилиши.

4-маъруза

Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналарига талабнома тузиш, топшириш ва расмий ҳужжат олиш

Калит сўзлар: Талабнома; ихтиро муаллифи; талабнома тузиш; Париж конвенцияси; БМТ СТ,25 стандарти; талабнома ҳужжатлари; код; БИМТ; штамм; чизмалар фигураси; талабнома ҳужжатлари ўлчамлари; расмий ҳужжат.

1. Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналарига патент олиш учун талабнома тузиш

Патент олиш учун талабнома, бу қонун-қоидага биноан тузилган ҳужжатлар мажмуаси ҳисобланади.

Талабнома таркиби. Қонуннинг 15-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ талабнома қуйидаги ҳужжатларни ўз ичига олиши керак:

а) ихтиро муаллифи (муаллифлари) ва номига патент берилиши сўралаётган шахс (бундан буён матнда талабнома берувчи деб юритилади), шунингдек уларнинг яшаш турар жойи кўрсатилиб, патент берилиши сўралган ариза (1-илова);

б) ихтиронинг уни амалга ошириш учун етарли бўлган даражада тўлиқ баён этилган тавсифи;

в) ихтиро моҳиятини акс эттирувчи ва унинг тавсифига тўла мувофиқ бўлган ихтиро формуласи;

г) ихтиро моҳиятини тушуниш учун зарур бўлса, чизмалар ва бошқа материаллар;

д) реферат.

Талабномага белгиланган миқдорда бож тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжат ёки бож тўлашдан озод қилиш ёхуд унинг миқдорини камайтириш учу насос бўлувчи ҳужжат илова қилинади.

Патент вакили ёки бошқа ишончли вакил орқали берилган талабномага талабнома берувчи томонидан берилган ишончнома ёхуд унинг керакли тарзда расмийлаштирилган нусхаси илова қилинади.

Конвенцион утуворлик сўраб берилган талабномага талабнома берувчи томонидан Саноат мулки муҳофазаси бўйича Париж конвенцияси

иштирокчиси бўлган давлатда берилган биринчи талабноманинг тасдиқланадиган нусхаси ва шу талабноманинг ўзбек ёки рус тилига таржимаси илова қилинади ва улар конвенцион талабнома Патент идорасига келиб тушган санадан уч ойдан кечиктирмай берилиши лозим.

Биринчи талабнома берилган санадан ўн икки ой ўтгандан кейин, лекин ўн икки ойлик муддатдан икки ойдан кечиктирмай берилган талабнома бўйича конвенцион устуворлик сўралганда, талабномага қуйидагилар илова қилинади:

- конвенцион устуворликни сўраш муддатини узайтириш учун белгиланган миқдорда патент божи тўланганлиги тўғрисида хужжат;

- белгиланган ўн икки ойлик муддатдан кечикиб талабнома беришнинг талабнома берувчига боғлиқ бўлмаган сабабларини кўрсатувчи хужжат илова қилинади ва бу сабаблар Патент идорасига маълум эмас деб ҳисобланса, уларни тасдиқловчи далиллар келтирилади.

Конвенцион устуворликни белгилаш тўғрисидаги илтимос талабнома берилган (аризанинг тегишли графасида кўрсатилади) ёки талабнома Патент идорасига келиб тушиш санасидан бошлаб икки ой ичида берилиши мумкин.

Янги микроорганизм штамми, ўсимлик ва ҳайвонлар хужайралари линияларига, уларни олиш ёки улардан фойдаланишга оид талабномага штаммнинг расмий ваколатга эга бўлган коллекция-депозитарияда депонентланганлиги тўғрисидаги хужжат илова қилинади.

Нуклеотидлар ва ёки аминокислоталар кетма-кетлиги рўйхатини ичига олган талабномага айнан ушбу рўйхатнинг нусхаси ёзилган ва БМТнинг СТ.25 стандарти талабларини қаноатлантирувчи ахборотни машинада ўқиш мумкин бўлган ташувчи (дискета) (бундан буён матнда МЎТ деб юритилади) ҳамда талабнома берувчи томонидан имзоланган машинада ўқиш мумкин бўлган шаклдаги тақдим этилаётган ахборот босма равишда тақдим этилаётган рўйхат билан бир хил эканлиги ҳақидаги ариза илова қилинади.

Ушбу Қоидаларнинг 5-бандида кўрсатилган хужжатлари уч нусхада тақдим этилади: 2 нусхаси қоғозда, учинчи нусхаси сифатида эса ахборотни

машинада ўқиш мумкин бўлган ташувчида электрон кўринишдаги нусхаси тақдим этилиши мумкин.

Агар айнан ушбу талабнома хужжатлари бошқа тилда тузилган бўлса бир нусхада, уларнинг ўзбек ёки рус тилига таржимаси эса уч нусхада: 2 нусхаси қоғозда, учинчи нусхаси эса электрон кўрнишда тақдим этилиши мумкин.

Талабнома хужжатлари ёки қўшимча материалларнинг қоғоздаги ва ахборотни машинада ўқиш мумкин бўлган ташувчидаги мазмуни айнан бир хил бўлиши керак. Қоғоздаги ва ахборотни машинада ўқиш мумкин бўлган ташувчидаги материалларнинг айнан бир хил бўлишига талабнома берувчи жавобгардир.

а) агар бирон-бир маълумотларни тегишли графаларда тўлиқлигича жойлаштириш мумкин бўлмаса, у ҳолда улар тегишли графада “давомини қўшимча варақда қаранг” ёзуви кўрсатилган ҳолда қўшимча варақда айнан шундай шаклда келтирилади.

Хорижий номлар ва корхона номлари ўзбек ва рус тили транслитерациясида кўрсатилади.

Талабнома берувчининг номи, ихтиро номи ўзбек ва рус тилларида тақдим этилади.

Аризанинг “ариза” сўзидан юқорида жойлашган графалари талабнома Патент идорасига келиб тушгандан кейин маълумотларни киритиш учун мўлжалланган бўлиб, талабнома берувчи томонидан тўлатилмайди.

“Талабнома берувчи” коди остида берилган графада талабнома буревчи(лар) ҳақидаги маълумотлар: жисмоний шахснинг фамилияси, исми (отасининг исми), бунда фамилияси исмидан олдин кўрсатилади, ёки юридик шахснинг тўлиқ расмий номи (таъсис хужжатларига мувофиқ) ва шунингдек, яшаш жойи ёки жойлашган манзили тўғрисидаги маълумотлар, мамлакатнинг расмий номи ва тўлиқ почта манзили ва мамлакатнинг Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилоти (БИМТ)нинг СТ.3 стандарти бўйича коди кўрсатилади (агар белгиланган бўлса) келтирилади.

“Ўзишмалар учун манзил” коди остидаги графада ўзишмалар учун манзил, ўзишмалар тезроқ етиб бориши учун одатдаги талабларини қаноатлантирадиган хат олувчининг исми ёки номи, ва телефон, факс рақамлари, e-mail (агар бўлса) келтирилади.

б) Ихтиро тавсифи ихтирони амалга ошириш учун етарли равишда тўлиқ очиқ бериши керак.

Тавсиф ихтиро номини келтириш билан бошланади (талабнома берилаётган ихтиро тегишли бўлган Халқаро патент классификациясининг амалдаги тухрири рубрикаси белгиланган ҳолда, ушбу рубриканинг индекси ихтиро номи олдида келтирилади) ва қуйидаги бўлимларни ўз ичига олади:

- ихтирога оид бўлган техника соҳаси;
- техника даражаси;
- ихтиро моҳияти;
- чизмалар ва бошқа материаллар рўйхатининг (агар улар бўлса) қисқача тавсифи;
- ихтиронинг амалга ошириш мумкинлигини тасдиқлови маълумотлар;
- нуклеотидлар ва ёки аминокислоталар кетма-кетлиги рўйхати (агар бундай кетма-кетликдан ихтирони тавсифлаш учун фойдаланилган бўлса).

Ихтиро номи аниқ, қисқа бўлиб, ихтиро моҳиятига мос келиши, ихтиро тегишли бўлган объектнинг умумий тушунчасини аниқлаши ва объектнинг вазифасини характерлаши (унинг бажарадиган функциясини ёки техниканинг қайси соҳасига оид эканлигини кўрсатиши) керак.

Ихтиро номи ХПКнинг бирор рубрикасига мос келиши керак. Ихтиро моҳиятига мос рубрикани аниқлаш мумкин бўлмаса, ихтиронинг номи қабул қилинган тармоқ, умумий техника атамаларига мувофиқ кўрсатилади.

Агар ихтиро ҳар хил соҳаларда қўлланилиши мумкин бўлиб, номи буни ифодаласа, ихтиро номида “афзал”, “айниқса” сўзларини ишлатиб, ихтиро қайси соҳалардан бирида айнақса кўп қўлланишини аниқлашга рухсат этилади.

Ихтиро номида қўллаш мумкин бўлган соҳаларнинг фақат биттасини таъкидловчи “масалан” ва “хусусан” деган иборалар қўлланилмайди.

Ихтиро номи атамага хос ёки тавсифий бўлиши мумкин.

Атамага хос ном, техниканинг шу соҳа бўйича мутахассисига маълум бўлган объектнинг муҳим аломатлари мажмуини улар санаб ўтилганли ёки йўқлигидан қатъий назар характерлайди.

Тавсифий ном объектнинг вазифаси ва у томондан техниканинг бир ёки турли хил соҳаларида бажарадиган функцияси ҳақида тасаввур беради, аммо талабнома берилган ихтирони тавсифловчи муҳим аломатларнинг зарур бўлган мажмуаси тўғрисида аниқ фикр юритиш имкониятини бермайди.

Тавсифнинг “Техника даражаси” бўлимида талабнома берувчига маълум бўлган ихтиро аналоглари келтирилади ва улар орасидан ихтирога муҳим аломатлар мажмуи бўйича энг яқин бўлган аналог ажратиб кўрсатилади.

Ихтиронинг аналоги сифатида ихтиронинг устуворлик санасигача оммага ошкор бўлган маълумотлардан маълум бўлган ва ихтиронинг муҳим белгилари мажмуига ўхшаш белгилар билан тавсифланадиган ихтиро бажарадиган вазифани бажарадиган восита кўрсатилади.

Агар ихтиро конкрет вазифага ёки биологик актив хусусиятларга эга бўлган аниқланмаган таркибли аралашмани олиш усулига оид бўлса, аналог сифатида худди шундай вазифага ва биологик актив хусусиятга эга бўлган аралашмалар олиш усули кўрсатилади.

Агар ихтиро янги индивидуал кимёвий, шунингдек, юқори молекуляр бирикма олиш усулига ёки ген инженерияси объектига оид бўлса унга ўхшаш аналогни олиш усули ҳақида маълумотлар келтирилади.

Микроорганизм шатми, ўсимлик ва ёки ҳайвонлар хужайралари линияларига – модда продусентига оид бўлган ихтиронинг энг яқин аналогини тавсифлашда ҳосил бўладиган модда ҳақида маълумотлар киритилади.

Агар ихтиро аввал маълум бўлган қурилма, усул, модда, штамми янги мақсадда қўлланилишига оид бўлса, унинг аналогларига худди шу вазифада ишлатиладиган маълум қурилмалар, усуллар, моддалар, штаммлар киради.

Ихтиролар гуруҳини тавсифлашда аналоглар (шу жумладан энг яқини) ҳақидаги маълумотлар ҳар бир ихтиро учун алоҳида келтирилади.

Тавсифнинг “Ихтиро моҳияти” бўлимида ихтиро моҳияти ихтиро орқали техник натижага эришиш етарли бўлган муҳим аломатлар мажмуи орқали ифодаланади.

Аломатлар эришиладиган техник натижага таъсир кўрсатса, яъни техник натижа билан сабаб-оқибат боғланишида бўлса, муҳим аломатларга киради.

Мазкур бўлимда ихтиро ҳал қилиши керак бўлган вазифаси ихтиро амалга ошириганда олинадиган техник натижа кўрсатилган ҳолда очиб берилади.

Ихтирони характерловчи барча муҳим аломатлар келтирилади, энг яқин аналогдан фракланувчи аломатлар ажратилади, бунда сўралаётган ҳуқуқий муҳофаза ҳажми амал қиладиган барча ҳолларда техник натижани олишни таъминлайдиган муҳим аломатлар мажмуи ва ихтирони хусусий ҳолларда, бажарилиши аниқ шаклларда ёки ундан фойдаланишнинг алоҳида шароитларида тавсифлайдиган аломатлар кўрсатилади.

Техник натижа ўзи билан ихтирони намоён қилувчи воситани амалга оширишда (тайёрлашда) ёки ундан фойдаланишда олиниши мумкин бўлган техник самара, хусусият, ҳодисалар ва бошқаларнинг тавсифини ифодалайди.

Қурилмаларни тавсифлаш учун хусусан қуйидаги аломатлар ишлатилади:

- конструктив элемент (элементлар) мавжудлиги;
- элементлар орасидаги боғлиқлик мавжудлиги;
- элементларнинг ўзаро жойлашиши;
- элементнинг (элементларнинг) ёки умуман қурилманинг бажарилиш шакли, хусусан геометрик шакли;

элементлар орасидаги боғлиқлик бажарилиши шакли;

- элементнинг (элементларнинг) параметрлари ва бошқа характеристикалари ва улар ўртасидаги ўзаро боғлиқлик;

- элемент (элементлар) ёки умуман қурилма тайёрланган материал;

- элемент функциясини бажарувчи муҳит.

Тавсифнинг “Чизмалар фигуралар рўйхати” бўлимида фигуралар рўйхатидан ташқари уларнинг ҳар бирида нима тасвирланганлигини қисқача таърифи келтирилади.

Агар ихтиро моҳиятини тушунтирувчи бошқа материаллар берилган бўлса, уларнинг қисқача мазмуни келтирилади.

“Ихтирони амалга ошириш мумкинлигини тасдиқловчи маълумотлар” бўлимида ихтирони талабнома берувчи томонидан кўрсатилган вазифада амалга ошириш мумкинлиги кўрсатилади.

Моҳиятини умумий тушунча билан ифодаланган, хусусан функционал умумлаштириш даражасида келтирилган аломатдан фойдаланиш билан характерланувчи ихтирони амалга ошириш имконияти бевосита талабнома материалларида бундай аломатни ҳосил қилиш учун воситаларни ёки уни олиш методлари ёки восита ёки методларнинг маълум эканлигига кўрсатмани ифодалаш билан тасдиқланади.

Қурилмага оид ихтирога унинг конструкциясининг (статик ҳолатдаги) тавсифи чизма фигураларига изоҳ берилган ҳолда келтирилади. Конструктив элементларнинг тавсифидаги рақамли белгилари чизма фигураларидаги рақамли белгиларга мос келиши керак ва уларнинг кетма-кет таҳрифлаш давомида бирдан бошлаб ўсиш тартибида келтирилади.

Усулга оид ихтирони тавсифлаш учун моддий объект устида бажариладиган ҳаракатлар кетма-кетлиги ва шунингдек, ҳаракатлар олиб бориладиган шарт-шароитлар, агар зарур бўлса аниқ режимлар (харорат, босим ва бошқалар) ишлатиладиган қурилмалар, моддалар, штаммлар кўрсатилади. Агар усул бирор устуворлик санасигача маълум бўлган воситалардан, қурилма, модда ва штаммлардан фойдаланиш орқали

тавсифланса, бу воситаларни ихтирони амалга ошириш мумкин бўлган ҳолда очиб бериш кифоя. Номалум воситалардан фойдаланилган бўлса, уларнинг характеристикалари келтирилади, зарур ҳолларда график тасвирлар илова қилинади.

Қурилма, усул, модда, штамми янги вазифада қўлланилишига тааллуқли ихтиро учун ушбу вазифани амалга ошириш имкониятларини тасдиқловчи маълумотлар келтирилади.

Ихтиронинг формуласи, патент орқали бериладиган ҳуқуқий муҳофаза ҳажмини белгилаш учун мўлжалланган.

Ихтиронинг формуласи тавсифига ва чизмаларга тўлиқ асосланган бўлиши, яъни ихтирони унинг тавсифида мавжуд бўлган ва чизмаларда кўрсатилган тушунчалар билан таърифлаб бериши лозим.

Ихтиронинг формуласи унинг моҳиятини ифодалаши керак, яъни талабнома берувчи томонидан кўрсатилган техникавий натижага эришиш учун етарли даражада ихтиронинг муҳим аломатлари мажмуини ўз ичига олиши лозим.

Ихтиронинг аломатлари ихтиро формуласида шундай ифода этилиши лозимки, уларни айнанлаштириш, яъни маълум бўлган техника тараққиёти даражаси асосида уларнинг маъноси ва мазмуни мутахассислар томонидан бир хил маънода тушунилиши имкониятини таъминлансин.

Ихтиро формуласидаги аломат таърифини ахборот манбаига илова қилиш билан алмаштирилиши мумкин эмас. Аломатни талабнома тавсифи ёки чизмаларга ҳавола қилмасдан таърифлашнинг иложи бўлмаса, ушбу Қоидаларнинг 65-банди талабларини бузмаган ҳолда, аломат таърифи бундай ҳавола қилиш билан алмаштирилиши мумкин.

Ихтиро формуласи хусусан агар у қуйидагиларни: %

- кимёвий бирикма;
- микроорганизм штамми, ўсимлик ва ҳайвон ҳужайралари линияси;
- аввал маълум бўлган қурилма, усул, модда, штамми янги мақсадда қўлланилиши;

- аналогларга эга бўлмаган ихтирони характерласа, бандни чекловчи ва фарқловчи қисмларга бўлинмай тузилади.

Формуланинг банди битта гап кўринишида баён этилади.

Ихтиро моҳиятини тушунтирадиган материаллар, график тасвирлар (чизмалар, схемалар, графиклар, эпюралар, расмлар, осилограммалар ва ҳ.к.) тасвирлар ва жадваллар кўринишида бажарилиши мумкин.

Тавсфини чизмалар ёки схемалар билан тасвирлашнинг иложи бўлмаган ҳолда расмлар топширилади.

Фотосуръатлар график тасвирларга қўшимча сифатида топширилиши мумкин.

Чизмалар, схемалар, расмлар алоҳида варақларда ва ҳар бир варақнинг юқорисидан ўнг бурчагида ихтиронинг номи кўрсатилган ҳолда тақдим этилади.

Реферат ихтиро ҳақида маълумот олиш учун хизмат қилади ва ихтиро тавсифининг қисқартирилган баёни бўлиб, ихтиро номи, ихтиро мансуб бўлган техника соҳасининг характеристикаси, моҳият характеристикаси, у ва ёки қўлланилиш соҳаси, агар бу номидан аниқ бўлмаса эришиладиган техник натижани моҳият характеристикасини ўз ичига олади. Рефератда ихтиро моҳияти ихтиро формуласининг мустақил пунктидаги ҳамма муҳим аломатларини сақлаган ҳолда эркин ифодаланиши орқали характерланади.

Зарур ҳолларда ихтиро рефератига чизма ёки кимёвий формула киритилади. Рефератга киритилган чизма алоҳида варақда, реферат матни миқдоридagi нусхалар сонидa, шу жумладан тавсифга илова қилинган чизмалар фигураларидан бирига мос келган ҳолларда ҳам берилади.

Реферат қўшимча маълумотлар, хусусан боғланган бандлар, график тасвирлар, жадваллар мавжудлиги ва сони кўрсатилиши мумкин.

Реферат матнининг тавсия этиладиган ўртача ҳажми 1000 та босма белгигача.

2. Патент идорасига талабномани топшириш тартиби

Патент бериш ҳақидаги талабномани топшириш. Патент бериш ҳақидаги талабнома муаллиф, иш берувчи ёки уларнинг ҳуқуқий вориси томонидан Патент идорасига топширилади.

Патент бериш ҳақидаги талабномаларга белгиланган миқдорда патент божи тўланганлигини ёки патент божи тўлашдан озод қилишнинг ёхуд унинг миқдори камайтирилишининг асосларини тасдиқлайдиган ҳужжат илова қилинади.

Патент бериш ҳақидаги талабнома ҳужжатларига доир талаблар Патент идораси томонидан белгиланади.

Патент бериш ҳақидаги талабнома шахсан, патент вакили ёки ишончли шахс орқали топширилиши мумкин.

Талабнома материаллари Патент идораси талабларига биноан расмийлаштирилиши керак.

Ҳамма ҳужжатлар, зарур бўлган ҳолларда уларни бевосита препродукция қилиниб, чекланмаган миқдорда нусха кўчириш имконияти бўлган тарзда расмийлаштирилади.

Ҳар бир варақнинг фақат бир томонидан, қаторларни варақнинг кичик томонига параллел жойлаштирилган ҳолда фойдаланилади.

Талабноманинг ҳужжатлари пишиқ, оқ, текис, ярқирамайдиган қоғозда бажарилади. Талабнома ҳужжатларини МЎТда ҳам бериш мумкин.

Талабноманинг ҳар бир ҳужжати алоҳида варақдан бошланади. Варақлар 210x297 мм. форматга эга бўлади. тавсиф, формула, чизма ва рефератларни ўз ичига олган варақнинг хошияси куйидагича бажарилади, мм.:

юқориги – 20;

ўнгдаги – 20;

пастки – 20;

чапдаги – 20.

Чизмалар чизилган варақлардаги фойдаланиладиган сстахнинг ўлчами 170-262 мм. дан ошмаслиги лозим, хошияларнинг ўлчами қуйидагилардан кам бўлмаслиги керак, мм.:

юқориги – 25;

ўнгдаги – 25;

пастки – 10;

чапдаги – 25.

Бу варақларда фойдаланилган ёки фойдаланишга яроқли сатҳ атрофида рамка чизилмаслиги лозим.

Тасвирлар формати талабнома ҳужжатлари варақларининг белгиланган ўлчамларидан ошмаган ҳолда танлаб олинади. Кичик форматдаги тасвирлар (фотосуръатлар) варақ формати ва сифатига қўйилган талабларга риоя қилган ҳолда қоғоз варақларига ёпиштирилган ҳолда тақдим этилади.

Талабнома ҳар бир ҳужжатнинг варақлари ва нуклеотидлар ва аминокислоталар кетма-кетлиги рўйхати бир-бирига боғлиқ бўлмаган бирдан бошланадиган варақлар рақамига эга. Варақларнинг рақамлари иккинчи варақдан бошлаб араб рақамлари билан қўйилади.

Ҳужжатлар қора рангли шрифтда босма ҳаврлар билан машинкада ёзилади. Тавсиф, формула, реферат матни 1,5 интервалда ёзилади, бош ҳарф катталиги 2,1 мм. дан кам бўлмаслиги керак.

График белгилар, лотинча номлар, лотин ва юнонча ҳарфлар, математик ва кимёвий формулалар ва белгилар қора сиёҳ, туш билан ёзилиши мумкин. Формулани босма ҳарфда ва қўлда аралаш ёзиш мумкин эмас.

Талабномани топшириш. Ихтиро муаллифи, иш берувчи ёки уларнинг ворислари талабнома топшириш ва патент олиш ҳуқуқига эга.

Талабнома бевосита Патент идорасига топширилади ёки почта орқали юборилади.

Талабнома бевосита талабнома берувчи томонидан ёки Патент идорасида рўйхатдан ўтказилган патент вакиллари ёхуд бошқа вакил орқали топширилиши мумкин.

Қонуннинг 35-моддасига кўра Ўзбекистон Республикасидан ташқарида яшаётган жисмоний шахслар ёки хорижий юридик шахслар, агар Ўзбекистон Республикаси иштирок этган халқаро шартномада бошқача кўзда тутилмаган бўлса, талабнома бери шва патент олиш билан боғлиқ ишларни Патент идорасида рўйхатдан ўтказилган патент вакиллари орқали олиб борадилар.

Вакил тайинлаш. Талабнома бўйича ишларни олиб бориш ва талабномани кўриб чиқишда ўз манфаатларини ҳимоя қилиш учун талабнома берувчи ишончнома бериш орқали вакил тайинлаш мумкин.

Патент идораси билан ёзишмаларни олиб бориш. Ёзишма талабнома берувчи билан ёки ушбу ишга ваколат берилган унинг вакили билан ҳар бир талабнома бўйича алоида олиб борилади.

3. Патент идораси томонидан топширилган талабномаларни кўриш тартиби

Патент идорасига келиб тушган талабнома материаллари, агар энг камида ўзбек ёки рус тилида патент бериш тўғрисидаги ариза ва белгиланган миқдорда патент божи тўланганини тасдиқлайдиган ёки миқдорда патент божини тўлашдан озод этиш учун ёхуд унинг миқдорини камайтириш учун асосларни тасдиқлайдиган ҳужжатдан иборат бўлса, улар келиб тушган санаси кўрсатилган ҳолда рўйхатга олинади.

Талабномага Патент идорасининг рўйхат рақами берилади.

Талабнома берувчи рўйхат рақами ва келиб тушган санасини маълум қилган ҳолда талабнома материалларида расмий экспертизасини муддатдан илгари бошлаш ҳақидаги илтимоснома бўлса, талабнома берувчи талабнома ҳужжатларининг таржимаси олинмагунга қадар расмий экспертизани ўтказиш мумкин эмаслиги ҳақида хабардор қилинади.

Рўйхатдан ўтказилган талабнома материаллари қайтарилмайди.

Талабнома материаллари Патент идорасига келиб тушгандан патент берилганлиги тўғрисидаги маълумотлар расмий нашрда чоп этилгунга қадар конфиденсиал ҳисобланади ва талабнома берувчининг розилигисиз эълон қилиниши мумкин эмас.

Патент идораси патент беришга талабнома бўйича Қонуннинг 20-моддасига мувофиқ расмий экспертиза ва ихтирога талабноманинг моҳияти бўйича илмий техник экспертизадан иборат бўлган давлат экспертизасини ўтказди.

Қонуннинг 21-моддасига мувофиқ талабноманинг расмий экспертизаси у Патент идорасига келиб тушган санасидан икки ой ўтгандан сўнг ўтказилади.

Расмий экспертиза ўтказиш давомида қуйидагилар текширилади:

а) талабнома таркибида бўлиши ёки унга илова қилиниши лозим бўлган ҳужжатларнинг мавжудлиги;

б) ихтиро моҳиятини таҳлил қилмасдан туриб аниқланадиган белгиланган талабларга риоя қилинганлиги;

в) Қонуннинг 14-моддаси тўртинчи қисмида кўзда тутилган ҳолларда талабнома топшириш тартибига, жумладан патент вакилининг ваколатларини тасдиқлайдиган ишончноманинг мавжудлиги ва тўғри расмийлаштирилишига риоя қилинганлиги;

г) талабнома ихтиро сифатида муҳофазаланадиган объектларга оид таклифга берилганлиги;

д) талабнома бўйича Патент идорасига келиб тушган санасидан аввалроқ устуворликни сўраш асосланганлиги;

е) ихтирони ХПТнинг амал қилаётган таҳриридаги таснифланиши тўғрилиги (агар талабнома берувчи томонидан таснифланмаган бўлса таснифланади).

Рўйхатга олинган талабномада талабномани топшириш учун белгиланган миқдорда бож тўланганини тасдиқладиган ҳужжат мавжудлиги текширилади.

Агар расмий экспертиза жараёнида талабнома ҳужжатлари қўйилган талабларга риоя қилинмаган ҳолда расмийлаштирилгани аниқланса, талабнома берувчига камчиликларни кўрсатиб, зарур ҳуқуқий асосларни келтирган ҳолда ва етишмаган ёки тузатилган ҳужжатларни сўроchnома жўнатилган санадан эътиборан уч ой ичида тақдим этиш таклиф этилган сўровнома юборилади.

Агар талабнома берувчи белгиланган муддатда сўралган материалларни ёки уларни топшириш муддатларини узайтириш ҳақидаги илтимосномани ушбу Қоидаларнинг 10-§ида кўзда тутилган шартларга риоя қилинган ҳолда тақдим этмаса, талабнома чақириб олинган деб ҳисобланади ва бу ҳақида талабнома берувчига хабар берилади. Талабнома бўйича иш юритиш тўхтатилади.

Талабнома моҳиятини бирон-бир техника соҳасига оидлигини аниқлаш мақсадида Патент идораси талабнома берилган ихтирони ХПТнинг амалдаги таҳрири бўйича таснифлайди.

Таснифлаш қуйидаги босқичларда амалга оширилади:

- талабнома расмий экспертизани ўтказишда;
- талабноманинг моҳияти бўйича экспертиза ўтказишда;
- таснифлаш “ХПТга кириш”да белгиланган қоидаларга мувофиқ ўтказилади.

Талабнома берилган ихтиро тушуниш учун тавсиф ва чизмалардан фойдаланилади. Агар талабнома ХПТнинг турли рубрикаларига тегишли бир неча объектларни ичига олган бўлса, барча мос тасниф индекслари аниқланади. Бу ҳолда биринчи индекс ихтиро номи билан аниқланади. Расмий экспертиза босқичида аниқланган тасниф индекслари талабноманинг моҳияти бўйича экспертиза ўтказиш жараёнида ўзгартирилиши мумкин.

Ихтирога талабнома экспертизасида қуйидагилар амалга оширилади:

- ихтиро устуворлигини белгилаш, агар у Қонуннинг 18-моддаси иккинчи-тўртинчи қисмларига кўра сўралаётган бўлса;

- талабнома берувчи томонидан ихтиро формуласининг ушбу Қоидаларнинг 62-85-бандларида келтирилган талабларга мувофиқлигини текшириш;

- қўшимча материалларни ушбу Қоидаларнинг 22-§ига мувофиқ текшириш, агар талабнома берувчи томонидан бундай материаллар тақдим этилган бўлса;

- талабнома берувчи томонидан талабноманинг дастлабки материалларида ёки талабномани кўриб чиқишда эътиборга олинган қўшимча материалларда тақлиф қилинган формулада таърифланган ихтиронинг патентга лаёқатлилиқ шартларига мувофиқлигини текшириш.

Саноат мулки объектининг устуворлиги патент бериш учун талабнома Патент идорасига топширилган сана бўйича белгиланади.

Текшириш ихтиронинг талабнома расмий экспертизаси тугаган вақтдаги дастлабки материаллардаги формуласига нисбатан ўтказилади, агар у талабнома берувчи томонидан бундан кейин ўзгартирилган ҳолда, ушбу Қоидаларнинг 20-§ида кўрсатилган талаблар бажарилган бўлса, ўзгартирилган формула текширилади.

Формулани текширишда ихтиро бирлиги талаби бажарилганлиги аниқланади.

Формулани текшириш, шунингдек қуйидагиларни ўз ичига олади:

а) ихтиро кўп звеноли формуласининг боғлиқ бандларида ихтиронинг тегишли хусусий бажарилиш ҳолларидаги ёки жамият манфаатлари, инсонпарварлик ёки ахлоқ-одоб қоидаларига зид белгилар мавжудлигини аниқлаш;

б) ихтиро формуласида ўзи боғлиқ бўлган банднинг белгиларини чиқариб ташлашни ёки алмаштиришни кўзда тутадиган боғлиқ банднинг мавжудлиги.

Талабнома берилган ихтиронинг патентга лаёқатлилигини қўшимча равишда у патентга лаёқатли деб, тан олинмайдиган тақлифлар рўйхатга оид

эмаслиги текширилади ва ихтиронинг саноатда қўллаш мумкинлик, янгилик ва ихтиролик даражаси шартларига мувофиқлиги аниқланади.

Қонуннинг 6-моддаси учинчи қисмига кўра ихтиро агар мутахассис учун техника тараққиёти даражасидан яққол келиб чиқмаса, ихтирлик даражасига эга деб ҳисобланади.

Ихтиролик даражасини текшириш ихтиро формуласининг мустақил бандида келтирилган ихтирога нисбатан ўтказилади ва қуйидагиларни ўз ичига олади:

- ушбу Қоидаларнинг 28-бандига мувофиқ энг яқин аналогни аниқлаш;
- талабнома берилган ихтиро энг яқин аналогдан фарқланадиган белгиларни (фарқлануви белгилар) аниқлаш;
- техника тараққиёти даражасидан ихтиронинг фарқланувчи белгилари билан мос бўлган техникавий ечимларини аниқлаш.

4. Патент идораси томонидан ихтиро, фойдали моделлар ва саноат намуналарига патент ҳужжатини берилиши

Талабнома берувчи томонидан таклиф этилган формула билан ифодаланган талабнома берилган ихтиро (агар ихтиролар гуруҳига талабнома берилган бўлса, гуруҳдаги ҳар бир ихтиро) ҳамма патентга лаёқатлилиқ шартларига мувофиқлиги аниқланган ҳолда, талабнома берувчига шу формула билан ихтирога патент берилиши мумкинлиги ҳақида ва ушбу билдиришнома жўнатилган санадан эътиборан уч ой ичида экспертиза хулосаларига нисбатан ўз фикрини маълум қилиш таклиф этилган билдиршнома юборилади.

Агар тавсиф ва чизмаларда камчиликлар бўлиб, аввал талабнома берувчи уларни йўқотиш ҳақида огоҳлантирилмаган бўлса, таклиф жўнатилган санадан эътиборан уч ой ичида аниқликлар киритилган тавсиф ва ёки чизмаларни тақдим этиш ҳақидаги таклиф юборилади.

Бу ҳолда, талабнома берувчига бу муддат камлик қилса, у ушбу муддат ўтгунга қадар патент божини тўлаш шарти билан бошқа, мобайнида

аниқликлар киритилган тавсиф ва ёки чизмаларни тақдим этадиган, муддат ҳақидаги таклиф жўнатилган санадан эътиборан олти ойдан ошмаган муддат ҳақида маълум қилиши мумкинлиги хабар қилинади.

Талабнома берувчи, шунингдек агар эслатиб ўтилган уч ойлик муддат ичида аниқлик киритилган тавсифни ёки кўрсатиб ўтилган мазмундаги хабарни тақдим этмаса, бундай хабар келган ҳолда эса, аниқлик киритилган тавсифни ушбу хабарда кўрсатилган муддатда тақдим этмаса, талабнома бўйича ушбу сўровномада баён қилинган ихтиро формуласи билан қарор қабул қилиниши ва нашр этишда биринчи берилган ихтиро тавсифидан фойдаланилади.

Талабнома берувчидан экспертизанинг фикрига нисбатан розилиги келиб тушганда унга ихтирога сўровномада кўрсатилган формула билан патент бериш тўғрисидаги қарор юборилади.

Агар талабнома берилган формула ихтиро моҳиятини ифодаласа ва тавсифга тўлиқ асосланган бўлса, лекин энг яқин аналогни (ёки умуман аналогни) ҳисобга олмай тузилган бўлса ёки таркибида талабнома берилган объект белгилари билан бир қаторда бошқа объект белгилари бўлиб, талабнома берувчи ўзи тузган таҳрирдаги формулани қолдиришни қаттиқ туриб талаб қилса, патент бериш тўғрисидаги қарорда талабнома берувчининг таҳриридаги формула келтирилади.

Талабнома берувчи таклиф қилган таҳрирдаги формула, шунингдек формуладаги белгилар стандарт бўлмаган ёки ҳамма қабул қилмаган атамалардан фойдаланган ҳолда таърифланган бўлса (лекин бу уларни айнанлаштиришга тўсқинлик қилмаса) ва талабнома берувчи қисмига мувофиқ кўриб чиқилган барча ихтироларнинг патентга лаётқатлилиги аниқланган ҳолда ҳам келтирилади.

Талабнома берувчи томонидан таклиф этилган ихтиро формуласида орфографияга, тиниш белгиларига оид ва бошқа хатолар бўлган тақдирда патент бериш тўғрисидаги қарорни тайёрлашда формулага тегишли тузатишлар киритилади.

Белгиланган патент божи тўланган тақдирда Патент идораси Қонуннинг 24-моддасига кўра ихтирони Ихтиролар давлат рејстрида рўйхатдан ўтказди ва Қонуннинг 25-моддасига мувофиқ ихтиро рўйхатдан ўтказилганлиги ҳақидаги маълумотларни нашр қилади.

Талабнома берувчи тақлиф этилган формула билан ифодаланган талабнома берилган ихтиро патентга лаёқатлилиқнинг ҳеч бўлмаганда бирорта шартига (“саноатда қўллаш мумкинлиқ”, “янгилик”, “ихтирлик даражаси”) мувофиқ эмаслиги аниқланган ҳолда талабнома берувчига ихтирога патент берилиши мумкин эмаслиги ҳақида, ушбу сўровнома жўнатилган санадан эътиборан уч ой ичида экспертиза хулосаларига нисбатан ўз фикрини маълум қилиш тақлиф этилган сўровнома юборилади.

Талабнома берувчига, шунингдек агар, эслатиб ўтилган уч ойлик муддат ичида кўрсатиб ўтилган мазмундаги хабарни тақдим этмаса, талабнома чиқариб олинган деб ҳисобланиши ҳақида хабар қилинади.

Назорат саволлари:

1. Талабноманининг таркиби. Патент олиш учун талабнома тузиш.
2. БМТ нинг СТ.25 стандартининг моҳияти.
3. Ихтиро номининг атамага хослиги.
4. Қурилмаларни тавсифлаш аломатлари.
5. Патент идорасига талабномани топшириш тартиби.
6. Топширилган талабномаларни кўриш тартиби.
7. Ихтиро, фойдали моделлар ва саноат намуналарига патент ҳужжатларининг берилиш қоидалари.

5-майруза

Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиқиш жой номлари тушунчаси, мазмуни,

МОҲИЯТИ

Калит сўзлар: Товар белгилари; хизмат кўрсатиш белгилари; гувоҳнома; бюллетень; Давлат органи; сертификатлаш; жўғрофий объект; ҳуқуқий муҳофаза қилиш; талабнома иловаси ва талаблари; ишончнома.

1. Товар белгилари тушунчаси, тузилиши ва моҳияти

2001 йилнинг 22 сентябрида амалга киритилган Ўзбекистон Республикасининг “Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиққан жой номлари тўғрисида” Қонунига мувофиқ товар белгиси ва хизмат кўрсатиш белгиси – бу бир юридик ва жисмоний шахсларнинг товарлари ва хизматларини бошқа юридик ва жисмоний шахсларнинг шу турдаги ўхшаш товарлари ва хизматларидан фарқлаш учун хизмат қилувчи белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган белгидир.

Товар белгилари сифатида тасвирий, сўзли, ҳажмий ва бошқа телгилар ёки уларнинг исталган рангдаги ёки ранглар бирикмасидаги комбинациялари бўлиши мумкин.

Ўзбекистонда товар белгисига ҳуқуқий муҳофаза фақат у расмий рўйхатдан ўтказилгандан сўнг берилади.

Товар белгиси тadbиркорлик фаолиятини амалга ошираётган юридик ёки жисмоний шахслар номига рўйхатдан ўтказилиши мумкин.

Товар белгисини рўйхатдан ўтказиш учун Қоидаларга мувофиқ расмийлаштирилган талабномани Давлат патент идорасига топшириш зарур. Қонунда белгиланган экспертиза ўтказилгандан сўнг ва патент божи тўланганлиги тўғрисида ҳужжат олинган санадан бошлаб бир ой давомида товар белгиси рўйхатдан ўтказилади.

Товар белгиси рўхатдан ўтказилганлиги тўғрисида маълумотлар Патент идорасининг бюллетенида эълон қилинади.

Товар белгисига гувоҳнома товар белгиси рўйхатдан ўтказилганидан кейин бир ой давомида Патент идораси томонидан берилади ва талабнома санадан бошлаб ўн йил давомида амал қилади.

Товар белгисига гувоҳноманинг амал қилиши муддати ҳуқуқ эгасининг гувоҳнома амал қилишининг сўнги йили давомида топширилган аризасига кўра ҳар гал ўн йилга узайтирилиши мумкин.

Товар белгилари сифатида хусусан, қуйидаги белгилар рўйхатдан ўтказилмайди:

- фарқлаш хусусиятига эга бўлмаган белгилар;
- умум қабул қилинган тимсоллар ва атамалар ҳисобланган белгилар;
- товарларнинг сифати, миқдори, хусусиятлари, вазифаси, қимматлилигини ҳамда уларнинг ишлаб чиқарилган ёки сотилган вақтини таърифлаш учун фойдаланиладиган белгилар;
- товар ёки унинг тайёрловчисига нисбатан ёлғон ёки адаштиришга олиб келиши мумкин бўлган белгилар.

Товар белгиси сифатида рўйхатдан ўтказилмайдиган белгилар тўлалигича “Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиққан жой номлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Қонуннинг 10-моддасида санаб ўтилган.

Ваколатли давлат органи. Ўзбекистон Республикасининг Давлат патент идораси (бундан буён матнда “Патент идораси” деб юритилади) товар келиб чиққан жой номларини муҳофаза қилиш соҳасидаги ваколатли давлат органи ҳисобланади.

Патент идораси:

- товар белгисини, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан соҳасида ягона давлат сиёсати амалга оширишга қатнашади;

- товар белгисини, товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқий талабномаларни кўриб чиқиш учун қабул қилади, улар юзасидан давлат экспертизасини ўтказди;

- товар белгиларини, товар келиб чиққан жой номларини ва товар келиб чиққан жой номларидан фойдаланишга доир ҳуқуқларни бошқа шахсларга ўтказиш тўғрисидаги шартномаларни рўйхатдан ўтказишни амалга ошириш.

Товар белгилари давлат рејстерини ва товар келиб чиққан жой номлари давлат рејстерини (бундан буён давлат рејстри деб юритилади) юритилади:

- товар белгиси учун гувоҳнома ва товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисида маълумот;

- товар белгилари рўйхатга олинганлиги ва товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи маълумотларни эълон қилади;

- қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширади.

2. Хизмат кўрсатиш белгиларнинг тузилиши ва кўриниш ҳоллари

Хизмат кўрсатиш белгиларига қўйилган талаблар товар белгиларига қўйилган талабларга тўғри келади.

Жумладан: Хизмат кўрсатиш белгилари сифатида рўйхатидан ўтказилмайдиган белгилар.

Қуйидагилар хизмат кўрсатиш белгилари сифатида рўйхатдан ўтказилмайди:

1) давлат герблари, байроқлари ва давлат мукофотларининг тасвири туширилган белгилар;

2) давлатнинг расмий номлари, халқаро ёки ҳукуматлараро ташкилотларнинг қисқартирилган ёки тўлиқ ёзилган номлари белгилари;

3) расмий назорат, кафолат тамғалари ва намуна йўсинидаги тамғалар, муҳрлар;

4) давлат хизматларининг Ўзбекистон Республикасида қўлланиладиган ажратиш ва фарқлаш белгилари тасвирлари;

5) фарқлаш хусусиятига эга бўлмаган белгилар;

6) муайян турдаги товарларнинг белгиси сифатида умум фойдаланишда бўлган белгилар;

7) умум эътироф этилган рамзлар ва атамалар ҳисобланган белгилар;

8) хизматларни, шу жумладан уларнинг тури, сифати, сони, хусусияти, қандай мақсадга мўлжалланганлиги, уларнинг ишлаб чиқариладиган ёки ўтказиладиган жойи ва вақтини тавсифлаш учун фойдаланиладиган белгилар;

9) товар ёки унинг тайёрловчиси хусусидаги ёлғон ёки истеъмолчини чалғитиш мумкин бўлган белгилар;

10) товар келиб чиққан ҳақиқий жойни расман кўрсатувчи, лекин товар бошқа ҳудудда сиқарилганлиги ҳақида тасаввур берувчи белгилар;

11) маданли сувлар, вино ёки кучли спиртли ичимликларнинг аслиятини акс эттирувчи жўғрофий номларини ифодалаовчи белгилар, мазкур жойда чиқарилмаган товарларни белгилаш учун ишлатилган белгилар, шунингдек “кўринишдаги”, “турдаги”, “усулдаги” ва бошқа шунга ўхшаш сўзлар билан қўшилган ҳолдаги белгилар;

12) жамият манфаатларига, одамийлик ва ахлоқ қоидаларига зид бўлган белгилар;

13) қуйидаги белгилар:

- илгари Ўзбекистон Республикасида бошқа шахс номига рўйхатдан ўтказилган ёки рўйхатда берилган, шунингдек Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ рўйхатдан ўтказилганлиги ёки шу турдаги товарларга нисбатан анча илағрироқ устуворликка эга бўлган товар белгилари билан адаштирилган ёки уларга айнан ўхшаш бўлган белгилар;

- ҳар қандай хизматларга нисбатан бошқа шахсларнинг белгиланган тартибда умум эътироф этилган даражада бир хил ёки уларга айнан ўхшаш бўлган белгилар;

- ушбу Қонунга мувофиқ муҳофаза қилинадиган хизмат кўрсатиш белгилари бўлган белгилар билан ва бир хил ёки уларга айнан ўхшаш бўлган белгилар, бу белгилар ҳар қандай хизматларга нисбатан шундай мақомга эга бўлган шахс номига рўйхатдан ўтказиладиган хизмат кўрсатиш белгисига муҳофаза қилинмайдиган қисм бундан мустасно;

- белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган сертификатлаш белгилари билан адаштириб юбориш даражаси ва шунга ўхшаш бўлган белгилар;

14) қуйидаги белгилар:

- ўзга шахсларга тегишли ва Ўзбекистон Республикаси ҳудудида таниқли бўлган фирма номларини номга бўлган ҳуқуқ бир турдаги товарларни белгилаш учун товар белгисига доир талабнома келиб тушганлиги бўлса, такрорловчи белиглар;

- саноат намуналарини, агар уларга ҳуқуқ Ўзбекистон Республикасида ўзга шахсларга берилган белгилар;

- Ўзбекистон Республикасида машҳур бўлган илмий асарлар, адабиёт ва санъат асарларининг номларини ва ибораларини, санъат асарларини ёки улардан кўринишларни муаллифлик ҳуқуқига эга бўлган шахс ёки унинг розилигини олмаган тарзда такрорловчи белгилар;

- атоқли шахсларнинг фамилиялари, исмлари, таҳаллуслари ва улардан ясалган сўзларини, башарти булар Ўзбекистон Республикасининг тарихий ва маданий бойлиги бўлса, ана шундай меросхўрлари ёки давлат органи розилигини олмаган тарзда такрорловчи белгилар.

Ушбу модда биринчи қисмининг 1-4 бандларида кўрсатилган белгилар, агар бунга тегишли давлат органлари розилиги бўлса, товар белгисига муҳофаза қилинмайдиган қисмлар сифатида киритилиши мумкин, ушбу бандларда кўрсатилган белгилар, агар улар товар белгисига мавқега эга бўлмаса, бу белги киритилиши мумкин.

Ушбу модда биринчи қисмининг 5-8 бандларида кўрсатилган белгиларни рўйхатдан ўтказишга, башарти фойдаланиш натижасида фарқланиш хусусиятига эга бўлган тақдирдагина, йўл қўйилиши мумкин.

Ушбу модда биринчи қисмининг 13-бандидаги иккинчи ва учинчи хатбошиларда кўрсатилган даражада уларга айнан ўхшаш бўлган белгиларни рўйхатдан ўтказишга товар белгиси эгасини розилиги бўлган тақдирдагина йўл қўйилиши мумкин.

3. Товарлар келиб чиққан жой номларини кўриниш ҳоллари, мазмуни тўғрисида

Товар келиб чиққан жой номи. Мамлакат, аҳоли пункти, жой ёки бошқа жўғрофий объектнинг (бундан буён матнда “жўғрофий объект” деб юритилади) белгилаш учун ишлатиладиган, унинг алоҳида хусусиятлари тамомила ёки асосан мазкур жўғрофий объектнинг ёки бошқа омиллар ёхуд табиий шароитлар ва ушбу омилларнинг бирикмаси билан белгиланадиган номи товар жой номи эътироф этилади.

Товар келиб чиққан жой номини ҳуқуқий жиҳатдан муҳофаза қилиш. Товар келиб чиққан жой номи ҳуқуқий жиҳатдан уни ушбу Қонунда белгиланган тартибда, шунингдек Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ равишда муҳофаза қилинади.

Товар келиб чиққан жой номи мазкур жўғрофий объектдаги, номи ўзлари ишлаб чиқараётган товар ишлатиладиган бир ёки бир неча юридик ёки жисмоний шахс томонидан рўйхатдан ўтказилиши мумкин.

Товар келиб чиққан жой номини рўйхатдан ўтказган шахс бу номдан, башарти мазкур шахс ёки асосан мазкур жўғрофий объектга хос табиий шароитлар ёки бошқа омиллар билан ёхуд табиий хусусиятлар бирикмаси билан белгиланадиган товарни ишлаб чиқараётган бўлса, фойдаланиш ҳуқуқини олади.

Ушбу Қонунда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган товар келиб чиққан жой номидан жой ёки бошқа жўғрофий объектга жойлашган ва айнан шундай хусусиятларга эга бўлган товар ишлаб чиқараётган жисмоний шахсга ҳам берилиши мумкин.

Товар белгисини ва товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой номларини ҳуқуқини рўйхатдан ўтказиш учун бериладиган талабномага доир талаблар. Товар белгисини, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиши учун бериладиган талабнома товар белгисига ёки товар келиб чиққан бирж ой номига тааллуқли бўлиши лозим.

Талабномада қуйидагилар бўлиши керак:

- товар белгиси сифатида белгини, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой номидан рўйхатдан ўтказиш тўғрисида ариза;

- талабномада кўрсатилган белгининг тасвири;

- белгиларни рўйхатдан ўтказиш учун товарлар ва хизматларнинг халқаро таснифига мувофиқ гуруҳланган тартибда рўйхатдан ўтказиш сўралаётган товарларнинг рўйхати;

- товар ишлаб чиқарилган жойни жўғрофий объект чегарасида кўрсатган ҳолда товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқини рўйхатдан ўтказиш сўралаётган товар турининг номи тавсифи.

Талабномага қуйидагилар илова қилиниши зарур:

- талабнома берганлик учун патент божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

- талабнома патент вакили орқали берилган тақдирда талабнома берувчининг ишончномаси;

- талабнома берувчининг зикр этилган жўғрофий объектда жойлашганлигини ва алоҳида хусусиятларининг табиий шароитлар ёки бошқа омиллар билан ёхуд табиий шароитлар ва ушбу омиларнинг бирикмасини тасдиқловчи ҳужжатлар;

- чет эллик талабнома берувчининг товар келиб чиққан жойининг талабномада ифодаланган бошқа мамлакатда фойдаланиш ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжат.

Товар белгисини, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқига доир талабномани расмийлаштириш учун зарур бўлган ҳужжатларга тааллуқли талаблар Патент идораси томонидан берилади.

Товар келиб чиққан жой номи сифатида рўйхатдан ўтказилмайдиган ҳужжатлар. Қуйидаги белгилар товар келиб чиққан жой номи сифатида рўйхатдан ўтказилмайди:

- товар келиб чиққан жой хусусида истеъмолчини чалғитиб қўядиган жўғрофий ном бўлган белгилар;

- товар келиб чиққан ҳақиқий жойни расман кўрсатувчи, лекин товар бошқа ҳудудда чиқарилаётганлиги ҳақида берувчи белгилар;

- товар тайёрланган жой номи билан боғлиқ бўлмаган жўғрофий номни англатувчи ва Ўзбекистон Республикаси товар белгиси сифатида фойдаланишда бўлган белгилар.

4. Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товарлар келиб чиқиш жой номларининг устуворлик тушунчаси ҳақида

Ўзбекистон Республикасида Патент идораси олдида вакиллик қилиш учун расмийлаштириладиган ишончнома, оддий ёзма шаклда тузилади ва нотариус томонидан тасдиқланиши талаб этилмайди. Ишончнома талабнома билан бир вақтнинг ўзида ёки талабнома келиб тушган санадан икки ойдан кечиктирилмай топширилади.

Ўзбекистон Республикасидан ташқарида яшовчи жисмоний шахснинг ёки чет эллик юридик шахснинг манфаатларига вакиллик қилиш учун патент идорасида рўйхатдан ўтказилган патент вакилига ишончнома, талабнома берувчи шахснинг ўзи томонидан, шунингдек талабнома берувчи томонидан берилган тешигли ишончномага эга патент вакили томонидан ҳам берилиши

мумкин. Бундай ҳолларда кўрсатиб ўтилган икала ишончнома ёки унинг тўғри расмийлаштирилган нусхаси илова қилинади.

Агар ишончнома Патент идорасида рўйхатдан ўтказилган бир неча патент вакилларига берилган бўлса, у ҳолда талабнома бўйича махсулот белгисини рўйхатдан ўтказиш бўйича ишлар, уларнинг исталган бири томонидан олиб борилиши мумкин. Ишончнома бўйича вакил қилинган патент вакилининг ҳар қандай хатти-ҳаракати, ариза берувчининг хатти-ҳаракатидир деб баҳоланади.

Конвенция устуворлиги сўраб берилган талабномага (бундан буён конвенция талабнома) талабнома берувчи томонидан саноат мулкани муҳофаза қилиш бўйича Париж конвенцияси қатнашчиси бўлган давлатда берилган биринчи талабноманинг тадиқланган нусхаси ва унинг ўзбек ёки рус тилига қилинган таржимаси илова қилинади, улар конвенция талабномаси Патент идорасига келиб тушган санадан бошлаб уч ой муддатдан кечиктирилмай топширилади. Талабнома нусхасининг таржимаси таржимон имзоси билан тасдиқланади. Конвенция устуворлигини белгилаш тўғрисидаги илтимоснома, талабнома бериш пайтида (гувоҳнома бериш тўғрисидаги аризанинг тегишли графасида келтирилади) ёки Патент идорасига келиб тушган санадан бошлаб икки ой муддат давомида топширилиши мумкин.

Кўргазмага оид устуворлик сўраб берилган талабномага, бундай устуворлик сўрашнинг қонунийлигини тасдиқловчи ҳужжат илова этилади, у Патент идорасига талабнома келиб тушган санадан бошлаб уч ойдан кечиктирилмай топширилади. Талабнома берувчи томонидан тақдим этилган ҳужжат, саноат мулкани муҳофаза қилиш бўйича Париж конвенциясининг қатнашчиси бўлган давлатлардан бирининг ҳудудида ташкил этилган кўргазманинг мақомни, яъни расмий халқаро кўргазма ёки халқаро деб расман тан олинган кўргазмалигини тасдиқлаши ва товарларни намойиш этган шахснинг номини, белгини, шу белги қўйилган товарлар рўйхатини, шунингдек, экспонатларни очиқ намойиш этиш бошланган санани ўз ичига

олиши лозим. Хужжат тегишли кўрғазманинг маъмурияти ёки ташкилий кўмитаси томонидан тасдиқланган бўлиши лозим.

Талабномада кўрсатилган белгини рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги ариза ўзбек ёки рус тилида топширилади. Талабноманинг бошқа хужжатлари ўзбек, рус ёки бошқа тилда топширилади.

Агар талабнома хужжатлари бошқа тилда топширилган бўлса, талабномага уларнинг ўзбек ёки рус тилига таржимон имзоси билан тасдиқланган таржимаси илова қилинади. Бошқа тилда топширилган хужжатлар Патент идорасига келиб тушган санада топширилган деб ҳисобланади, агар уларнинг таржималари бошқа тилда топширилган хужжатлар келиб тушган санадан бошлаб икки ой муддат ичида топширилса, акс ҳолда хужжатлар, уларнинг таржималари келиб тушган санада топширилган деб ҳисобланади.

Талабнома (белгини рўйхатдан ўтказишга талаб этилаётган тасвирдан ташқари) икки нусхада топширилади.

Белгининг рўйхатдан ўтказиш учун талаб этилаётган тасвири 5 нусхада топширилади.

Талабномага илова этилаётган хужжатлар бир нусхада топширилади.

Товар белгисининг устуворлиги Патент идорасига таркибида талабнома берувчи ва унинг жойлашган манзили ёки яшаш жойи, талабномада келтирилган белги, унинг тавсифи ва товар белгисини рўйхатдан ўтказиш сўралаётган товар ва хизматлар рўйхати келтирилган ариза бўлган талабнома топширилган сана бўйича белгиланади. Агар талабномада дастлаб юқорида санаб ўтилган маълумотлар ва ёки хужжатлардан бири бўлмаган бўлса, товар белгисининг устуворлик санаси деб, етишмаган устуворликни белгилаш учун зарур бўлган маълумотларни ўз ичига олган хужжатларнинг энг охиригиси келиб тушган сана ҳисобланади.

Товар белгисининг устуворлиги шунингдек Париж конвенциясига аъзо давлатда берилган биринчи талабнома санаси бўйича ёки Париж конвенциясига аъзо давлатлардан бирининг ҳудудида ташкил қилинган

расмий ёки расмий тан олинган халқаро кўрғазмада ушбу белги билан белгиланган экспонатларнинг очиқ намойиш қилинган санаси бўйича белгиланиши мумкин, агар Қонуннинг 12-моддаси 2, 3 ва 4 – қисмида кўзда тутилган талабларга риоя қилинган бўлиб, талабнома берувчи томонидан сўралаётган устуворликни тасдиқлайдиган зарур ҳужжатлар тақдим этилган бўлса.

Қонуннинг 12-моддаси иккинчи ва тўртинчи қисмига мувофиқ конвенция устуворлик сўралган ҳолда қуйидагилар текширилади:

а) талабнома берувчи томонидан Париж конвенциясига аъзо давлатда топширилган биринчи талабноманинг нусхаси мавжудлиги;

Агар кўрсатилган нусха талабнома Патент идорасига келиб тушган санасидан кейин тақдим этилса, талабнома нусхаси тақдим этилиши лозим бўлган уч ойлик муддатга риоя қилинганлиги;

б) биринчи талабнома топширилган санадан ҳисобланадиган конвенция устуворлиги сўралган талабнома топширилиши лозим бўлган олти ойлик муддатда талабнома берувчи томонидан риоя қилинганлиги;

в) конвенция устуворлигининг белгилаш ҳақидаги илтимоснома Патент идорасига талабнома топширилган санадан бошлаб икки ой ичида берилганлиги;

г) талабномада кўрсатилган белгини товар ва хизматлар рўйхатининг биринчи талабномадаги белги ва товар хизматлар рўйхатига мувофиқлиги.

Кўрғазма устуворлиги сўралган ҳолда Қонуннинг учинчи, тўртинчи қисмига мувофиқ қуйидагилар текширилади:

а) кўрғазма устуворлигини тасдиқлайдиган ҳужжат мавжудлиги ушбу Қоидаларнинг 11-бандида кўзда тутилган талабларга мувофиқлиги;

б) кўрғазма устуворлиги сўралган талабнома Патент идорасига келиб тушиши лозим бўлган экспонат кўрғазмасида очиқ кўрсатиб бошланган санадан бошланадиган олти ойлик муддатга риоя қилинганлиги;

в) кўргазма устуворлигини белгилаш тўғрисидаги илтимосни Патент идорасига талабнома келиб тушган санадан икки ойдан ошмаган муддатда тақдим этилиши;

г) кўргазма устуворлигини белгилаш сўралган белги билан белгиланган товар кўргазмада намойиш қилинган бўлса, талабномада кўрсатилган белги намойиш этилган товарлардаги белгиларга мувофиқлиги.

Талабномада кўрсатилган белгининг Қонуннинг 3 ва 10-моддаларида ва ушбу қоидаларнинг 4-бандида белгиланган талабларга мувофиқлиги текширилади.

Барча элементларда белги бошқа белги билан мос тушса айнан бир хил деб ҳисобланади. Агар белги белгига умуман олганда ўхшаш бўлса, алоҳида фарқларига қарамасдан бошқа белги билан аралаштириб юбориш даражасида ўхшаш деб ҳисобланади.

Товарларнинг бир хил жинслигини белгилашда истеъмолчида шу товарлар битта ишлаб чиқарувчига қарашли деган тасаввур пайдо бўлиши эҳтимоли аниқланади. Товарларнинг бир жинслилигини белгилашда товарларнинг тури вазифаси, улар тайёрлаган материал тури, товарларни сотиш шарти исмеъмол доираси ва бошқа аломатлар.

Назорат саволлари:

1. Товар белгилари тушунчаси ва унинг моҳияти.
2. Ваколатли давлат органлари.
3. Хизмат кўрсатиш белгиларининг тузилиш ва унинг моҳияти.
4. Товарларнинг келиб чиққан жой номлари ҳақида.
5. Товар белгилари ва хизмат кўрсатиш белгиларининг устуворлиги ҳақида тушунча.
6. Талабномага илова этиладиган ҳужжатларнинг топширилиши.

6-маъруза

Товар белгиси, хизмат кўрсатиш белгии ва товарлар келиб чиқиш жой номларини расмийлаштириш

Калит сўзлар: Талабномани тузиш; сўзли, тасвирий белгилар; патент божи; талабнома коди; расмий экспертиза; ТХХК; товар белгиси устуворлиги; рејстр; расмий ахборотнома; апелляция; воситачилик; лицензия; тамға; патент вакиллари.

1. Товар белгиси ва хизмат кўрсатиш белгисига талабнома тузиш, топшириш

Қонуннинг 3-моддасига мувофиқ товар белгиси – бу бир ҳуқуқий ва жисмоний шахслар товарлари ва хизматларининг бошқа ҳуқуқий ва жисмоний шахсларнинг шу турдаги товарларидан фарқлаш учун хизмат қиладиган белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказиладиган белгидир.

Худудий ва (ёки) жисмоний шахслар бирлашасининг улар томонидан ишлаб чиқариладиган ва (ёки) реализация қилинадиган бир хил сифатга ёки бошқа умумий тавсифларга эга бўлган товарларни белгилаш учун мўлжалланган товар белгиси жамоавий белги ҳисобланади.

Қонуннинг 3-моддаси бешинчи қисмига кўра тасвирлар, сўзлар, муайян шакл тарзидаги белгилар ва бошқа белгилар уларнинг бир рангдаги ёки турли рангдаги жамлама ифодаси товар белгилари сифатида рўйхатдан ўтказилиши мумкин

Сўзли белгиларга сўзлар, сўз бирикмалари, қаплар, бошқа сўз бирикмалари ва шунингдек уларнинг бирикмалари киради.

Тасвирий белгиларга жонли мавжудотлар, предметлар, табиий ва бошқа объектлар ва шунингдек исталган шаклдаги фигуралар, чизиқлар, доғлар, текисликдаги шакллар композициялари киради.

Муайян шаклли ҳажмли белгиларга уч ўлчамли объектлар, фигуралар ва чизиқлар, фигураларнинг комбинациялари киради.

Жамлама белгиларга турли характердаги, яъни тасвирий, сўзли, муайян шаклдаги ҳажмли ва бошқа белгилар элементларидан ташкил топган белгилар киради.

Бошқа белгиларга рақамли, ҳарфли, товушли, ёруғликдан иборат бўлган, ҳидли ва бошқа белгилар киради.

Рақамли белгилар сифатида рақамларнинг комбинациясидан иборат бўлган белгиларга талабнома берилиши мумкин.

Ҳарфли белгилар сифатида ҳарфларнинг сўз характерига ва мазмунига эга бўлмаган комбинациясига талабнома берилиши мумкин.

Товушли белгилар сифатида мусиқа асарлари, кўшиқлар, жўр овозлар, таниш товушлар ва табиатда учрайдиган ноёб товушлар, табиатда учрамайдиган электрон товушлар ва бошқаларга талабнома берилиши мумкин.

Ёруғликдан иборат белгилар сифатида ёруғлик эффектидан ҳосил бўлган белгиларга талабнома берилиши мумкин.

Ҳидли белгиларга ҳид сезиш органлари билан қабул қилишга мўлжалланган белгилар киради.

Белгиларнинг исталган бир рангдаги ёки турли рангдаги уйғунлашган ифодаси товар белгилари сифатида рўйхатдан ўтказилиши мумкин.

Қуйидагилар товар белгиси сифатида рўйхатдан ўтказилмайди:

а) давлат герблари, байроқлари ва давлат муофотларининг тасфири туширилган белгилар;

б) давлатнинг расмий номлари, халқаро ёки ҳукуматлараро ташкилотларнинг қисқартирилган ёки тўлиқ номлари;

в) расмий назорат, кафолат тамғалари ва намуна йўсинидаги тамғалар, муҳрлар;

г) давлат хизматларининг Ўзбекистон Республикасида қўлланиладиган ажратиш ва фарқлаш белгилари тасвирлари.

Ушбу банднинг (а)-(г) бандчаларида кўрсатилган белгилар, агар бунга тегишли давлат органининг ёки белги эгасининг розилиги бўлса, товар белгисига муҳофаза қилинмайдиган қисмлар сифатида критилиши мумкин.

а) хусусан қуйидагилар таалуқли бўлиши мумкин бўлган фарқлаш хусусиятига эга бўлмаган белгилар:

1) ўзига хос график тасвирга эга бўлмаган алоҳида ҳарфлар, рақамлардан иборат бўлган белгилар;

2) чизиқлар, оддий геометрик фигуралар ва уларнинг таркибига кирган алоҳида элементларидан фарқли, сифат жиҳатдан бошқа қабул қилиш даражасини берадиган композициялар ҳосил қилмайдиган бирикмалари;

3) товар белгиси сифатида рўйхатдан ўтказишга топширилган талабномадаги товарларни белгилаш учун уларнинг ҳақиқий ёки схематик тасвирлари;

4) шакли фақат функционал вазифасидан келиб чиқадиган уч ўлчамли объектлар;

5) товарларнинг умум эътироф этилган оддий номлари шу товарларни белгилаш учун;

б) ташкилот, корхона ва соҳаларнинг умумқабул қилинган қисқартирилган номлари ва уларнинг аббревиатуралари;

е) муайян турдаги товарларнинг белгиси сифатида умум фойдаланишда бўлган белгилар. Бундай белгилар деб маълум бир товар ёки турли ишлаб чиқарувчиларнинг шунга ўхшаш товарлари учун узок вақт ишлатилганлиги туфайли тушунча (видовое понятие) бўлиб қолган белгилар тушунилади;

ж) умум эътироф этилган рамзлар ва атамалар ҳисобланган белгилар. Бундай белгиларга одатда, товар белгисини рўйхатдан ўтказиш сўралаётган товарлар рўйхатидаги товарлар оид бўлган хўжалик ёки фаолият соҳасини акс эттирувчи белгилар ва шунингдек, фан ва техникада қўлланиладиган шартли белгилар киради. Умум эътироф этилган атамаларга фан ва техниканинг аниқ бир соҳасига хос бўлган сўз бирликлари киради;

з) товарларни шу жумладан уларнинг тури, сифати, сони, хусусияти, қандай мақсадга мўлжалланганлиги ва қийматини шунингдек уларнинг ишлаб чиқариладиган ёки ўтказиладиган жойи ва вақтини тавсифлаш учун фойдаланиладиган белгилар.

Ушбу банднинг (з) бандчасида белгиларга товарларнинг оддий номлари, товарлар сифат тоифасининг белгиси, товарларнинг хусусиятини кўрсатувчи (шу жумладан, мақтов характериға эға бўлган) белгилар, ҳам ашё материални ва таркибини кўрсатувчи белгилар, товарларнинг оқирлиги, ҳажми, нархини, ишлаб чиқарилган санасини кўрсатувчи белгилар, товар тайёрловчиларнинг ва воситачи фирмаларнинг манзилгоғлари, қисман ёки тўлиқ жўғрофий номдан иборат бўлиб, товар тайёрловчининг жойлашган жойи каби қабул қилиниши мумкин бўлган белгилар.

Ушбу банднинг (д)-(з) бандчаларида белгиларни рўйхатдан ўтказишға, башарти бу белгилар амалда улардан фойдаланиш натижасида фарқланиш хусусиятиға эға бўлганлиги исботланган тақдирдағина, йўл кўйилиши мумкин.

Исбот сифатида талабнома топширилган санагача талабномада кўрсатилган белгидан фойдаланилганлиги натижасида фарлаш хусусиятиға эға бўлганлигини талабномада тасдиқлайдиган қуйидаги маълумотлар тақдим этилади:

- талабнома кўрсатилган белги билан белгиланган товарларни ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажми;
- талабномада кўрсатилган талабнома берилган белгини талабномада кўрсатилган товар (хизмат)ларни белгилаш учун ишлатиш муддати;
- талабномада кўрсатилган белги билан белгиланган товар (хизмат)ларнинг рекламаси учун сарфланадиган ҳаражатлар ҳажми;
- талабномада кўрсатилган белги ваш у белги билан белгиланган товарларнинг ишлаб чиқарувчилари ҳақида истеъмолчиларнинг хабардорлик даражаси тўғрисидаги маълумотлар, шу жумладан социологик сўровларнинг натижалари;

- талабномада кўрсатилган белги билан белгиланган товарлар ҳақидаги ахборот очик матбуотда нашр қилинганлиги тўғрисида маълумотлар;

- талабномада кўрсатилган белги билан белгиланган товарлар Ўзбекистон Республикаси ёки чет мамлакатлардаги кўргазмаларга намойиш қилинганлиги тўғрисида маълумотлар ва бошқа маълумотлар.

5. Қонуннинг 9-моддаси, биринчи қисмига мувофиқ талабнома битта товар белгисига тегишли бўлиши лозим.

6. Талабномада қуйидагилар бўлиши керак:

а) товар белгиси сифатида белгини, товар келиб чиққан жой номини ва товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги ариза;

б) талабномада кўрсатилган белгининг тасвири;

в) белгиларни рўйхатдан ўтказиш учун товарлар ва хизматларнинг халқаро таснифига мувофиқ гуруҳланган, товар белгисини рўйхатдан ўтказиш сўралаётган товарларнинг рўйхати.

Талабномага талабномани топшириш учун патент божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатнинг асли ёки банк муассаси ёхуд бухгалтерия томонидан тасдиқланган нусхаси илова қилиниши лозим.

Агар талабнома жамоавий белгига оид бўлса, ва ёки жисмоний шахслар бирлашмаси қатнашчиларининг жамоавий белгидан фойдаланиш тўғрисидаги келишувчи илова қилинади.

Келишувда қуйидаги маълумотлар бўлиши лозим:

а) жамоавий белгини ўзининг номига рўйхатдан ўтказишга ваколат берилган шахснинг номи;

б) ушбу белгидан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар рўйхати (тўлиқ расмий ном ива манзилгоҳини кўрсатган ҳолда);

в) жамоавий белгини рўйхатдан ўтказиш мақсади;

г) жамоавий белги билан товарларнинг рўйхати ва гона сифат ёки бошқа умумий кўрсаткичлари;

д) жамоавий белгидан фойдаланиш шартлари;

- е) жамоавий белгидан фойдаланишни назорат қилиш тартиби;
- ж) келишувни бузганлик учун жавобгарлик.

Келишув ушбу белгидан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар томонидан имзоланади (ҳуқуқий шахслар учун муҳр билан тасдиқланади). Имзо чекан шахсларнинг фамилияси ва исми-шарифи кўрсатилади.

9. талабнома патент вакили орқали берилган бўлса, талабнома берувчи томонидан берилган ва унинг ваколатларини тасдиқловчи ишончнома, ёки унинг тўғри расмийлаштирилган нусхаси илова қилинади.

2. Товар ва хизмат кўрсатиш белгисини Патент идораси рўйхатидан ўтказилиши

Агар Патент идорасига келиб тушган талабнома энг камида ўзбек ёки рус тилида товар белгисини рўйхатдан ўтказишга ариза ва талабномани топшириш учун патент божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжат бўлса талабнома келиб тушиш санаси кўрсатилган ҳолда рўйхатга олинади.

Ўзбек ёки рус тилидан бошқа тилда топширилган талабнома рўйхатга олинмайди ва топширган шахсга қайтариб юборилади.

Талабномага учта ҳарфли ва саккиз хонали рақамли код берилади. Унда биринчи ҳарф (Т) саноат мулки объекти тури – товар белгисини, кейинги икки ҳарф (ГУ) муҳофаза ҳужжати тури – товар белгисини рўйхатдан ўтказишга гувоҳномани билдиради, сонлар (катта разряддаги 4 та сон) эса талабнома топширилган йилни ва (кичик разрядли 4 та сон) шу йилдаги ҳар йили бирдан бошланадиган тартиб рақамини билдиради.

Расмий экспертизанинг вазифаси материллари таркибини, зарур ҳужжатлар мавжудлигини ва уларнинг белгиланган талабларга мувофиқлигини текшириш. Расмий экспертиза натижалари бўйича талабнома берувчига Патент идорасининг талабнома кўриб чиқишга қабул қилинганлиги ёки қабул қилинмаганлиги ҳақидаги қарори юборилади.

Расмий экспертиза муддати талабнома Патент идорасига келиб тушган санадан бошлаб 30 кунни ташкил қилади. Талабнома берувчига сўровнома юборилган ҳолда бу муддат мос равишда узайтирилади.

Расмий экспертиза ўтказишда материллар ичида қуйидаги ҳужжатлар мавжудлиги ва уларнинг белгиланган талабларга мувофиқлиги текширилади:

- а) белгини товар белгиси сифатида рўйхатдан ўтказишга ариза;
- б) талабнома берувчининг номи ёки номланиши, манзилгоҳининг кўрсатилганлиги;
- в) патент вакилининг исми-аширфи, агар мавжуд бўлса;
- г) талабномада рўйхатдан ўтказиш сўралаётган белгининг тасвири;
- д) рўйхатга ўтказиш сўралаётган товарлар ва хизматлар рўйхати;
- е) конвенция устуворлиги сўралган бўлса биринчи талабнома нусхаси;
- ж) кўргазма устуворлигини сўраш қонунийлигини тасдиқлайдиган ҳужжат;
- з) товар белгисини рўйхатдан ўтказишга талабномани топшириш учун патент божи тўланганлиги тўғрисидаги ҳужжат;
- и) талабнома жамоавий белгига оид бўлса, келишув;
- к) патент вакилига берилган ишончнома;
- л) ўзбек ёки рус тилидаги бошқа тилда топширилган материалларнинг таржимаси.

Товар белгисини рўйхатдан ўтказишга талабномани топшириш ушбу Қоидаларнинг (а), (б), (г), (д), (з) бандчаларида санаб ўтилган ҳужжатлар ва маълумотлар талабнома билан бирга топширилган бўлса ёки улардан энг охиргиси келиб тушган санадан белгиланади.

Ўзбек ёки рус тилидан бошқа тилда топширилган талабноманинг таржимаси тақдим эитлмагунча ҳужжатлар топширилмаган деб ҳисобланади.

Талабнома материалларида (в), (е), (ж), (и) бандчаларида кўрсатилган маълумотларнинг ёки ҳужжатларнинг мавжуд эмаслиги ёки уларнинг ушбу Қоидалардаги талабларга мувофиқ эмаслиги талабномани кўриб чиқишга

қабул қилинганлиги ҳақида қарор чиқариш ва талабнома келиб тушган санани белгилаш учун тўсиқ бўла олмайди.

Рўйхатга олинмаган талабномада талабномани топшириш учун патент божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжат мавжудлиги текширилади. Агар тақдим этилган ҳужжатда талабнома топшириш учун патент божи ТХХКнинг битта синфи учун белгиланган миқдорда тўланган бўлиб, талабномада кўрсатилган синфлар сонига мос келмаса талабнома берувчига тегишли билдиришнома юборилган санадан эътиборан уч ой ичида зарур бўлган патент божининг етишмаган қисмини тўлаш ёки синфлар сонини мувофиқлаштириш таклиф қилинади. Уч ойлик муддат ичида патент божининг белгиланган миқдорга етишмаган қисмини тўланганлиги тасдиқловчи ҳужжат тақдим этилмаса, кўриб чиқиш талабномада биринчи бўлиб кўрсатилган ТХХК синфига нисбатан олиб борилади.

Агар расмий экспертиза ўтказиш жараёнида талабнома ҳужжатлари ушбу Қоидаларда белгиланган талабларга риоя қилинмаган ҳолда расмийлаштирилганлиги аниқланса, талабнома берувчига сўровнома юборилади, сўровномада аниқланган камчиликларни кўрсатилган ва ушбу сўровнома жўнатилган санадан эътиборан уч ой ичида етишмаган ёки тузатилган маълумотлар ёки ҳужжатларни тақдим этиш таклиф қилинади.

Сўровнома юбориш учун хусусан қуйидагилар асос бўлади:

а) талабнома материалларида ушбу Қоидаларнинг 82-банди (а), (б), (г), (д), (з) бандчаларида кўрсатилган маълумотлар ёки ҳужжатлар мавжуд эмаслиги;

б) тўланган патент божининг суммаси белгиланган миқдорга мувофиқ эмаслиги.

Ушбу қоидаларнинг 82-банди (в), (е), (ж), (и) бандчаларидаги маълумотлар ёки ҳужжатларнинг фақат бирортаси етишмаса талабнома расмий экспертиза босқичига сўровнома юборилмайди.

Агар талабнома берувчи тақдим этган жавобда сўралган барча маълумотлар ва ёки ҳужжатлар бўлмаса яна қайта сўровнома юборилади.

Расмий экспертиза сўровига жавоб олинмаса, жавоб бериш учун белгиланган муддат бузилган бўлса ва бу муддат ичида қабул қилиниши ҳақида илтимоснома юборилмаса, талабнома берувчига талабнома кўриб чиқишга қабул қилинишини рад этиш тўғрисида қарор юборилади.

Талабнома материаллари белгиланган талабларга мувофиқ бўлган, шунингдек сўралган маълумотлар талабнома берувчи томонидан ўз вақтида тақдим этилган ҳолда талабнома топширилган сана белгиланади ва талабнома кўриб чиқишга қабул қилинганлиги тўғрисидаги қарор талабнома берувчига юборилади.

Агар талабнома берувчи томонидан сўровномасига расмий экспертизанинг тақдим этилган жавобда сўралган маълумотлар ва ёки ҳужжатлар бўлмаса, талабномани кўриб чиқишга қабул қилишни рад этиш тўғрисидаги қарор чиқарилади.

Талабномани кўриб чиқишга қабул қилишни рад этиш тўғрисидаги бундай қарор чиқариш учун асослар кўрсатилади.

Талабномани кўрсатилган белги экспертизаси. Қонуннинг 15-моддасига мувофиқ талабнома кўрсатилган белги экспертизасининг вазифаси товарларнинг белгиси устуворлигини белгилаш ва талабнома берилган белгининг Қонуннинг 3 ва 10-моддаси қоидаларига мувофиқлигини текширишдир.

Товар белгиси устуворлигини белгилаш. Товар белгисининг устуворлиги Патент идорасига таркибида талабнома берувчи ва унинг жойлашган манзили ёки яшаш жойи, талабномада келтирилган белги, унинг тавсифи ва товар белгисини рўйхатдан ўтказиш сўралаётган товар ва хизматлар рўйхати келтирилган ариза бўлган талабнома топширилган сана бўйича белгиланади. Агар талабномада дастлаб юқорида санаб ўтилган маълумотлар ва ёки ҳужжатлардан бири бўлмаган бўлса, товар белгисининг устуворлик санаси деб, этишмаган устуворликни белгилаш учун зарур бўлган маълумотларни ўз ичига олаган ҳужжатларнинг энг охиргиси келиб тушган сана ҳисобланади.

Талабномада кўрсатилган белгининг муҳофазага лаёқатлигини

текшириш. Агар талабномада кўрсатилган белги элементлари сифатида ушбу Қонуннинг 4-банди (и-м) бандчаларида кўрсатилган белгилардан бирини ўз ичига олса ёки фақат ушбу қоидаларнинг 4-банди (а-з) бандчаларида кўрсатилган белгилардан иборат бўлса, шу белгини товар белгиси сифатида рўйхатга олиш мумкин эмаслиги ҳақида хулосага келинади. Агар талабномада кўрсатилган белги фақат ушбу Қоидаларнинг 4-банди (а-з) бандчасида кўзда тутилган муҳофазага лаёқатли бўлмаган белгилардан иборат бўлмаса лекин улардан бирини ўз ичига олган бўлса:

а) ушбу Қоидаларнинг 4-банди (а-г) бандчаларида кўрсатилган белгилар мавжуд бўлган ҳолда тегишли вақолатли орган ёки уларнинг эгаларининг розилиги тасдиқланган ҳужжат мавжудлиги текширилади. Бундай розиликсиз товар белгиси рўйхатдан ўтказишга йўл қўйилмайди;

б) ушбу Қоидаларнинг 4-банди (д, е, ж, з) бандчаларида кўрсатилган белгилар мавжуд бўлган ҳолда улар товар белгисида устун мавқеига эгаллиги текширилади.

Талабномада кўрсатилган белги талабнома берувчи томонидан тақдим этилган товарлар ва хизматлар рўйхатидаги барча товар ва хизматлар учун Қонуннинг 3 ва 10-моддаларида белгиланган талабларга жавоб бериши аниқланса, шу рўйхатда берилган товар ва хизматлар учун товар белгисини рўйхатдан ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилинади.

Агар Қонуннинг 15-моддаси биринчи ва иккинчи қисмларига мувофиқ ўтказилган талабномада кўрсатилган белги экспертизасини ўтказиш натижасида белги товар ва хизматлар рўйхатининг ҳаммаси учун ушбу қоидаларнинг 4-бандида келтирилган талабларга мувофиқ келмаса, талабнома берувчига товар белгисини рўйхатдан ўтказишни рад этиш тўғрисида қарор юборилади.

3. Товарлар келиб чиқиш жой номларига берилган талабномага гувоҳнома олиш

Патент идораси давлат экспертизасидан ўтказиш натижалари асосида, патент божи тўланганлиги ҳақида эътиборан бир ой мобайнида товар белгисини, товар келиб чиққан жой номини ва (ёки) товар келиб чиқиш ҳуқуқини тегишли рејстрда рўйхатга олади.

Рејстрга киритилган маълумотлар таркиби Патент идораси томонидан белгиланади.

Товар белгиси, товар келиб чиққан жой номи ва (ёки) товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиши тўғрисидаги маълумотлар Патент идорасининг расмий ахборотномасида эълон қилинади. Эълон қилинадиган маълумотлар Патент идораси томонидан белгиланади.

Товар белгисига доир гувоҳнома товар белгиси сифатида талабномада ифодаланган белги рўйхатдан ўтказилганлиги тўғрисида белгисининг устуворлигини ва товар эгасининг гувоҳномада кўрсатилган товарларга нисбатан товар белгиларини тасдиқлайди.

Товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳнома товар келиб чиққан жой номида ифодаланган белги рўйхатдан ўтказилганлиги фактни ва гувоҳнома эгасининг ундан гувоҳномага кўра фойдаланиш ҳуқуқини тасдиқлайди.

Товар белгисига доир гувоҳнома ва товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисида товар келиб чиққан жой номи ва (ёки) товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тегишли, кейин сўнг бир ой давомида Патент идораси томонидан берилади. Гувоҳномалар шакли ва улар Патент идораси томонидан белгиланади.

Товар белгисига доир гувоҳнома ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисида берилган санадан эътиборан ўн йил мобайнида амал қилади.

Товар белгисига доир гувоҳноманинг ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисида амал қилиш муддати гувоҳнома амал қилаётган охириги йил мобайнида унинг эгаси томонидан берилган аризага кўра узайтирилиши мумкин.

Ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган аризага қуйидагилар илова қилиниши лозим:

- патент божи тўланганлиги тасдиқловчи ҳужжат;
- патент вакили орқали ариза берилган тақдирда талабнома берувчининг ишончномаси;
- товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлган шахс мазкур жўғрофий объектда кўрсатилган хусусиятларга эга бўлган товар ишлаб чиқарилаётганлигини тасдиқловчи ҳужжат.

Товар белгисига доир гувоҳноманинг ёки товар келиб чиққан жойи номидан фойдаланиш ҳуқуқига амал қилиш муддатини узайтириш ҳақидаги ёзув тегишли рейстрга киритилади.

Ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган аризани бериш муддати гувоҳноманинг амал қилиш ой мобайнида гувоҳнома эгаси берган илтимосномага биноан узайтирилиши мумкин.

Товар белгисининг эгаси ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги иборасини ўз номи, фамилияси, исми ва отасининг исми ўзгрганлиги тўғрисида, товар белгиси ёки товар келиб чиққан жойда ўтказишга тааллуқли бошқа ўзгартиришлар тўғрисида, товар белгиси учун эса – товар белгиси номи қисқартирилганлигини, товар белгисининг айрим қисмлари унинг моҳиятини бузмайдиган тарзда ўзгартирилганлиги.

Ушбу ўзгартиришлар тўғрисидаги ёзув Патент идораси томонидан товар белгисига доир гувоҳномага ва унинг номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳномага ва тегишли рейстрга киритилади.

Товар белигисига доир гувоҳнома унинг бутун амал қилиш муддати давомида, башарти у ушбу қоидада ва 10-моддаси биринчи қисмининг 1-12-бандларида белгиланган талабларни бузган ҳолда берилган, рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги маълумотлар расмий ахборотномада эълон қилинган санадан эътиборан, ушбу Қонуннинг 10-моддаси биринчи қисмининг 13 ва

14-бандларида белгиланган талаблари бузган ҳолда қисман ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳнома унинг амал қилишини, башарти у ушбу Қонунда белгиланган талабларни бузган ҳолда берилган бўлса, ҳақиқий эмас деб топилиши.

Товар келиб чиққан жой номи рўйхатдан ўтказилганлиги қуйидаги ҳолларда бекор қилинади:

- мазкур жўғрофий объект учун хос бўлган шароитлар йўқолганда ва рейстрда кўрсатилган ҳолларда ишлаб чиқаришнинг иложи бўлмаганда;

- чет эллик юридик ёки жисмоний шахслар товар келиб чиққан мамлакатда товар келиб чиққан жой номи ҳужжатини йўқотганда.

Товар белгисига доир гувоҳноманинг ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисида амал қилиши унинг амал қилиш муддати тугаганлиги муносабати билан тугатилади.

Товар белгисига доир гувоҳноманинг амал қилиши товар белгиси рўйхатдан ўтказилган санадан бошлаб маълум муддат мобайнида ундан узлуксиз равишда фойдаланилмаганда, шунингдек жамоавий белгидан фойдаланиш тақдирида манфаатдор шахснинг аризасига биноан қабул қилинган суд қарори асосида муддатдан олдин берилиши мумкин. Товар белгисига доир гувоҳноманинг амал қилишини ундан фойдаланилмаганлиги муносабати тўғрисидаги масалани ҳал қилаётганда товар белгисининг эгаси томонидан тақдим этилган унга боғлиқ бўлган белгисидан фойдаланилмаганлигини исботловчи далиллар эътиборга олинishi мумкин.

Товар белгисига доир гувоҳноманинг ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқига амал қилишни:

Апелляция кенгаши қарори асосида;

Товар белгиси эгасининг ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги иборасига берган аризаси асосида;

Суд қарори асосида муддатидан илгари тугатилади.

4. Патент идорасидан тасдиқловчи ҳужжат олиш бўйича ишларнинг айрим ҳолатлари тўғрисида

Товар белгисига доир мутлақ ҳуқуқ. Товар белгисининг эгаси товар белгисдан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш мутлақ ҳуқуқига эга.

Товар белгисига доир мутлақ ҳуқуқ гувоҳномада кўрсатилган товарларга нисбатан амал қилади ва ахборотномада эълон қилинган санадан эътиборан рўйхатдан ўтказишнинг амал қилиши даври мобайнида мутлақ ҳуқуқга эга.

Товар белгисини ёки шу белги билан белгиланган товарни рухсат берилмаган тарзда тайёрлаш, қўлаш, чоп этиш, сотиш, ўзгача тарзда фуқаролик муомаласига киритиш ёки уларни шу мақсадда сақлаш, ёхуд маълум даражада айнан ўхшаш бўлган бир хилдги товарларни белгилаш товар белгисига доир мутлақ ҳуқуқи бузилганлиги.

Товар белгисидан фойдаланиш. Товар белгиси уни ишлатиш учун рўйхатга олинган товарларда ва (ёки) уларнинг идиши ҳамда Патент идораси томонидан ёки ушбу Қонуннинг 30-моддасига мувофиқ лицензия шартномаси асосида бундай ҳуқуқнинг қўлланилиши товар белгисидан фойдаланиш деб ҳисобланади.

Товар белгисини рекламада, босма нашрларда, расмий бланкаларда, пешлавҳаларда, Ўзбекистон Республикаси кўрғазмалар ва ярмаркаларда экспонатларни намойиш этиш вақтида ишлатиш ҳам товар белгисидан фойдаланиш мумкин.

Воситачилик фаолиятини амалга оширувчи юридик ва жисмоний шахслар товарларни тайёрловчининг розилиги билан шартнома асосида ўз товар белгисидан ҳам фойдаланиши мумкин.

Товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш. Товар келиб чиққан жой номини товарда, унинг идиши ҳамда ўровида, пешлавҳаларда, расмий бланкаларда, нашрларда ва товарни фуқаро муомаласига киритиш билан боғлиқ бошқа ҳужжатларда ишлатиш товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш деб ҳисобланади.

Лицензия шартномаси асосида: товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқини, бошқа ҳуқуқдан бошқа шахслар фойдасига воз кечиш тўғрисида битимлар тузишга ва товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш учун беришга йўл қўйилмайди.

Товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳномаси бўлмаган шахснинг жойнинг рўйхатдан ўтказилган номидан фойдаланишга, ҳатто башарти бунда товар келиб чиққан жойнинг битта ном таржима қилиб ёхуд “кўринишдаги”, “турдаги”, “усулдаги” ва шунга ўхшаш сўзларни қўшиш, шунингдек ҳар қандай товар келиб чиққан жой номи ва товарнинг алоҳида хусусиятлари хусусида ва шунга ўхшаш белгилардан фойдаланишга йўл қўйилмайди.

Огоҳлантирувчи тамғалаш. Товар белгисининг эгаси ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳнома ёки товар келиб чиққан жой номи билан бир қаторда товарда ёки унинг идиши ҳамда ўровида Ўзбекистон Республикасида рўйхатдан ўтказилган товар белгиси ёки товар келиб чиққан жой номи эканлигини билдирувчи белги айлана ичига олинган “Р” ҳарфи тарзида огоҳлантирувчи тамға қўйиши мумкин.

Товар белгисига доир ҳуқуқни бошқа шахсга ўтказиш. Товар белгисига доир мутлақ ҳуқуқ бу ҳуқуқнинг эгаси томонидан шартнома бўйича бошқа шахсга ўтказиш мумкин.

Товар белгисига доир ҳуқуқни бошқа шахсга ўтказишга, башарти у истеъмолчини товар ёки уни чалғитадиган бўлса, йўл қўйилмайди.

Товар белгисидан фойдаланиш ҳуқуқи товар белгисининг эгаси (лицензиар томонидан лицензия шартномасига асосан (лицензиатга) берилиши мумкин.

Лицензия шартномасида лицензиат товарларининг сифати лицензиат товарларининг сифатидан паст бўлган бўлиши ва лицензиар бу шартнинг бажарилишини назорат қилиши кўрсатилиши лозим.

Товар белгисига доир ҳуқуқни бошқа шахсга ўтказиш тўғрисидаги шартнома ёки лицензия рўйхатдан ўтказилиши керак.

Жамоавий белги ва ундан фойдаланиш ҳуқуқи бошқа шахсларга ўтказилиши мумкин эмас.

Товар белгиси эгаси бўлмиш юридик шахсни қайта ташкил этиш.

Товар белгиларининг эгалари бўлмиш юридик шахслар қўшиб юборилганда товар белгилари қайта шахсга ўтади.

Товар белгиси эгаси бўлмиш юридик шахс бўлинганда товар белгиси товарларни ишлаб чиқариш вазифаси рўйхатдан ўтказилган юридик шахсга ўтади. Товар белгисининг эгаси товар белгиси рўйхатдан ўтказилган бир қисмини ўзида сақлаш қолган тақдирда ҳар иккала юридик шахс ўзаро келишувчига (шартномага) кўра эгаси деб эътироф этилиши мумкин. Бу ҳақдаги келишув (шартнома) Патент идорасида рўйхатдан ўтказилади.

Товар белгисининг эгаси бўлмиш юридик шахс бошқа юридик шахсга қўшиб олинганда товар белгилари юридик шахсга ўтади.

Товар белгисини такрорий рўйхатдан ўтказиш шартлари.

Гувоҳномасининг амал қилиш муддати ўтган товар белгиси товар белгисига доир гувоҳноманинг амал қилиш муддатига эътиборан уч йил мобайнида бошқа шахс номига қайта рўйхатдан ўтказилиши мумкин эмас. Мазкур гувоҳномада ундан товар белгисига доир гувоҳноманинг амал қилиш муддати тугашига қадар воз кечган ҳолларда ҳам қайта рўйхатдан ўтказилиши мумкин эмас.

Патент божлари. Товар белгиларини, товар келиб чиққан жой номини ёки товар келиб чиққан жой номидан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган юридик аҳамиятга молик ҳаракатларни амалга оширганлик учун патент божлари олинади. Унинг ушбу Қонунда назарда тутилган вазифаларни бажаришга доир ҳаражатларини қоплаш учун тўланади.

Патент божларининг миқдорлари ва уларни тўлаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан амалга оширилади.

Патент вакиллари. Патент вакили Патент идорасида юридик ва жисмоний шахсларнинг вакиллик ҳуқуқини амалга оширади.

Ўз мамлакат ҳудудида доимий яшовчи Ўзбекистон Республикаси фуқароси патент вакили бўлиши мумкин. Қўйиладиган малака талаблари, уларни аттестациядан ва рўйхатдан ўтказиш тартиби қонун ҳужжатлари билан амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикасидан ташқарида доимий яшовчи жисмоний шахслар ёки чет эллик юридик шахслар товар келиб чиққан жой номларини рўйхатдан ўтказиш ишларини юритишни ҳамда бу ишлар билан олиб борган ҳаракатларни Патент идорасида рўйхатдан ўтган патент вакиллари орқали амалга оширадilar.

Ўзбекистон Республикасида доимий яшовчи, лекин вақтинчалик унинг ҳудудидан ташқарида бўлган, лекин товар белгиларини ва товар келиб чиққан жой номларини рўйхатдан ўтказиш ишларини ва бу ишлар билан боғлиқ бўлган ҳаракатларни ёзишма учун Ўзбекистон Республикаси доирасидаги манзилени кўрсатган ҳолда патент олиши мумкин.

Патент вакилининг ваколатлари билан тасдиқланади.

Товар белгисини ва товар келиб чиққан жой номини бошқа давлатларда рўйхатдан ўтказиш. Ўзбекистон Республикасининг юридик ва жисмоний шахслари товар белгисини ёки келиб чиққан жой номини бошқа давлатларда белгиланаган тартибда рўйхатдан ўтказишга ҳақли.

Чет эллик юридик ва жисмоний шахсларнинг ҳуқуқлари. Чет эллик юридик ва жисмоний шахслар ушбу Қонунда назарда тутилган ҳуқуқлардан Ўзбекистон Республикасининг жисмоний шахслари билан тенг равишда ёки ўзаро келишув принципи асосида фойдаланадилар.

Низоларни ҳал этиш. Товар белгиларини ва товар келиб чиққан жой номларини ҳуқуқий жиҳатдан муҳофаза қилиш ҳамда келиб чиққан низолар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳал этилади.

-

Назорат саволлари:

1. Товар белгиси ва хизмат кўрсатиш белгисига талабнома тузиш ва уни топшириш.

2. Қандай белгилар товар белгиси сифатида рўйхатдан ўтказилмайди?
3. Товар ва хизмат кўрсатиш белигисининг рўйхатдан ўтказилиши.
4. Товарларнинг келиб чиқиш жой номларига гувоҳномалар олиниши.
5. Товар белгисига доир ҳуқуқнинг моҳияти.
6. Товар белгисидаги огоҳлантирувчи тамғалар моҳияти.

7-майруза

Саноат мулкидан ташқари интеллектуал мулкларнинг (ЭҲМ) ҳуқуқий муҳофазаси

Калит сўзлар: Интеллектуал мулк; ЭҲМ учун дастурлар; маълумотлар базаси; объектив код; структура; адаптация дастурлар; реферат; интеграл микросхемалар топологияси; талабнома ҳужжатлари; МЎТ; топология муаллифи; иш берувчи лицензия; фирма номи; муаллифлик ҳуқуқи; талабномани топшириш; рационализаторлик.

1. Электрон ҳисоблаш машиналари (ЭҲМ) учун дастурлар ва маълумотлар базалари тушунчаси, моҳияти

ЭҲМ учун дастурлар ва маълумотлар базаларини ҳуқуқий муҳофазаси ва унинг қўлланилиши, рўйхатдан ўтказилишини тартибга солиб туриш мақсадида 6 май 1994 йил №1060-ХIII Ўзбекистон Республикаси “ЭҲМ учун дастурлар ва маълумотлар базасини ҳуқуқий ҳимояси тўғрисида”ги қабул қилинган Қонун, 05.04.2002 йил №364-III, 30.08.2002 йил №405-II қўшимчалари билан амал қилинаяпти.

Ушбу қонуннинг (1-моддаси) билан қуйидаги тушунчалар қабул қилинган:

- маълумотлар базаси, бу системалашган, объектив формада мақолалар, ҳисоблар ва ҳ.к. кўринишидаги маълумотлар бўлиб, буларни ЭХМ ёрдамида топиш ва қайта ишлаш мумкин бўлсин:

- ЭХМ учун дастурлар объектив формада ЭХМ ишлаши ва ЭХМ тармоқларининг маълум натижа олиш учун маълумотлар ва кўрсатмалар;

- бошланғич текст – дастурлаш тилида ёзилган, компилятор ёрдамида қайта ишлови мумкин бўлган текст;

- объектив код – бошланғич текстни машина кодига айлантиришда вужудга келган дастур;

- ЭХМ учун декомпилировланган дастур деб, структура ва ЭХМ кодлашни ўрганиш мақсадида объект кодини бошланғич текстга айлантириш техникавий приёми;

- ЭХМ ёки маълумотлар базаси учун адаптация дастури – конкрет шароитларда ЭХМ дастурларини ишлаши учун, муаллифлик бошланғич текстни ўзгартирмаган ҳолда маълумотлар базасига қўшимчалар критиш;

- ЭХМ ёки маълумотлар базаси дастурларини адаптацияси (қайта ишлови) – бошланғич текстни ўзгартирмаган ҳолда критилган ўзгартиришлар;

- ЭХМ ёки маълумотлар базасини дастурини қайта ишлаб чиқариш;

- ЭХМ ёки маълумотлар базасини бир ёки ҳоҳлаган нусхаларда материал формада, ёки хотирада тайёрлаш;

- ЭХМ ёки маълумотлар базаси дастурларини тарқатиш;

- ЭХМ ёки маълумотлар базаси дастурларини сотиш, прокатга бериш, импорт қилиш ва ҳ.к. билан ишлашга йўл қўйилишига тушунилади;

- ЭХМ ёки маълумотлар базасини чоп этиш – муаллифнинг розилиги билан ЭХМ ёки маълумотлар базасини печатга, ишлашга бериш;

- ҳуқуқ эгалари деганда, унинг муаллиф, ёки меросхўри юридик ёки жисмоний шахсларнинг қонун асосида тўла мулкчилик ҳуқуқига эгаллигига тушунилади.

Ушбу асосий тушунчалар ЭХМ учун дастурлар ва маълумотлар базаларининг моҳиятини ечиш учун қонунда қўлланиб келинмоқда.

ЭХМ учун дастур ёки маълумотлар базасини расмий рўйхатдан ўтказиш учун талабнома. Қонуннинг 9-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ талабнома битта ЭХМ учун дастур ёки маълумотлар базасига тааллуқли бўлиши лозим.

Талабнома куйидагиларни ўз ичига олиши лозим:

а) ЭХМ учун дастур ёки маълумотлар базасининг муаллифи (муаллифлари) ва номига рўйхатдан ўтказилиш сўраётган шахс (бундан буён матнда талабнома берувчи деб юритилади) ҳамда уларнинг яшаш жойлари ёки жойлашган манзили кўрсатилган ҳолда расмий рўйхатдан ўтказиш учун ариза;

б) ЭХМ учун дастур ёки маълумотлар базасини идентификация қиладиган материаллар, рефератни ҳам ўз ичига олган ҳолда.

Талабномага патент божини белгиланган миқдорда тўланганлигини тасдиқлайдиган ҳужжат ёки патент божини тўлашдан озод қилиш ёхуд унинг миқдорини камайтириш учун асосларни тасдиқлайдиган ҳужжат илова қилинади.

ЭХМ учун дастур ёки маълумотлар базасининг реферати куйидаги маълумотларни ўз ичига олади:

а) ЭХМ учун дастур ёки маълумотлар базасининг номи (аризада кўрсатилганидек ҳолда);

б) ЭХМ учун дастур ёки маълумотлар базасининг вазифаси, қўлланилиш соҳаси ва функционал имкониятлари очиқ берилган аннотация. Аннотациянинг ҳажми 700 та белгидан ошмаслиги лозим;

в) ишлатиладиган ЭХМнинг типии;

г) дастур тили (ЭХМ учун дастурга);

д) маълумотлар базасини бошқариш тури ва версияси (маълумотлар базасига);

е) операция тизимининг тури ва версияси;

ж) ЭХМ учун дастур ёки маълумотлар базасининг машинада ўқиладиган шаклдаги ҳажми килобайтларда.

2. **Интеграл микросхемалар топологиялар, селекция ишлари тушунчаси, уларни ҳуқуқий ҳимояланиши**

Интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари. Интеграл микросхемаларнинг топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонун ва бошқа қонун ҳужжатларидан иборатдир.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида Ўзбекистон Республикасининг интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

Асосий тушунчалар. Ушбу Қонунда қуйидаги асосий тушунчалар қўлланилади:

- интеграл **микросхема** – электрон вазифаларни бажаришга мўлжалланган, туга лёки оралиқ шаклдаги микроэлектрон буюм бўлиб, ундаги элементларининг ҳеч бўлмаганда бири фаол ҳисобланади, буюмдаги боғланишларнинг айримлари ёки борчаси бу буюм тайёрланган жисмлар таркибида ва (ёки) сиртида узвий шакл топган бўлади;

- **интеграл микросхема топологияси** – интеграл микросхема элементларининг ва улар ўртасидаги боғланишлар мажмуининг моддий жисмда қайд этилган фазовий-геометрик жойлашуви;

- **ҳуқуқ эгаси** – интеграл микросхема топологиясининг муаллифи, унинг меросхўри, шунингдек интеграл микросхема топологиясидан фойдаланиш мулкӣ ҳуқуқларини қонунга ёки шартномага асосан олган ва уларга эга бўлган юридик ёки жисмоний шахс.

Интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш объектлари ва шартлари. Интеграл микросхеманинг ушбу Қонунда

белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган ўзига хос топологияси (бундан буён матнда топология деб юритилади) интеграл микросхема топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш объекти ҳисобланади.

Муаллифнинг ижодий фаолияти натижасида яратилган ва яратилган санасида интеграл микросхемалар ишлаб чиқувчи ёки тайёрловчиларга маълум бўлмаган топология бошқача ҳолат исботлангунга қадар ўзига хос деб эътироф этилади.

Яратилган санасида интеграл микросхемалар ишлаб чиқувчи ёки тайёрловчиларга маълум бўлган элементлардан таркиб топган топологияга, агар бундай элементлар йиғиндиси ушбу модда иккинчи қисмининг талабларига тўла мувофиқ бўлсагина, ҳуқуқий муҳофаза берилади.

Ушбу Қонун билан бериладиган ҳуқуқий муҳофаза топологияга сингдирилган ғоялар, усуллар, тизимлар, технология ёки кодлаштирилган ахборотга нисбатан тадбиқ этилмайди.

Топология муаллифи. Ижодий меҳнати билан топологияни яратган жисмоний шахс шу топология муаллифи деб эътироф этилади. Агар топология икки ёки ундан ортиқ жисмоний шахсларнинг биргаликдаги ижодий меҳанти билан яратилган бўлса, улар биргаликда муаллифлар (ҳаммуаллифлар) деб эътироф этилади.

Топологияни яратишга шахсан ижодий ҳисса қўшмаган, бироқ муаллифга техник, ташкилий ёки моддий ёрдам кўрсатган ёхуд топологиядан фойдаланиш ҳуқуқини расмийлаштиришга кўмаклашган жисмоний шахслар муаллифлар деб эътироф этилмайди.

Муаллифнинг топологияга бўлган ҳуқуқи бошқа шахсга ўтказилмайдиган шахсий номулкӣ ҳуқуқ ҳисобланади ва қонун билан муҳофаза қилинади.

Топологиядан фойдаланиш ҳуқуқи. Ҳуқуқ эгасига топологиядан ўз ихтиёрига биноан фойдаланиш, шу жумладан уни тайёрлаш, қўллаш ва тарқатиш мутлақ ҳуқуқи тегишлидир.

Ҳуқуқ эгаси топологияда, шунингдек шундай топологияни ўз ичига олган буюмларда “Т” ҳарфи ёки айланадаги “Т” ҳарфи ёхуд бошқача тарзда ифодаланган “Т” ҳарфини жойлаштиради ва бу унинг Ўзбекистон Республикасида муҳофаза қилинишини кўрсатади.

Бир нечта ҳуқуқ эгаларига тегишли ҳуқуқлардан фойдаланиш тартиби улар ўртасидаги шартномага биноан белгиланади.

“Селекция ютуқлари тўғрисида”ги Қонуннинг мақсади селекция ютуқларини яратиш, ҳуқуқий муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат.

Асосий тушунчалар. Ушуб Қонунда қуйидаги асосий тушунчалар қўлланилади:

зот – генетик жиҳатдан ўзаро боғлиқ биологик ва морфологик хусусиятлари ҳамда белгиларига қараб аниқланадиган ҳайвонлар (шу жумладан, паррандалар, ҳашоратлар, ипак курти) ёки уларнинг дурагайлари гуруҳи бўлиб, бу хусусиятлар ҳамда белгиларнинг айримлари айнан шу гуруҳга хос бўлади ва уни ҳайвонларнинг бошқа гуруҳларидан фарқлаб туради. Зот гуруҳи, зот ичидаги (зонал) тип, завод типии, завод линияси, зот оиласи, партеноклонлар, линиялар, дурагайлар зотнинг муҳофаза қилинадиган объектларидир;

иш берувчи – селекция ютуғини яратиш тўғрисида топшириқ берган ва бу топшириқ бажарилишини молиялаштираётган юридик ёки жисмоний шахс;

лицензиар – селекция ютуғидан фойдаланиш ҳуқуқини лицензиатга лицензия шартномаси асосида олган юридик ёки жисмоний шахс;

нав – ўсимликлар гуруҳи бўлиб, у наслдан-наслга барқарор ўтувчи, муайян генотип ёки генотиплар комбинациясини бошқаларидан ажратиб турувчи белгиларга қараб аниқланади ва Айни бир ботаник таксондаги бошқа ўсимликлар гуруҳидан бир ёки бир неча белгилари билан фарқланади. Клон, линия, биринчи авлод дурагайи, популяция навнинг муҳофаза қилинадиган объектларидир;

патент эгаси – селекция ютуғига берилган патентнинг эгаси;

селекция ютуғи – ўсимликларнинг янги нави, ҳайвонларнинг янги зоти;

талабнома берувчи – селекция ютуғига патент бериш ҳақида талабнома топширган юридик ёки жисмоний шахс.

Селекция ютуқларини ҳуқуқий муҳофаза қилишнинг ташкилий асослари. Ўзбекистон Республикаси Давлат патент идораси (бундан буён матнда Патент идораси деб юритилади) селекция ютуқларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш соҳасидаги давлат сиёсатининг амалга оширилишини таъминлайди.

Патент идораси селекция ютуқларига патентлар бериш ҳақидаги талабномаларни (бундан буён матнда патент бериш ҳақидаги талабнома деб юритилади) қабул қилиб олади ҳамда кўриб чиқади, улар бўйича расмий экспертиза ўтказади, Ўсимлик павлари давлат рејстрини ҳамда Ҳайвон зотлари давлат рејстрини (бундан буён матнда рејстр деб юритилади) юритади, селекция ютуқларига патентлар беради, талабнома материаллари ва Ўзбекистон Республикасида рўйхатга олиниб, муҳофаза қилинаётган селекция ютуқлари ҳақидаги маълумотларни расмий равишда эълон қилади, селекция ютуқлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини қўллашга доир қоидалар қабул қилади ҳамда тушунтиришлар беради.

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг Қишлоқ хўжалик экинлари навларини синаш давлат комиссияси, Чорвачилиқда наслчилик ишлари бўйича бош давлат инспекцияси (бундан буён матнда ихтисослаштирилган ташкилотлар деб юритилади) талабномада кўрсатилган селекция ютуқларининг патентга лаёқатлилигини экспертизадан ўтказади.

Патент эгаси. Селекция ютуғига патент:

- селекция ютуғининг муаллифига (ҳаммуаллифларига) ёки унинг (уларнинг) меросхўрига (меросхўрларига);

- муаллиф ёки унинг меросхўри томонидан патент бериш ҳақидаги талабномада ёки селекция ютуғи рўхатдан ўтказулгунга қадар Патент идорасига топширилган талабнома талабнома берувчини ўзгартириш тўғрисидаги аризада кўрсатилган юридик ва (ёки) жисмоний шахсларга (улар рози бўлган тақдирда);

- ушбу Қонуннинг 7-моддасида назарда тутилган ҳолларда иш берувчига берилади.

3. ЭҲМ дастурлари ва маълумотлар базалари интеграл микросхемалар топологияларга талабнома тузиш, бериш ва гувоҳнома олиш

Талабнома ҳужжатларини расмийлаштириш. Ҳамма ҳужжатлар, зарур бўлган ҳолларда уларни бевосита репродукция қилиш мумкин бўлган тарзда расмийлаштирилади.

Ҳар бир варақнинг фақат бир томонидан, қаторларни варақнинг кичик томонига параллел жойлаштирилган ҳолда фойдаланилади.

Талабноманинг ҳужжатлари пишиқ, оқ, теки, ярқирамайдиган қоғозда бажарилади. Талабнома ҳужжатларини МЎТ да ҳам бериш мумкин.

Талабноманинг ҳар бир ҳужжати алоҳида варақдан бошланади. Варақлар 210x297 мм. Форматга эга бўлади.

Тавсиф ва муҳим аломатлар мажмуи ўз ичига олган варақлардаги хошияларнинг энг кичик ўлчами қуйидагиларни ташкил этади, мм.:

юқориги – 20;

ўндаги – 20;

пастки – 20;

чапдаги – 25.

Бу варақларда фойдаланилган ёки фойдаланишга яроқли сатҳ атрофида рамка чизилмаслиги лозим.

Талабноманинг ҳар бир ҳужжатида иккинчи ва кейинги варақлар рақамланишнинг алоҳида сериясидан фойдаланган ҳолда бирдан бошлаб араб рақамлари билан тартибма-тартиб рақамлаб чиқилади.

Талабнома ҳужжатлари қора рангли ширфт билан босмадан чиқарилади. Рефератнинг матнлари 1,5 интервал орқали бош ҳарфларининг баландлиги 2,1 мм дан кам бўлмаган ҳолда босмадан чиқарилади.

МЎТ да бериладиган материалларга қўйилган талаблар Патент идораси томонидан белгиланади.

Талабномани топшириш. Қонуннинг 9-моддаси биринчи қисмига мувофиқ ҳуқуқ эгаси талабномани топшириш ҳуқиқага эга.

Талабнома бевосита Патент идорасига топширилади ёки почта орқали юборилади.

Талабнома бевосита талабнома берувчи томонидан ёки ўзининг вакили орқали топширилиши мумкин.

Талабнома топширилгандан кейин юбориладиган материалларда талабнома рақамини ичига олган ва талабнома берувчи ёки унинг вакили томонидан измоланган бўлиши лозим.

Талабнома рақами кўрсатилмаган материаллар, агар рақамни билвосита аниқлаш имкони бўлмаса, қайтариб юборилади.

Патент идорасига талаблар бузилган ҳолда камчиликлар билан тақдим этилган материаллар бўйича сўровда кўрсатилган муддатда тузатилган ёки мавжуд бўлмаган материаллар тақдим этилиши таклиф қилинган сўров жўнатилади. Талабнома берувчи ёки унинг вакили бўлмаган шахслар томонидан берилган материаллар кўрилмайди. Бундай материалларни юборган шахсга тегишли билдиришнома юборилади.

Талабнома бўйича ишларни олиб бориш ва талабномани кўриб чиқишга ўз манфаатларини ҳимоя қилиш учун талабнома берувчи ишончнома бериш орқали вакил тайинлаш мумкин.

Патент идораси олдида вакиллик қилиш учун Ўзбекистон Республикасида расмийлаштириладиган ишончнома оддий ёзма равишда тузилади.

Агар ишончнома ўзбек ёки рус тилидан бошқа тилда берилган бўлса, унга ўзбек ёки рус тилидаги таржимаси илова қилинади.

Агар талабнома бир қанча шахслар номига берилган бўлса, у ҳолда ишлар уларнинг исталгани томонидан олиб борилиши мумкин.

Топологияни рўйхатдан ўтказиш учун талабнома бериш.

Топологияни рўйхатдан ўтказиш учун талабнома муаллиф, иш берувчи ёки уларнинг ҳуқуқий вориси (бундан буён матнда талабнома берувчи деб юритилади) томонидан бевосита ёки ишончли вакил орқали Ўзбекистон Республикаси Давлат патент идорасига (бундан буён матнда Патент идораси деб юритилади) берилади.

Топологияни рўйхатдан ўтказиш учун талабнома бериш, агар топологиядан фойдаланилган бўлса, ундан биринчи марта фойдаланилган санадан эътиборан икки йилдан ошмаган муддатда амалга оширилиши мумкин.

Топологияни рўйхатдан ўтказишга доир талабнома битта топологияга тааллуқли бўлиши керак.

Топологияни рўйхатдан ўтказишга доир талабномани расмийлаштириш учун зарур бўладиган ҳужжатларга доир талаблар Патент идораси томонидан белгиланади.

Топологияни рўйхатдан ўтказишга доир талабноманинг давлат экспертизаси. Топологияни рўйхатдан ўтказишга доир талабноманинг давлат экспертизаси талабнома берилган санадан эътиборан икки ойлик муддат ичида Патент идораси томонидан ўтказилади. Давлат экспертизаси натижаларига биноан топологияни рўйхатга олиш ёки уни рўхатга олишни рад этиш тўғрисида қарор чиқарилиб, бу ҳақда талабнома берувчи хабардор қилинади.

Талабнома берувчи Патент идорасининг сўровига биноан ёки ўз ташаббуси билан топологияни рўйхатга олиш тўғрисида қарор қабул қилинганга қадар талабнома материалларини тўлдириш, аниқлаштириш ва тузатишга ҳақлидир.

Топологияни рўйхатдан ўтказишга доир талабноманинг давлат экспертизасини ўтказиш тартиби Патент идораси томонидан белгиланади.

Топологияни рўйхатга олиш. Давлат экспертизасининг хулосаси асосида Патент идораси патент божи тўлангани тўғрисидаги ҳужжат олинган санадан эътиборан бир ой ичида топологияни интеграл микросхемалар топологияларининг давлат рејстрида рўйхатга олади. Рејстрга киритиладиган маълумотлар таркиби Патент идораси томонидан белгиланади.

4. Фирма номлари, муаллифлик ҳуқуқи ва рационализаторлик ишлари ҳақида умумий маълумотлар

Фирма номи. Фирма номи юридик шахс бўлган тижорат ташкилотининг (бундан буён матнда юридик шахс деб юритилади) индивидуал номи бўлиб, унга доир мутлақ ҳуқуқ юридик шахс давлат рўйхатидан ўтказилган вақтда юзага келади.

Юридик шахс тўлиқ фирма номи билан бирга қисқартирилган фирма номига ҳам эга бўлиши мумкин.

Юридик шахсининг фирма номида унинг ташкилий-ҳуқуқий шакли кўрсатилиши керак.

Қонунда назарда тутилган ҳолларда фирма номида юридик шахс фаолиятининг хусусияти кўрсатилиши керак.

Фирма номини ҳуқуқий жиҳатдан муҳофаза қилиш. Фирма номи юридик шахс давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан эътиборан, чет эл юридик шахсининг фирма номи эса, чет эл юридик шахси Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фуқаролик муомаласи иштирокчиси сифатида

фаолиятни амалга оширишни бошлаган санадан эътиборан ҳуқуқий жиҳатдан муҳофаза қилинади.

“Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги қонунда қуйидаги асосий тушунчалар қўлланилади:

асар нусхаси – асарнинг ҳар қандай моддий шаклда тайёрланган кўчирмаси;

асарни омма олдида намойиш этиш – асарнинг асл нусхаси ёки нусхасини бевосита ёхуд плёнка, диапозитив, телевизион кадр ёрдамида ёки бирон-бир бошқа техника воситалари орқали экранда кўрсатиш, шунингдек аудиовизуал асарнинг айрим кадрларини уларнинг кетма-кетлигига риоя этмасдан омма учун очиқ жойда ёки Айти бир оила аъзолари бўлмаган шахсларнинг кенг доираси ҳозир бўлган жойда кўрсатиш;

асарни ошкор қилиш – муаллифнинг розилиги билан амалга оширилган, асарни чоп этиш, омма олдида намойиш этиш, омма олдида ижро этиш, эфирга узатиш ёки бошқача усулда юбориш йўли билан илк бор асардан барчанинг воқиф бўлиши учун имкон берадиган ҳаракат;

аудиовизуал асар – бир-бири билан боғланган (овоз жўрлигида ёки овоз жўрлигисиз) тасвирларнинг ёзиб олинган туркумидан иборат бўлган, тегишли техника воситалари ёрдамида кўриб ва эшитиб (овоз жўрлигида бўлганида) идрок этиш учун мўлжалланган асар, шу жумладан дастлабки ёки кейинги қайд этиш усулидан қатъи назар кинематография асарлари ва кинематографияникига ўхшаш воситалар билан ифодаланган барча асарлар (теле- ва видеофильмлар, диафильмлар, слайдфильмлар ҳамда бошқа асарлар);

аудиовизуал асарни тайёрловчи – шундай асарни тайёрлаш ташаббуси ва масъулиятини ўз зиммасига олган юридик ёки жисмоний шахс;

барчанинг эътиборига теказиш – асарларни ёки турдош ҳуқуқлар объектларини симлар ёки симсиз алоқа воситалари орқали телекоммуникация тизимларидан фойдаланувчилар ўз танловига кўра

исталган жойда ва исталган вақтда улардан фойдалана олиши мумкин бўлган тарзда барчанинг эътибор учун юбориш;

барчанинг эътибори учун юбориш – асарларни ёки турдош ҳуқуқлар объектларини эфирга узатиш, кабель орқали юбориш, шунингдек уларни юбориш жойида вакиллари бўлмаган омма эшитиб ва (ёки) кўриб идрок этиши учун, шу тарзда эшитиш ёки кўриш мумкин бўлган асарлар ёки турдош ҳуқуқлар объектлари амалда идрок этилиши-этилмаслигидан қатъи назар, ҳар қандай бошқача усулларда етказиш (нусхаларни тарқатиш бундан мустасно);

ёзув – овозлар ва (ёки) тасвирларни қайта-қайта идрок этиш, такрорлаш ёки юбориш имконини берадиган бирон-бир моддий шаклда техника воситалари ёрдамида қайд этиш;

ижро – асарни (шу жумладан халқ ижодиёти асарини), фонограммани,, ижрони, сахна асарини ўйин, ифодали ўқиш, куйлаш, рақсга тушиш орқали жонли ижро ёки техника воситалари ёрдамида тақдим этиш;

ижрочи – актёр, хонанда, созанда, раққос ёки роль ўйнайдиган, куйлайдиган, ўқийдиган, ифодали ўқийдиган, рақсга тушадиган, талқин этадиган, мусиқа асбобини чаладиган ёхуд адабиёт ёки санъат асарини (шу жумладан халқ ижодиёти асарини) ўзгача тарзда ижро этадиган бошқа жисмоний шахс, шунингдек спектаклнинг сахналаштирувчи режиссёр ива диржёр;

кабель орқали юбориш – асарларни ёки турдош ҳуқуқлар объектларини кабель, сим ёки шунга ўхшаш воситалар ёрдамида барчанинг эътибори учун юбориш;

манзарали-амалий санъат асари – асл нусхалари ёки нусхалари амалда фойдаланиш ашёлари сифатида қўлланиладиган ёки ана шундай ашёларга кўчирилган икки ўлчовли ёки уч ўлчовли санъат асари, шу жумладан бадиий ҳунармандчилик асари ёки саноат усулида тайёрланган асар;

маълумотлар базаси – объектив шаклда ифодаланган ва электрон ҳисоблаш машиналари (бундан буён матнда ЭХМ деб юритилади) ёрдамида топиш ҳамда ишлов бериш мумкин бўладиган тарзда бир тизимга солинган маълумотлар (мақолалар, ҳисоб-китоблар ва шу кабилар) мажмуи;

муаллиф – ижодий меҳанти билан асар яратган жисмоний шахс;

омма олдига ижро этиш – асарларни ёки турдош ҳуқуқлар объектларини ижро этиш ёки маълум қилишнинг ҳар қандай бошқа шакли воситасида, бевосита ёки техника воситалари ёрдамида, омма учун очиқ жойда ёки айна бир оила аъзолари бўлмаган шахсларнинг кенг доираси ҳозир бўлган жойда эшитиб ва (ёки) кўриб идрок этиш учун етказиш;

прокатга бериш – асарларнинг асл нусхасини ёки нусхаларини ёхуд турдош ҳуқуқлар объектларини даромад олиш мақсадида вақитчилик фойдаланиш учун бериш;

репрографик такрорлаш – фотоқўчирмасини олиш йўли билан ёки бошқа техника воситалари ёрдамида ёзма ва бошқа асарларнинг асл нусхаларини ёки уларнинг қўчирмаларини бир ёки ундан кўп нусхада, ҳар қандай ўлчамда ва шаклда факсимал такрорлаш, тасвирий санъат асарлари репродукцияларини босмаҳона усулларида фойдаланган ҳолда тайёрлаш ҳоллари бундан мустасно. Репрографик такрорлаш мазкур қўчирмаларни рақамли шаклда сақлаш ёки кўпайтиришни ўз ичига олмайди, репрографик такрорлаш учун фойдаланиладиган техника воситаларининг ўзига хос хусусиятлари билан боғлиқ муваққат қўчирма нусхалар яратиш ҳоллари бундан мустасно;

ретрансляция – эфир ёки кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи бир ташкилотнинг кўрсатув ёки эшиттиришини эфир ёки кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи бошқа ташкилот томонидан бир вақтда эфирга узатиш ёки кабель орқали юбориш;

такрорлаш – асарларнинг ёки турдош ҳуқуқлар объектларининг ёхуд улардан бир қисмининг ҳар қандай усулда ва ҳар қандай моддий шаклда бир ёки ундан кўп нусхаларини тайёрлаш, шу жумладан икки ўлчовли асарнинг

бир ёхуд ундан кўп нусхаларини уч ўлчовда ҳамда уч ўлчволи асарнинг бир ёки ундан кўп нусхаларини икки ўлчовда тайёрлаш, ЭҲМ ва бошқа электрон қурилмалар хотирасига ёзиб олиш;

фонограмма – бирон-бир ижронинг, бошқа овозларнинг ҳар қандай мутлақо овозли ёзуви, аудиовизуал асарга киритилган овозли ёзув бундан мустасно;

фонограмма нусхаси – ҳар –андай моддий жисмдаги, фонограммдан бевосита ёки билвосита тайёрланган ва шу фонограммада қайд этилган овозларнинг ҳаммасини ёхуд бир қисмини қамраб олган фонограмма кўчирмаси;

фонограммани тайёрловчи – ижронинг ёки бошқа овозларнинг биринчи овозли ёзуви учун ташаббус ва масъулиятни ўз зиммасига олган юридик ёки жисмоний шахс;

ҳалқ ижодиёти асарлари – аниқ муаллифи бўлмаган эртақлар, кўшиқлар, рақслар, манзарали-амалий санъат асарлари ҳамда бадий ва ҳаваскорлик ҳалқ ижодиётининг бошқа натижалари;

чоп этиш – асарнинг, ижро ёзувининг ёки фонограмманинг хусусиятидан келиб чиққан ҳолда омманинг оқилона эҳтиёжларини қондириш учун етарлича миқдорда асарнинг, ижро ёзувининг ёки фонограмманинг нусхаларини асар муаллифининг, ижрочининг ёки фонограммани тайёрловчининг розилиги билан муомалага чиқариш;

эфир узатиш – асарларни ёки турдош ҳуқуқлар объектларини радио ёки телевидение, шу жумладан сунъий йўлдошлар (кабель телевидениеси бундан мустасно) орқали узатиш воситасида барчанинг эътибори учун юбориш. Асарларни ёки турдош ҳуқуқлар объектларини сунъий йўлдош орқали эфирга узатиш деганда сигналларни ердаги станциядан сунъий йўлдошга қабул қилиш ва сунъий йўлдошдан сигналларни узатиш тушунилади, улар воситасида аса рёки турдош ҳуқуқлар объектлари, уларни омма амалда қабул қилишидан қатъи назар, барчанинг эътиборига етказилиши мумкин;

эфир ёки кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи ташкилот – эфирга узатиш ёки кабель орқали юбориш учун ташаббус ва масъулиятни ўз зиммасига олган ҳамда уларни белгиланган тартибда амалга оширувчи шахс;

эфир ёки кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи ташкилотнинг кўрсатуви ёки эшиттириши – эфир ёки кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи ташкилотнинг ўзи томонидан, шунингдек унинг буюртмаси бўйича ва унинг маблағлари ҳисобига бошқа ташкилот томонидан яратилган кўрсатув ёки эшиттириш;

ҳуқуқ эгаси – муаллифлик ҳуқуқига нисбатан муаллиф ёки унинг меросхўрлари, турдош ҳуқуқларга нисбатан ижрочи ёки унинг меросхўрлари, фонограмани тайёрловчи, эфир ва кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи ташкилот, шунингдек шартномада ёки ушбу Қонунда назарда тутилган бошқа асос бўйича асарлардан ёхуд турдош ҳуқуқлар объектларидан фойдаланиш ҳуқуқини олган бошқа юридик ёки жисмоний шахслар.

Муаллифлик ҳуқуқини амал қилиш соҳаси. Ушбу Қонунга мувофиқ муаллифлик ҳуқуқи:

- Ўзбекистон Республикаси фуқаролари бўлган ёки Ўзбекистон Республикаси ҳудудида доимий туриш жойига эга бўлган муаллифларнинг ёки муаллифлик ҳуқуқининг бошқа дастлабки эгалик қилувчиларининг асарларига;

- муаллифларининг фуқаролиги ва доимий туриш жойидан қатъи назар, Ўзбекистон республикасида биринчи марта чоп этилган асарларга;

- Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ Ўзбекистон Республикасида муҳофаза қилинадиган асарларга татбиқ этилади.

Агар асар Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида биринчи марта чоп этилган санадан сўнг ўттиз кун ичида Ўзбекистон Республикаси

худудида чоп этилган бўлса, Ўзбекистон Республикасида ҳам биринчи марта чоп этилган деб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси халқаро шартномаларига мувофиқ асарга Ўзбекистон Республикаси худудида муҳофаза берилган тақдирда, асар муаллифи муаллифлик ҳуқуқини олиш учу насос бўлиб хизмат қилган юридик факт қайси давлатнинг худудида содир бўлган бўлса, ўша давлатнинг қонуни билан аниқланади.

Назорат саволлари:

1. “ЭХМ учун дастурлар ва маълумотлар базасини ҳуқуқий ҳимояси тўғрисида”ги Ўз.Р. Қонуни моҳияти.
2. ЭХМ учун дастур ва маълумотлар базасини рўйхатдан ўтказиш талаблари.
3. Интеграл микросхемалар топологиялари тушунчаси ва моҳияти.
4. Топология муаллифлари кимлар бўлиб ҳисобланади.?
5. Селекция ютуқларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш асослари.
6. ЭХМ дастурлари ва маълумотлар базаларининг талабнома ҳужжатларини расмийлаштириш.
7. Фирма номлари, муаллифлик ҳуқуқи ва рационализаторлик ишларининг умумий маълумотлари.
8. “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги қонуннинг асосий тушунчалари.
9. Муаллифлик ҳуқуқини амал қилиш соҳаси.

8-майруза

Ихтирочилик – патент лицензия ишларида молиявий муносабатлар

Калит сўзлар: ихтирочилик; патент божлари; божлар ставкаси; саноат намунаси; фойдалимоделъ; лицензия; сотиб олиш, сотиш; МПК.

1. Патент божлари тушунчаси

Патент божлари. Саноат мулки объектларига ҳуқуқий муҳофаза бериш билан боғлиқ юридик аҳамиятга эга ҳаракатларни бажарганлик учун патент божлари ундирилади. Патент божлари Патент идорасига тўланади.

Патент божларининг миқдори ва уларни тўлаш муддатлари, уларни тўлашдан озод қилиш, тўлов миқдорларини камайтириш ёки уларни қайтариб бериш учун асослар, шунингдек патент божларидан фойдаланиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Патент божлари талабнома берувчи, патент эгаси ва бошқа манфаатдор шахс томонидан тўланади.

Патентни ўз кучида сақлаб турганлик учун патент божини тўлаш мақсадида қўшимча патент божи тўланган тақдирда, патент эгасига олти ойлик имтиёзли муддат берилади.

Агар патентни ўз кучида сақлаб турганлик учун патент божи ва қўшимча патент божи имтиёзли муддат мобайнида тўланмаса, патентнинг амал қилиши белгиланган муддатда патент божи тўланмаган кундан эътиборан тугатилади.

2. Патент идораси патент божлари ставкаси

Ихтиролар, фойдали моделлар, саноат намуналари

Бож коди	Божнинг вазифаси	Ставкалар		Бож тўланганлиги ҳақидаги хужжатлар тақдим этилиш муддатлари
		энг кам ойлик иш ҳақи	доллари)хорижий валютада (АҚШ	
1	2	3	4	5
1.1. Талабнома берилганлиги учун тўланадиган бож				
1.1.1.	Патент беришга ва расмий экспертиза ўтказишга талабнома бериш:			Талабнома берилган бир вақтда
	а) – битта ихтирога	5	421	Талабнома берилган бир вақтда
	- ихтиролар гуруҳига, қўшимча равишда биттадан ортиқ бўлган ҳар бир ихтирога	2,5	210	
	б) – битта фойдали моделга	5	421	
	- фойдали моделлар гуруҳига, қўшимча равишда биттадан ортиқ бўлган ҳар бир фойдали моделга	2,5	210	
	в) – саноат намунасининг битта вариантыга	5	420	
	- вариантларга, қўшимча равишда иккитадан ўнтагача бўлган ҳар бир вариант учун	2,5	210	
	- вариантларга, қўшимча равишда ўнтадан ортиқ бўлган ҳар бир вариант учун	5	420	
1.2. Экспертиза ўтказилганлиги учун тўланадиган бож				
1.2.1.	Қуйидагиларга нисбатан экспертиза ўтказиш:			Расмий экспертиза қарори жўнатилган санадан бошлаб уч ой мобайнида
	- битта фойдали моделга	10	840	
	- фойдали моделлар гуруҳига, биттадан ортиқ бўлган ҳар бир фойдали моделга	10	840	
	- формуланинг ўнтадан ортиқ бўлган ҳар бир боғлиқ бандига	1	84	

1	2	3	4	5
	- қўшимча равишда формуланинг йигирмадан ортиқ бўлган ҳар бир боғлиқ бандига	0,5	42	
1.2.2.	Куйидагиларга нисбатан илмий-техник экспертиза ўтказиш:			
	а) битта ихтирога	15	1260	
	- ихтиролар гуруҳига, қўшимча равишда биттадан ортиқ бўлган ҳар бир ихтирога	15	1260	
	- қўшимча равишда формуланинг ўнтадан ортиқ бўлган ҳар бир боғлиқ бандига	1	84	
	- қўшимча равишда формуланинг йигирматадан ортиқ бўлган ҳар бир боғлиқ бандига	0,5	42	
	б) битта саноат намунасига	15	1260	
	- қўшимча равишда саноат намунасининг биттадан ўнтагача бўлган ортиқ бўлган ҳар бир варианты учун	5	420	
	- қўшимча равишда саноат намунасининг ўнтадан ортиқ бўлган ҳар бир варианты учун қўшимча	10	840	
	в) ихтиро учун берилган талабномада халқаро қидириш органларининг бири томонидан тайёрланган халқаро қидириш тўғрисида ҳисобот мавжуд бўлган тақдирда, Патент кооперацияси тўғрисидаги шартномага мувофиқ бож миқдори куйидагиларни ташкил этади:			
	- битта ихтиро учун	12	1000	
	- ихтиролар гуруҳига, қўшимча равишда биттадан ортиқ бўлган ҳар бир навбатдаги ихтирога	10	840	

1	2	3	4	5
	- қўшимча равишда формуланинг ўнтадан ортиқ бўлган ҳар бир боғлиқ бандига	1	84	
	- қўшимча равишда формуланинг йигирматадан ортиқ бўлган ҳар бир боғлиқ бандига	0,5	42	
1.3. Патентларни рўйхатдан ўтказиш, эълон қилиш ва бериш				
1.3.1.	Ихтирони, фойдали моделни, саноат намунасини рўйхатдан ўтказиш	3	250	Экспертиза қарори айтилган санадан бошлаб уч ой мобайнида
1.3.2.	Эълон қилиш:			
	а) расмий ахборотномада рўйхатдан ўтказилган ихтиролар, фойдали моделлар, саноат намуналари тўғрисидаги маълумотлар	1	84	
	б) ихтирога, фойдали моделга тавсиф: - 35 варақчага бўлган ҳажмда, шу жумладан формула, чизмалар, реферат ва бошқа материаллар	3	250	
	- қўшимча равишда 35 варақдан ортиқ бўлган ҳар бир навбатдаги варақ учун	0,1	8,4	
1.3.3.	- патентлар бериш	3	250	
1.4. Патентларнинг амал қилишини қўллаб-қувватлаганлик учун тўланадиган божлар				
1.4.1.	Фойдали моделга патентни ҳар йили талабнома топширилган санадан бошлаб унинг амал қилишининг ҳар бир йилига доир кучда сақлаб туриш:	10	840	Биринчи йил учун рўйхатдан ўтказилганлигини эълон қилинганлиги берилганлиги учун тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар бир вақтда, кейингилар учун – жорий йилнинг патентни амал қилиш муддати тамом бўлганга қадар охириги йиллар мобайнида
	а) 5 йил дорисида	5	420	

1	2	3	4	5
	б) 6-8 йил дориасида	5	420	
1.4.2.	Рўйхатдан ўтказилган санадан бошлаб вақти-вақти билан итирога берилган патентни кучда сақлаб туриш:			Уч йил учун патент берилганлиги учун тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжат берилган вақтда. Кейинги учун – патентнинг амал қилиш муддати тамом бўлгунга қадар уч ой мобайнида
	- уч йил учун	10	840	
	- етти йил учун	20	1680	
	- ўн бир йил учун	30	2500	
1.4.3.	Амал қилишининг учинчи йилидан бошлаб саноат намунасига патентни ҳар йили кучда сақлаб туриш:			
	- уч йил учун	5	420	
	- тўртинчи-еттинчи йиллар учун	7,5	630	
	- саккизинчи-ўнинчи йиллар учун	10	840	
	- ўн биринчи-ўн бешинчи йиллар учун (узайтирилган ҳар бир йил учун)	15	1260	
1.4.4.	Патентнинг амал қилиши муддати ўтгандан сўнг 6 ойлик муддат берганлик учун қўшимча бож	белгиланган бож миқдорининг 50 фоизи		Узайтириш тўғрисида ариза бериш билан бир вақтда
1.5. Ихтиролар, фойдали моделлар, саноат намуналарига бўлган ҳуқуқларни бериш тўғрисидаги шартномаларни рўйхатдан ўтказиш				
1.5.1.	Қуйидагилардан иборат бўлган лицензия шартномасини рўйхатдан ўтказиш:			Ариза бериш билан бир вақтда
	- ихтиро, саноат намунасига, фойдали моделга битта патент	10	840	
	- ихтиро, саноат намунасига, фойдали моделга бир нечта патентларни, лицензия шартномасида кўрсатилган ҳар бир патентга қўшимча равишда	5	420	
1.5.2.	Қуйидагиларга бўлган ҳуқуқни бошқа шахсга бериш тўғрисидаги шартномаларни рўйхатдан ўтказиш:			
	- ихтиро, саноат намунасига, фойдали моделга патент	15	1260	

1	2	3	4	5
	- ихтиро, саноат намунасига, фойдали моделга бир нечта патентларни, ҳуқуқни бериш тўғрисидаги шартномада кўрсатилган ҳар бир патент учун кўшимча равишда	10	840	
1.5.3.	Ихтиродан, фойдали моделдан, саноат намунасидан фойдаланишга ҳуқуқни исталган шахсга бериш (очиқ лицензия) тўғрисидаги ариза ҳақидаги маълумотларни эълон қилиш	1	84	
1.6. Ўзгартиришлар киритиш				
1.6.1.	Талабнома берувчининг ташаббусига кўра ихтиро, фойдали модел, саноат намунасига доир талабномага, шу жумладан ихтиро, фойдали модел формуласига, саноат намунасининг муҳим белгилари рўйхатига давлат экспертизасининг қарори чиқарилгунга қадар тузатишлар, кўшимчалар ва аниқликлар киритиш	2,5	210	Ўзгартиришландан ва материаллар билан бир вақтда
1.6.2.	Ихтиро, фойдали модел, саноат намунаси рўйхатдан ўтказилгунгача талабнома берувчини ўзгартириш	2,5	210	Ўзгартиришлар тўғрисида ариза бериш билан бир вақтда
1.6.3.	Ихтиро, фойдали модел, саноат намунасига талабномани ажратиш, дастлабки талабномадан ажратилган ҳар бир талабнома учун (биргалик бузилган ҳолда)	10	840	Ажратилган талабнома бериш билан бир вақтда
1.6.4.	Рўхатдан ўтказилган лицензия шартномасига ва патентни бошқа шахсга бериш тўғрисидаги шартномага ўзгартиришлар киритиш	2,5	210	Ўзгартиришландан ва материаллар билан бир вақтда
1.6.5	Ихтирога талабномани фойдали моделга талабномага ўзгартириш	1,5	125	Талабномани ўзгартириш тўғрисидаги ариза бериш билан бир вақтда

1	2	3	4	5
1.6.6.	Фойдали моделга талабномани ихтирога талабномага ўзгартириш	2,5	210	
1.7. Хужжатларни бериш муддатларини узайтириш ва тиклаш				
1.7.1.	Ихтирога, фойдали моделга, саноат намуналарига талабномалар бўйича экспертиза сўровига жавоб беришнинг қонунда белгиланган муддатини узайтириш, узайтирилган ҳар бир ой учун:			Белгиланган муддатни узайтириш тўғрисида илтимоснома бериш билан бир вақтда
	- белгиланган муддат тугаган санадан бошлаб 6 ойгача доирасида	1	84	
	- 6 ойдан 12 ойгача	5	420	
1.7.2.	Ихтирога, фойдали моделга, саноат намунасига талабномалар саноат мулкани муҳофаза қилиш бўйича Париж конвенциясида белгиланган муддатдан кечикиб берилганда конвенцион устуворликни сўраш муддатини кўпи билан 2 ойга узайтириш	2,5	210	Ариза бериш билан бир вақтда
1.7.3.	Қуйидаги муддатлар доирасида берилган илтимоснома бўйича, ихтироларга, фойдали моделларга, саноат намуналарига талабномалар юзасидан экспертиза сўровига жавоб беришнинг қонунда белгиланган, талабнома берувчи томонидан ўтказиб юборилган муддатни тиклаш:			Ўтказиб юборилган муддатни тиклаш тўғрисида илтимоснома билан бир вақтда
	- берилган муддат тугаган санадан бошлаб 6 ойгача	6	600	
	- 6 ойдан 12 ойгача	15	1260	

3. Лицензия тушунчаси ва уларнинг сотиб олиниси, сотилиши

Лицензияга боғлиқ барча ишлар Патент идорасининг 21.09.2006 йил №56 “Патент эгасининг очиқ лицензия ва шу тўғрида ариза маълумотлари ҳақида аризаларнинг берилиши ва кўрилиши ҳақидаги Қоида” асосида олиб борилади.

Ушбу қоида уч параграфдан 14 пунктдан иборат бўлиб, умумий қоидасида: “Ихтиролар, фойдали модел ва саноат намуналари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонунига асосан (30 модда) патент эгасига лицензия очиш ҳақида Патент идорасига ариза бериш ҳуқуқи берилган.

Лекин агар, патент лицензион шартномада бўлса, унинг тугаши муддатигача ариза берилмайди, берилган тақдирда у кўриб чиқилмайди.

Лицензия ишларини патент эгаси мустақил равишда олиб боради, расмийлаштирилиши қонун ва Патент идорасининг қоидаси бўйича олиб борилади. Барча лицензия ишлари учун ҳам маълум миқдорда патент божи тўланади.

Патент эгасининг ҳоҳлаганича саноат мулкидан фойдаланишга ҳуқуқ – лицензия бериш учун Патент идорасига қуйидаги ҳужжатлар топширилади:

а) форма асосида лицензия очиш тўғрисида ариза. Ариза ўзбек ва рус тилида бўлиши мумкин.

Битта патентга битта ариза берилади ва ҳамма муаллифлар қўл қўйиш шарт;

б) патентнинг ҳақиқий ўзи;

в) меросхўрлик ҳақидаги ҳужжат;

г) вакилликга ишончнома (агар бўлса);

д) патент божлари тўланганлиги ҳақида ҳужжат.

Ушбу ўз вақтида топширилмаса, ариза кўриб чиқилмайди.

Барча ҳужжатлар топширилгандан сўнг Патент идораси, ҳужжат келган кундан 15 кун ичида ҳужжатлар текширилиб қабул қилиниши ёки йўқлиги

маълум қилинади. Агар бирор ҳужжат етишмаса 3 ой муддатда берилиши керак бўлади.

Патент идораси бюллетенига, қабул қилинган патент номери, ариза номери, регистрация ҳақидаги маълумотлар ва Халқаро патент классификацияси индекси (МПК), саноат мулки патенти объектининг номи, патент эгаси ва ёзиш учун адреслар бюллетенда эълон қилинади.

Патент лицензияларининг сотилиши, олинishi қонунда ва қоидада кўрсатилган тартибда шартнома асосида бажарилади, шартномада кўрсатилган муддат асосида, келишилган шароитда фойдаланилади.

Назорат саволлари:

1. Патент божлари ҳақида тушунчалар.
2. Ихтиролар, фойдалимоделлар, саноат намуналарининг патент божлари.
3. Патентларни рўйхатдан ўтказиш, эълон қилиш ва бериш учун тўлаганадиган патент божлари.
4. Ихтиролар, фойдали моделлар, саноат намуналарига ҳуқуқларни бериш тўғрисидаги шартномаларнинг патент божлари.
5. Лицензии тушунчаси ва унинг моҳияти.
6. Патент лицензиясининг сотилиши қандай амалга оширилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси қонуни “Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида (янги таҳрири)”. – “Халқ сўзи” газетаси. 2002 й. 29 август.
2. Ўзбекистон Республикаси қонуни “Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиқиш тўғрисида”. – “Халқ сўзи” газетаси. 2001 й. 30 август.
3. Ўзбекистон Республикаси қонуни “Электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурлар ва маълумотлар баъзаларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида”. – “Халқ сўзи” газетаси. 1994 й. 6 май. Ўзбекистон Республикаси қонунига ўзгартиришлар 05.04.2002. №364-11. 30.08.2002 й. №405-11.
4. Ўзбекистон Республикаси қонуни “Интеграл микросхемалар топологияларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш тўғрисида”. – “Халқ сўзи” газетаси. 2001 й. 30 август.
5. Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 14 июн 209 – сонли қарори: Ўзбекистон Республикаси Давлат патент идораси тўғрисида Низом.
6. Как зарегистрировать товарный знак в Республике Узбекистан. – Ташкент, ГПВ РУз. 2006 г.

7. Ўзбекистон Республикаси қонуни “Селекция ютуқлари тўғрисида”. – “Халқ сўзи” газетаси. 2002 й. 29 август.
8. Ўзбекистон Республикаси қонуни “Фирма номлари тўғрисида”. – “Халқ сўзи” газетаси. 2006 й. 18 сентябр.
9. Ўзбекистон Республикаси қонуни “муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”. – “Халқ сўзи” газетаси. 2006 й. 9 июн.
10. Ўзбекистон Республикаси Давлат патент идораси ахборотномаси.
11. WWW Patent.uz/uzb/prootzuz..htm.

МУНДАРИЖА

1-	Сўз боши. Ўзбекистонда интеллектуал мулк маъруза. муҳофазаси бўйича ишларнинг ташкиллаштирилиши.....	3
2-	Интеллектуал мулк ҳуқуқий муҳофазаси маъруза. асослари.....	17
3-	Саноат мулки моҳияти ва унинг расмийлаштирилиши. маъруза. Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари мазмуни тушунчаси моҳияти.....	30
4-	Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат маъруза. намуналарига талабнома тузиш, топшириш ва расмий ҳужжат олиш.....	45
5-	Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари маъруза. ва товар келиб чиқиш жой номлари тушунчаси, мазмуни, моҳияти.....	63
6-	Товар белгиси, хизмат кўрсатиш белгии ва товарлар маъруза. келиб чиқиш жой номларини расмийлаштириш.....	75
7-	Саноат мулкидан ташқари интеллектуал маъруза. мулкларнинг (ЭХМ) ҳуқуқий муҳофазаси.....	92
8-	Ихтирочилик – патент лицензия ишларида маъруза. молиявий муносабатлар.....	109

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати..... 118

Самарганд, Самарганд
Илтисодиёт ва сервис
институти. Институт
босмохонаси, Шоқрух
кнъчаси, 60

Буюртма № _____
Кажми 7,5 б.т.
Адади 50 нусхада
Бақоси келишилган нарҳда